

174934

SANCAK BÖLGESİNDE BOŞNAK EPİK DESTAN GELENEĞİ

Danojla Barjaktaroviç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Halkbilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

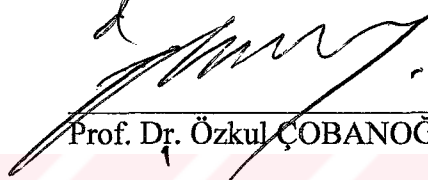
Ankara, 2006

KABUL VE ONAY

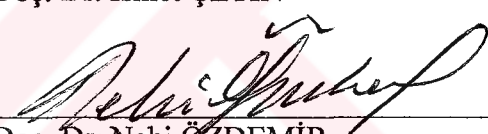
Danojla Barjaktarovic tarafından hazırlanan “Sancak Bölgesinde Boşnak Epik Destan Geleneği” başlıklı bu çalışma, 08 Haziran 2006 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

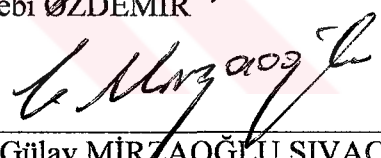

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM (Başkan)

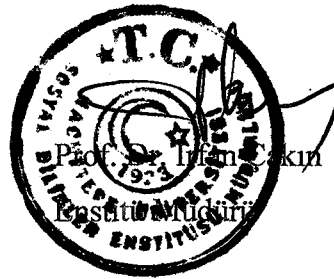

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU (Danışman)

Doç. Dr. İsmet ÇETİN

Doç. Dr. Nebi ÖZDEMİR

Doç. Dr. F.Gülay MİRZAOĞLU SIVACI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin ... yıl süreyle açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

08-06-2006

Danojla Barjaktarovic

ÖZET

BARJAKTAROVİÇ, Danojla. *Sancak Bölgesinde Boşnak Epik Destan Geleneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006

Boşnak epik destan geleneğinin Sancak bölgesinde XVII. yüzyıldan itibaren bu yana hala devam etmesi son derece dikkat çekicidir. Böyle bir özelliğe sahip olduğu için araştırmacılarca derlenip incelenmiştir. Ancak, Türkiye’de bu konuda teferruatlı bir çalışma veya tercüme yoktur. Bu yüzden çalışmada, Türk okuyucuya ve bilim çerçevelerine örnekleme yoluyla Boşnak epik destan geleneği tanıtılmaya çalışmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş’te Boşnak epik geleneğinin oluşması ve gelişmesinde önemli rol oynayan Sancak bölgesinin tarihi, etnik ve sosyal- kültürel özellikleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Dahası, Boşnak epik destan teşekkülü, tasnifi ve araştırmalarının tarihçesi kısaca tanıtılmıştır. İkinci bölümde, guslar tarzı destan geleneğinin özellikleri, en önemli temsilcileri ve icra bağlamları sunulmuştur. Üçüncü bölümde, kafiye örgüsü mümkün mertebe dikkate alınarak beş destanın metninin Boşnakça’dan Türkçe’ye tercümesi verilmiştir. Son olarak kahraman tipleri, anlatım özellikleri ve dini ile mitolojik motifler bağlamında örnek destanların inceleme denemesi gösterilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Sancak Bölgesi, Boşnak Epik Destan Geleneği , Guslar, Tercüme, İnceleme

SUMMARY

BARJAKTAROVIĆ, Danojla. *Bosnian Epic Tradition in Sanjak Region*, Master's Thesis, Ankara, 2006

The fact that Bosnian epik tradition has showed continuance from XVII century till nowadays it is very interesting. Because of possessing thus a charecteristic it has been collected ve researched by many scientists. Although, in Turkey there was not a detailed study in this matter so far. Therefore, in this thesis we tried to introduce to Turkish reader and researcher Bosnian epik tradition through examples.

The thesis is composed of four chapters. In the introduction has been given some general informations on historical, ethnic and social-cultural characteristics of Sanjak region which played an important part in forming and developing of Bosnian epic tradition. Futhermore, forming, classification and brief historical account of researchings of Bosnian epics has been introduced. In the second chapter have been presented characteristics of minstrels tradition, the most important performers and contexts of performance. In the third chapter, as far as possible taking into consideration rhyme, has been given translation from Bosnian to Turkish of five epics. Finally, in the context of heroes types, expression's characteristics, religious and mitologic motives, has been showed probable analysis of example epics.

Key Words

Sanjak Region, Bosnian Epic Tradition, Guslar, Translation, Analysis

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
İÇİNDEKİLER	iii
ÖNSÖZ	v
1. GİRİŞ	1
1.1. SANCAK BÖLGESİNİN TARİHİ-ETNİK YAPISI VE SOSYAL- KÜLTÜREL ÇERÇEVESİ	1
1.1.1. Fiziki Yapı	1
1.1.2. Tarihi Çevre	2
1.1.2.1. Sancak Bölgesinin Stratejik Rolü	3
1.1.3. Etnik Yapı	4
1.1.4. Ekonomik Durum	5
1.1.5. Aile Yapısı	6
1.1.6. Kültürel Özellikler	6
1.2. BOŞNAK EPİK DESTAN ARAŞTIRMALARININ TARİHÇESİ	7
1.3. BOŞNAK EPİK DESTANIN TEŞEKKÜLÜ VE TASNİFİ	13
2. GUSLAR TARZI DESTAN GELENEĞİ	16
2.1.GUSLE	16
2.2. SANCAK BÖLGESİNDE GUSLAR TARZI DESTAN GELENEĞİNİN OLUŞMASI VE ORTAMLARI	17
2.3. GUSLARLAR VE İCRALARI	18
3. BEŞ ÖRNEK DESTANIN TERCÜMESİ VE ORJİNAL METNİ	24
4. DESTANLARIN İNCELENMESİ	137
4.1.DESTANLARIN MUHTEMEL TARİHİ ZEMİNİ	137
4.2. KAHRAMANLAR	141
4.2.1. Baş Kahramanlar	141

4.2.2.Karşı Kahramanlar (Rakipler).....	142
4.3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ.....	143
4.4. DİNİ VE MİTOLOJİK MOTİFLER.....	149
4.4.1. Dini Motifler.....	149
4.4.2. Mitolojik Motifler	151
SONUÇ	154
KAYNAKÇA	155

EK-1

ÖNSÖZ

Boşnak epik destan geleneği Sözlü Kompozisyon Teorisi ile birlikte dünya edebiyat ve halkbilimi alanlarında ciddi bir araştırma konusu statüsünü kazanmıştır. 1930 yıllarında “Homer meselesi”ni çözmek üzere Milman Parry ve takipçisi, Albert Bates Lord tarafından Güney Slav epik destanları derlenmiştir. O sırada Sancak bölgesinde 32 tane destan metni ile İngilizce tercümesi 1953 ve 1954’te iki cilt olarak Harvard Üniversitesi ve Sırp Bilimler Akademisi tarafından yayınlanmıştır. Ancak, Sancak bölgesindeki araştırmacılar arasında Boşnak epik destan geleneğinin 1990 yıllarında ayrıntılı bir şekilde incelenmeye başlamıştır.

Türkiye bilim çevrelerinde bugüne dek yalnızca Batılı araştırmacıların çalışmalarından Boşnak epik destanları hakkında bilgilere ulaşılabilmiştir. O yüzden bu çalışmayla Türkiye’de ilgi duyan bilim adamlarına ve araştırmacılara Boşnak epik geleneği incelenmesinde muhtemel bir hareket noktası sunulmaya çalışılmıştır.

İlk olarak, kanaatimizce destan metinlerinin tercümesinin sunulması bu konudaki yeni çalışmalara sebep olabilmektedir. Boşnak epik destan araştırmalarının bibliyografyası ve şimdiye kadar yapılmış olan derlemelerin gösterilmesi, Türk bilim adamları arasında yeni nazariyeleri sunmak için yol açabilmektedir.

Sancak bölgesinde Boşnak epik destan geleneğinin en önemli özelliklerinden birisi, icra bağlamlarının geçmişte olduğu gibi aynı biçimde günümüzde de devam etmesidir. Üstelik, diğer Güney Slav epik geleneklerinden farklı olarak Boşnak epik destan geleneğinin mitolojik ve dini unsurları bugüne dek eşit seviyede içinde barındırması göze çarpmaktadır.

Burada vurgulamak istediğimiz husus şudur ki; çalışmamıza ışık veren imge her hangi bir sübjektif kıyas içermemektedir. Çalışma sırasında mümkün mertebe tarafsız bir yaklaşım kullanmaya özen gösterilmiştir.

1. GİRİŞ

Eski Yugoslavya arazilerinde sosyalist rejimin döneminde, birkaç etnik grup olmasından dolayı, “kardeşlik ve birlik” ilkelerinin uğruna dini veya millî simgeler, özellikler ve öğeler mümkün mertebe ön plana çıkarılmamaya çaba gösterilmiştir. Böyle bir etnik-kültürel vaziyette, filoloji ve edebiyat araştırmacıları¹ da epik şiirlerin incelenmeleri ve derlenmeleri esnasında çoğu zaman ihtiyatlı davranmışlardır. Şöyle ki, bilim adamlarının çoğu epik destanları sıfatlandırırken “Sırp-Hırvat”, “bizim” veya tamamen tarafsız ve belirsiz olan “halk hamasi şiiri” ifadeyi kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu bağlamda Boşnak epik şiirleri de “bizim”, “Sırp-Hırvat” ve nadir olarak “Müslüman” kavramının içerisinde incelenmiştir. Günümüzde bile Boşnak olmayan bazı araştırmacılarca “Müslüman” tabiri kullanılmaktadır. Oysa ki, Bosna Hersek ve Sırbistan Karadağ devletlerinde Müslüman² olan millet için kanuni³ olarak “Boşnak” adı geçerlidir.

Boşnak epik geleneğinin günümüze kadar devam etmesini, Sancak bölgesinde yaşayan Boşnakların epik destanları sağlamıştır. Ayrıca, Boşnak sözlü geleneğinin coğrafyasında Sancak bölgesi son derece önemli yer almaktadır. Bu sebepten dolayı çalışmamızın başında, bu bölgenin tarihi, etnik ve sosyal-kültürel özellikleri kısaca tanıtılacaktır.

1.1. SANCAK BÖLGESİNİN TARİHİ- ETNİK YAPISI VE SOSYAL-KÜLTÜREL ÇERÇEVESİ

1.1.1. Fiziki Yapı

Güney-batı Sırbistan ve kuzey Karadağ topraklarında bulunan Sancak bölgesinin

¹ Yerel eğitim müesseselerinde halk edebiyatı, folklor veya etnoloji bölümleri çerçevesinde değil, fakat filoloji veya edebiyat bölümlerin içerisinde ders yahut bilim dalı olarak işlenmektedir.

² Bu terim, sözü geçen bölgelerde yaşayan Türk, Arnavut veya Çingene etnik grupları kastetmemektedir.

³ Yugoslavya devletin kanunlarına göre 2001 yılında Sancak bölgesinde yaşayan Müslümanlara “Boşnak” adını kullanma hakkı verilmiştir.

yüzölçümü 8.000 km²'dir. Sancak , Dinara dağ silsilesinin eteğinde bulunan bir platodur. Sırbistan sınırların içerisinde altı ilçe (Novi Pazar¹, Syenitsa, Priyepolye, Priboy, Nova Varoş ve Tutin) ve Karadağ topraklarında beş ilçe (Berane, Biyelo Polye², Plyevlya, Rojaye³ ve Plav) bulunmaktadır.

Coğrafi açıdan bu alan dağların etekleriyle üç kısma bölünmektedir. Jadovnik, Zlatar dağları ve Javor dağının yamaçlarının arasında Priyepolye, Plyevlya, Biyelo Polye, Priboy ve Nova Varoş ilçeleri bulunmaktadır. Diğer, coğrafi olarak bağımsız kısmı Syenitsa platosu ve Peşter'dir. Üçüncü kısmı ise Sancak'ı Kosova'dan ayırmakta olan Rogozna dağının eteğinde bulunmaktadır. Lim ve Raška nehirlerin ovaları dışında, Sancak deniz seviyesinden ortalama 800-900 metre yüksekliktedir. Onu kuşatan dağlardan (Kopaonik ve Zlatibor) bakılırsa, Sancak 60-70 km geniş ve yaklaşık 150 km uzun bir "koridor"a benzetilebilir.

1.1.2. Tarihi Çevre

Bizans imparatoru, İrakiyus döneminde (610-641) özgür Slav boyları Balkanlar yarımadasına yerleşmiştir. En yoğun yerleşme bölgelerinden biri Raška nehrinin ovası idi. 12. yüzyılında bu topraklarda Simeon Nemanja ilk Sırp devleti olan Raşkayı kurmuştur. Bununla ilgili olan en eski kaynaklardan biri Stefan Prvovençani tarafından 13.yüzyılında yazılmış "Simeon Nemanja'nın Hayatı"dır. Sözü geçen eserde Yeni Pazar Raška'nın payitaht olarak anılmaktadır. (Đorović 1939:18) Padişah Duşan vefat ettikten sonra derebeyleri Sırp devletini anarşi haline getirmişlerdir. Aynı dönemde Osmanlılar Balkanlar'ı fethetmeye başlamıştır. Meriç (1371) ve Kosova (1389) savaşlarından sonra Osmanlı imparatorluğu ilerlemeye devam etmiştir. 1455 yılına kadar Raška bölgesinde iki tarafın iktidarı mevcuttu: kalelerde Türk komutanları ve ordusu ve diğer yerlerde Sırp dükleri ve derebeyleri. 1455'te Osmanlılar resmen ve tamamen Raška devletinin arazilere hakim olmuştur. Otoman padişahlığı içerisinde "sancak" idari-arazi birimi olarak kullanılmıştır. XVIII. yüzyılın sonunda ve XIX

¹ Yeni Pazar

² Akova

³ Trgovište

yüzyılın boyunca Sancak'ın statüsü birkaç değişikliğe uğramıştır:

- 1790'a kadar Sancak bölgesi Bosna sancağına aitti.
- 1790 yılında Bosna sancağından ayrılıp Yeni Pazar sancağına (kadılıkları: Eski Ulah-Nova Varoş, Novi Pazar, Syenitsa, Mitrovica ve Rojaye) dönüştürülmüştür.
- 1852'de Ömer Paşa Latas'ın reformlarıyla “sancak” ve “kadılık” yerine yeni yönetsel birimler olarak “kaymakamlık” ve “müdürlük” gelmiştir. Kaymakamlıklarından biri Yeni Pazar kaymakamlığı (müdürlükleri: Novi Pazar, Vişegrad, Biyelo Polye, Nova Varoş ve Rojaye) olmuştur.
- 1865'te Bosna eyaleti tekrar Bosna vilayeti olmuştu onunla birlikte de Novi Pazar tekrar sancak statüsünü almıştır.
- 1878'de Berlin kongresiyle Novi Pazar sancağı Bosna vilayetinden ayrılıp Kosova vilayetine girmiştir.
- 1909'da Avusturya Yeni Pazar sancağından vazgeçip haklarını ve iktidarını Osmanlılara teslim etmiştir.
- 1912'de Sırbistan ile Karadağ, Sancağı fethedip kendi aralarında bölüşmüşlerdir. O zamandan günümüze kadar (1943'ten 1945'e kadar süren bağımsızlık sayılmazsa) Sancak bölgesi Sırbistan'a ve Karadağ'a, daha doğrusu, kronolojik olarak: Sırp, Hırvatlar ve Slovenler'in Krallığı'na; Yugoslavya Krallığı'na; Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti; Federal Yugoslavya Cumhuriyeti; ve Sırbistan Karadağ'a, bağımlı kalmıştır.

1.1.2.1 Sancak Bölgesinin Stratejik Rolü

Bu bölge uzun yıllar boyunca “Balkan Yarımadası” geçidinin (Dubrovnik-Kotor yolu ve Bosna yolu) çok önemli siyasi ve ticari noktası idi. Berlin kongresinden (1878) sonra Sırbistan, Karadağ'la birleşmek için ve bu şekilde kendine denize giriş sağlamak için Sancak bölgesine odaklanmıştır. Aynı zamanda Bosna Hersek'i işgal etmiş olan Avusturya Türk'lere karşı set olarak kullanmayı ve bu bölgeden Doğu'ya ilerlemeyi planlamıştır. Osmanlı devleti için de Sancak geçit ve çıkış noktası idi.

1.1.3. Etnik Yapı

Sancak'ın yakın geçmişteki ve günümüzdeki etnik yapısını açıklamaya çalışmadan önce eski etnik yapısından kısaca söz etmemizin faydalı olabileceğini düşünmekteyiz.

Sancak'ın nüfusunu, kökenine göre dört büyük gruba ayırtabiliriz. Bunlar: Eski Ulah, Hersekli, Vasoyeviç ve Raşani'dir. Eski Ulah ulusu Zlatibor dağından Syenitsa, Nova Varoş, Yeni Pazar şehirlerine kadar uzanan topraklarda yaşamıştır. Günümüzde Ulah etnik grubu Doğu Sırbistan'da yaşamaktadır. Hersekliler, bugünkü Plyevlya ve Priyepolye şehirlerin etraflarında yerleşmiştir. Halen Yeni Pazar civarında yaşamaktadır. Vasoyeviç boyları ise Lim nehrinin ovasına gelmiştir ve orada günümüze kadar kalmıştır. Raşani etnik grubu Raşka ırmağının ovasından Rogozna dağına kadar yayılmıştır.

Sancak bölgesinin geçmişteki dini yapısı hakkında bilgileri sadece Muşoviç'in çalışmalarından öğrenebiliriz. Muşoviç'e göre 1458 yılında Yeni Pazar'da 201 Müslüman ve 71 Hristiyan ev bulunmuştur.(Muşović 1979:59) Bu verilere dayanarak Sancak bölgesinde İslamlaşma sürecinin başlangıç noktası 15. yüzyılının ikinci yarısına tekabül etmektedir. Bu bölgedeki İslamlaşmış toplulukların etnik yapısından ayrıntılı söz etmeden sadece günümüzde verilen soy isimlere bakılırsa İslam dinini kabul etmiş olan millet Sırlar, Karadağlılar ve Arnavutlar idi. Bazı çağdaş teorilere göre günümüzde Sancak bölgesinde yaşayan Boşnaklar (Müslümanlar) daha önce Bogumil olup İslamlaşmış Bosna'dan göç etmiş olan milletten ibarettir.

Sancak'ın etnik yapısını çok sayıda olan göçebe akıntılar büyük bir ölçütte değiştirmiştir. 1740'lar civarında bu bölgeden Sırlar merkez Sırbistan'a göç etmişlerdir. Aynı zamanda Hersekliler ve Karadağlılar Sancak'a gelmişlerdir. Avusturya'nın Bosna Hersek'i işgal ettikten sonra Boşnakların büyük bir kısmı Sancak'a doğru hareket etmeye başlamıştır. "Sancak, büyük Hristiyan devletleri tarafından fethedilmiş Dinara bölgesinden kaçan Müslümanlar için bir barınak yeri idi."(Gravier 1977:11) Göçebe akınları 1908 yılındaki Avusturya tarafından yapılmış ilhaktan sonra 1911 yılına kadar devam etmişlerdir. Bu şekilde değiştirilmiş Sancak'ın

etnik yapısı daha hızlı İslamlaşma sürecine yol açmıştır.

Balkan savaşlarından sonra başlayan Türkiye'ye yönelik göçleri ikinci dünya savaşı durdurmuştur. Bu dönemde açlık ve fakirlikten dolayı Sancak'ta yaşayan Boşnaklar'ın bir kısmı Bosna'ya göç etmiştir. O zamandan beri bu yana 1970-80'lerde Sırp'ların Merkez Sırbistan'a taşınmalarından ve Boşnaklar'ın Türkiye'ye göçmelerinden hariç Sancak bölgesinin etnik yapısında önemli bir değişme olmamıştır. Gravier'e göre 1911 yılında Sancak'ta gayri Müslüman nüfus sayısı Yeni Pazar'da 11,1%, Plyevlya'da 18,1%, Syenitsa'da 16,1%, Priyepolye 15,3%, Nova Varoş'ta 31,8%, Berane'de 24,8% idi.

Günümüzdeki Sancak bölgesinin etnik haritasını iki farklı veri vasıtasıyla çizebiliriz: 1991 yılındaki resmi istatistik verilerine göre Sancak bölgesinin nüfusunu 186.084 Müslüman (Boşnak) ve 176.853 Sırp ve Karadağlı oluşturmaktadır. Bazı Boşnak kaynaklara göre Sancak nüfus sayısı 439.485 (226.524 Boşnak 112.674 Sırp, 85.591, Karadağlı, 4.151 Arnavut) dır. (Crnišanin 2001:1)

1.1.4. Ekonomik Durum

Sancak'ın, Dubrovnik ticari yolu için önemi kalmayınca, ekonomik durumu çok değişti. Büyük devletlerin (Türkiye, Avusturya) arazi tartışmalarından dolayı ve bu topraklarda gerçekleşen göçebe süreçleri nedeniyle, Sancak bölgesi açlık ve fakirlik içindeydi. Bunun ardından Balkan savaşları ve I. Dünya savaşı Sancak'ın gelişme imkanını bir süre için kapatmıştır.

II. Dünya savaşından sonra bu alanda sanayi tesisleri (komünist Yugoslavya'nın ekonomik siyaseti genel olarak sanayi ağırlıklı idi) kurulmaya başlamıştır. Örneğin, Yeni Pazar, Priyepolye, Biyelopolye, Syenitsa, Tutin'da tekstil fabrikaları; Berane'de selüloz fabrikası; Priboy'de otomobil fabrikası; Syenitsa'da maden ocağı ve tarımsal ürünleri fabrikası. Alt yapı meselesi çözülmüştür ve mimari faaliyetler yoğun bir şekilde başlamıştır.

Fakat, genel olarak Sancak bölgesi o zamanlarda olduğu gibi günümüzde de ekonomik ve kültürel açıdan geride kalmış bir bölgedir. Bunun sebeplerini veya yeterince emek gösterilmediğinde ya da başka (siyasi, tarihi, etnik, ...) unsurlarda arayabiliriz.

1.1.5. Aile Yapısı

Sancak bölgesinin aile tipi geniş anlamda ata erklidir. Boylar arası daimi çatışmalardan kaynaklanan şöhret, şeref ve yiğitlik kavramlarına bu bölgede son derece önem verilir. Erkek, bunların sayesinde ve bunlar için aile çerçevesini geçer, kendi gücünü ve otoritesini yerel topluluk içinde ispatlayabilir. Ailede erkeğin sözü sonuncudur.

Diğer taraftan kadın ikincil olur, erkek otoritesini (babası, kocası, ağabeylerinden en küçük erkeğe kadar) kabul etmekle, ona uyum sağlamakla kendine değer ve saygı kazandırır. Ayrıca kadının çok önemli rollerinden biri de kayınvalidenin “iktidarını” yorumsuz kabul etmektedir. Çocuk ise babasını “korkunç hükümdar” olarak görüp de annesiyle neredeyse arkadaş ilişkisi kurur.

Elbette, günümüzde Sancak’taki aile şekli ve yapısı kısmen çağdaşlaşmıştır. Buna rağmen esas geleneksel yapısı halen mevcut ve geçerlidir. Bütün aile üyeleri kendi mutluluk ve bereket için çabalarırken komşuların diyebilecekleri “hoş olmayan sözü” göz önünde tutarlar. Nitekim, “temiz yüz ve ad” (onur) ile “namus” ilkeleri eski zamanlarda olduğu gibi günümüzde de son derece önemlidir.

1.1.6. Kültürel Özellikler

Bölgenin ekonomik durumuna farklı olmaksızın eğitim durumu da Yugoslavya’daki diğer bölgelere nazaran yüksek seviyede değildi. İstatistik verilere göre 1941 yılında Sancak’ın nüfusunun 76,4% ‘ünün (erkekler 60%, kadınlar 92%) okuma yazması yoktu. Ancak, 1949’a kadar bu oranın 91,8%’i okur yazar olmuştur. Yeni Pazar’da 2000 yılında Özel Üniversite açılmadan önce Sancak sakinlerine yüksek

eğitim Saraybosna, Niş, Priştina, Belgrat'ta verilmiştir.

Buna rağmen Sancak bölgesinde Boşnak olan değerli bilim adamları ve yazarlar rastlanmaktadır. Edebiyat, filoloji ve folklor alanında Husein Başıç, Alija Cogoviç, Zaim Azemoviç, Safet Hadroviç, Vehbiya Muratoviç'in faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle, akademi üyesi Husein Başıç'in çalışmaları önem taşımaktadır. İlk olarak sözlü gelenek ürünlerinin derlenmesi ve incelenmesine H. Başıç büyük bir katkıda bulunmuştur. İkincisi ise bu bilim adamı, Boşnak-Müslüman'ın kültür ve tarih mirasını tanıtmak, incelemek ve himaye etmek üzere 1993 yılında "Almanah" adlı dergiyi kurmuştur.

Sancak bölgesinde yaşayan Sırp etnik grubuna tabii olanlardan lise edebiyat öğretmeni Velibor Veličkoviç'in romanları ilgi çekicidir. Bu romanlar hem Boşnak hem Sırp olan gelecek folkloristler için çok verimli malzeme bırakmıştır. Sancak'taki gelenek ve görenek, halk edebiyatı üzerindeki araştırmalarda bu eserler önemli kaynak olarak kullanılabilir.

1.2. BOŞNAK EPİK DESTAN ARAŞTIRMALARININ TARİHÇESİ

Boşnak halk edebiyatı ve Boşnak epik destanları Sancak bölgesinde 1990 yılından sonra ayrı bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Yerli yazarlar ve bilim adamları Boşnak epik destanlarını derlemeye, araştırmaya ve daha önce yapılmış olan çalışmaları sunmaya ve incelemeye başlamıştır. Bu yerde ilk önce Boşnak epik destanları hakkındaki çalışmaları coğrafi sınırları dikkate almadan sunmaya çalışacağız.

İlk antoloji 1860'larda Vuk Virçeviç tarafından yazılmış "Hamasi Hersek Şiirleri-Türk Kanununa Tabi Olan Sırlar Tarafından Söylenen" (*Junačke hercegovačke pjesme-koje samo Srbi turskoga zakona pjevaju*) başlığı altında ortaya çıkmıştır, şu anda Sırbistan Bilimler ve Sanatlar Akademisi arşivinde, etnografya mecmuasında saklanmaktadır. XX. yüz yılda Karadağ'da Boşnak epiğin en önemli derleyici ve araştırmacı etnolog Andrija Lubardiç idi. Onun derlemiş olduğu Boşnak epik şiirleri de

Sırbistan Bilimler ve Sanatlar Akademisi arşivinde, etnografya koleksiyonunda bulunmaktadır.

1888 ve 1889 yılında Avusturya hükümetinin Bosna Hersek müşaviri Kosta Hörmann “Bosna Hersek’ teki Muhammedilerin halk şiirleri” (*Narodne pjesme Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini*) başlığın altında iki ciltli (75 destan) bir antoloji yayımlamıştır. Hörmann’ın mirasındaki mektuplara göre böyle bu şiirleri derlemesinde Matija Murko’nun çalışmaları onu etkilemişti. (Hörmann 1990:XI). Bu derleme eski Yugoslavya topraklarında büyük bir ilgiyi bulup hakkında araştırmacılarca incelemeler, tenkitler yazılmıştır.¹

1898/90 yıllarında Zagreb’te edebiyat araştırmacı Dr. Luka Maryanoviç “Hamasi Şiirler (Muhammedî)” adlı iki ciltli bir antoloji yayınlamıştır.

Sancak bölgesindeki epik destan geleneği inceleyen ilk kapsamlı çalışmalar Matja Murko ve Alois Schmaus yapmışlardı. M. Murko Sırp-Hırvat geleneği araştırırken Sancak’ta guslar Kör Huso Husoviç ile görüşmelere dayanarak epik destan geleneği içerisinde guslar (söyleyici) ve icra ortamının rolü aydınlatmaya çalışmıştır. (1951) Alois Schmaus ise "Sancak'taki Müslüman Geleneği" (1938b) ve "Krayina Epiği Üzerinde Bir İnceleme" (1953) adlı çalışmalarında ondan sonra gelen ştırmalara çok verimli ve değerli malzeme bırakmıştır. Zira, bu çalışmalar, Sancak gusları hakkındaki bilgilerin yanında Boşnak epik destanın tasnifleri de kapsamaktadır.

1930-1950 dönemde Güney Slav saha araştırmalardan Voyin Vukoviç ve Siyariç’in çalışmaları önemli yer almıştır. Voyin Vukoviç, Syenica şehrinde ve civarında yaşayan guslarlar, repertuarları ve icra ortamları üzerinde araştırma yapmıştır. (1951). Çamil Siyariç, Sancak epik geleneğinden dört tane destan metni derleyip yayımlamıştır. (1936)

Boşnak epik şiirlerin ve Sancak bölgesinde yaşayan guslarların, “İlyada”, “Odessa” ve Homer’e benzetilmesini ve daha da geniş anlamda Boşnak epiğin büyük

¹ Teferruatlı kaynaklar için bkz. (Hörmann 1990:XLVII, XLVII, IL, L, LI)

ilgi çekip araştırma konusu olması, dünya çapında bilinmesi Sözlü Kompozisyon Teorisinin¹ kurulması sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri Harvard Üniversitesinde Milman Parry ilk başta Sözlü- Formülsel Teoriyi tarih bağlamında kullanmıştı. Araştırmacının ana amacı (19. yüzyıldaki folklor araştırmacılarının genel ve müşterek faaliyeti) tarihi kalınlardan geçmişi, daha doğrusu “Odessa” ve “İlyada” destanlarında kullanılan Homer’in kompozisyon tekniğini anlamaya çalışmak idi. İlk başta M. Parry, genişletilmiş formüllere dayanan Homer’in destanlarındaki üslubunun geleneksel olduğunu anlamıştı. Nitekim “o zaman Homer’in şiirinin sadece geleneksel değil aynı zamanda da sözlü olduğunu” (Çobanoğlu 2002:241) fark etmemişti. Homer meselesini çözmek üzere Vuk S. Karaciç ile Kosta Hörmann’ın antolojilerine, Çek ve Avusturyalı araştırmacılar Matija Murko ile Friedrich Krauss²,un çalışmalara dayanarak halk şiirleri ve icra edilmeleri kaydetmek için ilk kez 1933 yılı Hazirandan itibaren Eylül’e kadar ve ikinci kez Haziran 1934’ten itibaren Eylül 1935’e kadar eski Yugoslavya’da saha araştırması yapmıştı. Yeni Pazar, Biyelo Polye, Kolaşin, Gatsko, Stots, Trebinje, Bihaç, Tsazin, Kulen Vakfi ve Dalmacıya, Karadağ ve Makedonya’daki diğer bazı yerlerde ses kayıt cihazıyla kaydederek veya not ederek 500 tane halk epik şiiri derlemişti. Parry’nin, A. Lord’un asistanlığının yardımıyla topladığı ilk derleme, Yeni Pazar’da Salih Uglyanin, Suleyman Fortiç, Cemail Zogiç, Suleyman Makiç ve Aliya Fiyulyanin adlı kaynak kişilerinden kaydedilmiş 32 tane destanın sözlerini içerir. Bu ilk metinler, söyleyiciler ile yapılmış görüşmeler (İngilizce çeviri dahil) ile beraber 1953 ve 1954’te iki cilt olarak Harvard Üniversitesi ve Sırp Bilimler Akademisi yayınlamıştır. 1953’te yayınlanmış olan cildin girişinde M. Parry’nin sözleri alıntılanmıştır:

“Sözlü gelenek yoluyla muhafaza edilmiş metinlerin derlenmesinin maksadı, bu şiirleri içeren ve mevcut olan büyük kitapların yanında yeni bir kitabı koymak değil, bütün sözlü şiirlere uygulanabilecek genel sonuçların kaynakladığı verileri elde etmektir.

¹ Sözlü Formülsel Teori (Oral-Formulaic Theory) 1960’ta Lord tarafından adlandırılırken, son yıllarda Sözlü Teori (Oral Theory) olarak kullanılmıştır ve gittikçe Sözlü Kompozisyon Teorisi (The Theory of Oral Composition) adı kullanılmaya başlamıştır. (Çobanoğlu 2002: 238)

² Friedrich Krauss’un iki çalışması: “Guslaren Lieden” “Von Wunderbaren Guslarengedastins” (ikisinde de okuma yazma bilmeyen aşıkların (guslarlar) binlerce mısra ezberleyip söyleyebilme yeteneği anlatılır). (Kujundžić 1994:40)

Böylelikle bir söyleyicinin, sözcükler, cümleler, mısralar, konuları inşa etmesini, bir destanın yaşamasını ve insandan insana, nesilden nesile, ovalar ve dağlar üzerine,hatta bir dilin sınırları dışına aktarma ve ölmesine şahit olmuş oluyoruz.”(Parry, Lord 1954 :XIII)

Yugoslavya’dan hemen döndükten sonra (Aralık 1935.) M. Parry vefat etmişti ve onun çalışmasına öğrenci ve takipçisi Albert Lord devam etmişti. 1937’de daha önce Parry’nin plağa aldığı yaklaşık 500 tane metnin transkripsiyonu yapmak için, A. Lord tekrar Yugoslavya’ya gitmişti. Mayıs ve Haziran 1950’de ve Ağustos 1951’de Parry’nin kaldığı ve oradan 500 metni derlediği yerlere gitmişti ve bu metinleri Harvard Üniversitesindeki Quidner kütüphanesinde bulunan “M. Parry Sözlü Edebiyat Arşivi” (M. Parry Collection of Oral Literature) içinde saklanmakta olan koleksiyona eklemişti.

Bu iki bilginin alan araştırmalarının sonucu 13000 tane halk şiirinin metni (1000 tane hamasi destan) ile 3500 tane plak içeren mühim bir derlemedir. Ayrıca, Albert Lord, “Destanların Söyleyicisi” ¹(The Singer of Tales) adlı kitabında Sözlü Kompozisyon Teorisinin esas noktaları belirtirken Sancak’ta en iyi gusarlardan olan Avdo Mecedoviç ile yapmış olduğu görüşmeler ve derlemeler önemli bir yer vermiştir.

Sözlü-formüsel Teori ile ilgili en kapsamlı bibliyografya John Miles Foley kendi eserinde (Foley 1985) vermiştir. Bu çalışmada, iki araştırmacının (Lord ve Parry) çalışmaları ve eserleri, Homeroloji’ye ve özellikle sözlü şiirlerin niteliği incelenmesini, etkilemiş olan neticeleri sunmuştur.

Şüphesiz, M. Parry ve A. Lord’un yaptıkları derlemeler ve çalışmalar, Sancak bölgesindeki epik destan geleneğinin tanıtılmasında ve daha önce belirttiğimiz gibi, büyük ilgi çekip araştırma konusu olmasında çok önemli rol almıştır. Fakat kanaatimizce, bu çalışmalar, aynı zamanda ciddi eksiklikleri de içerir. İlk olarak, derlenmiş destan metinleri “ Sırp-Hırvat” başlığının altında koymak doğru değildir. Eğer K. Hörmann, V.Vrçeviç, Lubardiç 1880’lerde Müslüman epik şiirleri ayırt ettikleri

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz (Çobanoğlu 2002:244-260)

gibi A.Lord de derlediği malzemeleri adlandırırken özen gösterip 1950 yılların etnik ve kültürel durumuna göre “ Sırp-Hırvat Müslüman” veya “Yugoslav” terimi seçilebilirdi.

İkinci ise Albert Lord, Boşnak epik destan geleneği, ”meşhur” Homer meselesi çözmesinin gölgesinde bırakmıştır. Başka bir ifadeyle, Sancak epik destan geleneğinin 1930-1950 dönemdeki durumu inceleyip göstermektense Homer meselesini çözmek üzere delil bulmaya çalışmıştır. Örneğin, A. Lord saha araştırmaları esnasında kompozisyon, tema, üslup itibariyle en iyi değil en uzun destanı söyleyebilen gusları bulmaya çalışmıştır.

Ayrıca, “Yugoslav ve Batı Avrupa Epik Söyleyicileri” adlı makalesinde Ramon Menendes Pidal’ın sunmuş olduğu gibi, kanaatimizce de, A. Lord, epic destan geleneğinde söyleyicinin bireysel rolünü gerektiğinden daha fazla vurgulamıştır. Çoğu destanların varyantları için, ilk versiyonu ve ilk söyleyici kim olduğunu tespit etmek çok zordur. (Azemović 1980:118) Bu durumda bir epik destanı veya varyantını yaratan, olağan üstü birey olarak değil ancak kolektifin bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Elbete, ezberleme, irtical ve süsleme yardımıyla mevcut olan destanın eksenini üzerinde yeni bir destanı üretme sürecinde gusların bireysel yeteneği son derece önemlidir.

A.Lord’un derlediği destan metinleri arasında en büyük dikkat çeken Avdo Mecedović tarafından söylenmiş on iki bin mısralık “Smailagiç Meho’nun Evlenmesi”¹ destanıdır. Saraybosna’da bu destan 1987 yılında yayımlanmıştır. Boşnak olmayan bilim adamlara bu destana farklı tepkiler vermişlerdi. Örneğin, eski Yugoslavya sahasında sözlü kompozisyon Teorisi ve Homeroloji’nin esaslarını bilen tek araştırmacı Zdeslav Dukat 1988’de “Homer Meselesi” adlı eserinde Boşnak epik destan geleneğini onaylayıcı veya hoş görülür bir biçimde yorumlamamıştır. (Dukat 1988) Diğer taraftan, Novak Kilibarda’nın görünüşe göre, bu destanın sayesinde Müslüman ile Hristiyan epik arasındaki benzerlik ve farklılıkları daha kolay anlayabiliriz ve destanın söyleyicisi Avdo Mecedović, “Firdevsi’ nin Slav-Müslüman varisidir” (1987:9).

¹ Bu destanın ilk versiyonu 1886’da Friedrich S. Krauss, Ahmed Şamiç’ten kaydetmiştir ve Dubrovnik’te yayımlamıştır.

Bu dönemden sonra Bosna Hersek ve Sancak bölgesinde bilim adamları (Zaim Azemović, Aliya Cogović, Munib Maglayić, Aliya Nametak, Dušitsa Minyović, Frndić Nasko, Kuyuncić Enes) yoğun bir biçimde araştırma ilgilerini Sancak bölgesindeki Boşnak geleneği üzerinde odaklaşmışlardır. Çalışmamızda sadece en kapsamlı ve önemli eserden söz edeceğiz.

İlk başta, 1969 yılında Nasko Frndić 28 tane destan metni yayımlamıştır. Bu antolojinin en ilginç özelliği, bütün destanlar edisyon yapılmaksızın ve Dalmaçya bölgesinde kullanılan lehçede verilmiştir.

1989 da Zlatan Çolaković Boşnak epik destan geleneğinin mitolojik yapısını incelemiştir.

Bibliyografik verileri ve şimdiye kadar yayımlanmamış derlemeler hakkındaki en ayrıntılı bilgileri Cenana Buturović vermiştir. (1992)

Sancaktaki Boşnak epik destan metni derlemelerden Husein Bašić'in "Sırbistan ve Karadağ'da Yaşayan Boşnakların Epik Destanları " (2003) ve Lyubiša Kolyejats'in "Sancaktaki Boşnak Halk Hamasi Şiirler" (2001) antolojilerinde Boşnak epik destan geleneğinin son durumu verilmiştir.

Sözlü Kompozisyon Teorisi'nin takipçileri Zlatan ve Marina Çolaković'in, "Ölü Kafa Dile Geliyor" adlı monografide malzemeleri derleme ve inceleme konusunda gösterdikleri özeni vurgulamamız gerekmektedir.(2004) Bu monografide Murat Kurtagić'in sekiz ve Avdo Mecedović'in iki destan metni bulunmaktadır. Ayrıca çalışmada Boşnak epik destan geleneğinin temasal ve mitolojik yapısı üzerinde durulmuştur.

Dahası, yeryüzündeki ve Güney Slav halk bilimi araştırmacılara değerli malzeme olarak, Zlatan Çolaković yaklaşık otuz saat video kaydı bırakmıştır. Kayıtlar, 2005 yılında Rojaye ve Biyelo Polje şehirlerinde sekiz yerel guslarla yapılmış olan görüşmeleri ve destanların icraları içermektedir.

Son zamanlar dünyada, Boşnak epik destan geleneği üzerinde iki önemli çalışma yayımlanmıştır. Birinci, Milman Parry Koleksiyonu'nun indeksidir.(Kay 1995) İkincisi Avusturya edebiyat araştırmacı Georg Danek'in "Bosnische Heldenepen" adlı Boşnak epik destanları antolojisidir (2002). Bu eserde almanca diline tercüme edilmiş Avdo Mecedoviç'in destanların yanında L. Maryanoviç'in antolojisinde ve M. Parry Koleksiyonu'nda bulunan destanlar da yer almıştır.

Yukarıda sıraladığımız derlemeler ve çalışmalar, şimdiye kadar yapılmış olan bütün araştırmaları kapsamamasına rağmen Boşnak epik geleneği incelemek için esas kaynaklar olduklarını düşünmekteyiz.

1.1.BOŞNAK EPİK DESTANIN TEŞEKKÜLÜ VE TASNİFİ

Boşnaklar da, yeryüzündeki diğer milletler gibi sözlü edebiyat ve gelenekleri içinde yer alan eski bir epik destan geleneğine sahiptir. Böyle bir iddia, manaizm (ata kültü), totemizm ve mitoloji (htonik ve solar) sistemlerine ait olan motiflerin destanlarda var olmasıyla ispatlanabilir. Ancak, hem Boşnakların hem de diğer Güney-Slav ulusların kadim dönemlerine ait epik destanlar hakkında yazılı kaynak ve şiir metinlerin kaydı mevcut değildir.

Boşnak epik geleneğinin başlangıcı Osmanlıların Bosna Hersek topraklarında hakim oldukları zamanlara bağlanmaktadır. Osmanlılar tarafından getirilen İslam dini kabul etmeleriyle beraber Boşnaklar yeni bir milli hüviyeti kazanma süreci içerisinde bulunmuşlardır. Boşnak halkı, Türk dünyası kapsamına giren yeni kimliğini hamasi epik şiirler vasıtasıyla da oluşturmaya çalışmıştır.

Boşnak epik destanlarının kronolojik bir biçimde ve konu itibarıyla tasnif etme alanında bugüne kadar çok az çalışma yapılmıştır. En yaygın ve araştırmalarca kabul edilen sınıflandırma Boşnak epik destanları iki esas gruba ayırmaktadır. İlk gruba "Krayinalı" tipinde olan destanlar girmektedir. İkincisi grup ise "Karadağ-Hersek" destan tipleri kapsamaktadır. "Krayinalı" grubuna giren destanların tarihi zemini XV,

XVI ve XVII yüzyıllarına bağlıdır ve içinde Krayina¹ bölgesindeki akıncıları anlatılmaktadır. “Karadağ-hersek” tipine ait destanlarında ise XIX yüzyıllarında Karadağlılar ile Boşnaklar (Türkler) arasındaki çatışmalar merkezi yer almaktadır. (Schmaus 1953:60) Bu iki destan tiplerin yapısal ve stilistik farklılıklara gelince, “Krayinalı” destanlarında olaylar uzun ve teferruatlı anlatılır, hatta aynı destanda birkaç hadise paralel olarak takip edilir, sahneler sık olarak değişir, süslenme bol miktarda kullanılır. Diğer taraftan “Karadağ-hersek” destanlarında sadece bir olay sahne değiştirmeden takip edilir, anlatım baş kahramana yoğunlaşır, hemen hemen bütün olay diyalog şeklinde anlatılır, tekrarlama tekniği içindeki en önemli stil özelliğidir. Görüldüğü gibi, Boşnak epik destanlar hem yapı hem de tarihi zemin bakımından iki farklı gruba ayrılmıştır. Ancak, zaman zaman Bosna Hersek’te ve Sancak’ta bu tiplerin karışmış hali de rastlanabilir. Yani, Krayina kahramanlarını anlatan fakat “Karadağ-hersek” destanların yapısına sahip olan destanları önemli ölçüde fark edebiliriz.²

Kronolojik olarak, Sancak epik destanlarının tasnifini şu şekilde sunabiliriz:

1. Eski Destanlar

1.1. Aliya Cerzelez Destanları

1.2. Krayina kahramanları Destanları

1.2.1. Muyo, Halil ve Ömer Hrnyçiç Destanları

1.2.2. Mustay bey Likalı Destanları

1.3. Karadağlılarla savaşan kahramanlar Destanları

2. Yeni destanlar

2.1. II. Dünya savaşı sırasındaki muharebeler ile ilgili destanlar

2.2. Yugoslav milli kahramanlar ile ilgili destanlar

2.3. “Birlik ve kardeşlik” ilkesi ve müşterek yaşantının değeri ile ilgili destanlar

2.4. İşçilerin (proleter) başarıları ile ilgili destanlar

2.5. Çeşitli şahsi kahramanlıklar ile ilgili destanlar

Bu yerde, işaret etmek istediğimiz nokta şudur ki icranın özelliği ve icra ortamları dikkate almaksızın, yalnızca tema ve anlatım tutumundan hareket ederek eski destanlar,

¹ bkz.s.138

² Bu konudaki ayrıntılı bilgi Bosna Hersek’teki destanların coğrafi bölgeleri incelerken Cenana Buturović vermiştir. (1976).

ozan baskı epik geleneğine ve yeni destanlar, aşık tarzı şiir geleneğine benzetilebileceğini düşünmekteyiz.

Konu bakımından Boşnak epik destanları belli bir şekilde sınıflandırılmak zordur. Zira, örneklerde gösterilecek gibi bir destan aynı zamanda birkaç konu (evlenme, intikam, vefasızlık, ihanet) içerebilir.

2. GUSLAR TARZI DESTAN GELENEĞİ

2.1.GUSLE

Yugoslav¹ epik şiirlerinin söylenmesi, çoğu milletlerde olduğu gibi, müzik eşliğiyle gerçekleştirilmektedir. Sancak bölgesinde, ister Hristiyan ister Müslüman sözlü geleneğinde olsun, destanların icra edilmesi sürecinde zaruri vasıta olarak, telli-yaylı enstrüman gusle (çift telli) kullanılmaktadır². Gusle, kelimesi en eski olarak, X. yüzyılında Bogumillere karşı yazılmış olan bir yazıtta yer almaktadır.(Medenica 1968:150).

“Gusle” kelimesinin etimolojik tabiatı, Aliya Cogoviç’e göre, yansıma sözcük türünden kaynaklanmaktadır. Dahası, 1827 yılında “La guzla” adlı kitabına Prosper Merimee “gusle” kelimesini balkan fonolojik ve morfolojik sistemine bağlamıştır. (Đogović 2005:130) Diğer tarafta, Dursun Yıldırım’a göre “gusle, Orta Asya Türk müziği aletidir ve ‘gusle’ kelimesi, muhtemelen oğuz kelimesinin bozulmuş şeklidir.” (1998:192) Bu enstrümanın isminin kökeni, kesin bir biçimde, tespit edilmemiştir. Fakat, guslenin üzerinde bulunan süslerin motiflere (yılan, ejderha, çeşitli bitkiler, şahin, keçi boynuzları...vs.) bakılınca kadim pagan mitolojilerin (eski Balkan ve Orta Asya) unsurları görülmektedir.

Sancak bölgesinde bulunan köylerde hemen hemen her evde, gusle rastlanır, gusle eşliğiyle epik şiirleri söyleyebilen aile üyesi olmazsa bile, geleneksel süs olarak saklanır. Genel olarak gusle, guslarlar tarafında yapılır.

Guslenin şeklinde ve yapılması işlevinde gelenek tamamıyla korunmuştur. Ancak, evvel zamanlara nispetten süslenme motiflerine daha fazla semboller eklenmiştir. Gusle ve yayı³ akça ağacından yapılır, gövdesi keçi veya kuzu derisiyle kaplanır. Hem yaydaki

¹ Sırp, Karadağlı veya Boşnak epik destanların ve geleneklerinin müşterek ve genel bir niteliğini vurgulamak gereksim duyduğumuz zaman, pratik sebeplerden dolayı, “Yugoslav” terimi kullanmayı uygun bulmaktayız.

² Bosna Hersek’teki tambura ve gusle kullanılışa farklı olarak Sancak’ta sadece gusle kullanılmaktadır.

³ Bkz. Ek-1

hem de guslenin gövdesindeki teller at kuyruğundan yapılır. Yay orak şeklidir fakat en sık olarak üstünde yılan tezahürü bulunur. İstenilen perdeyi yapmak için hem guslenin hem de yayın kelepçesi vardır. Guslenin sapında ve gövdesinin ahşap kısmında halk nakşına benzeyen süsler bulunur. Bu müzik aletin üstündeki süslemeleri eski mitolojik yaratıklardan başlayarak kahramanların portreleri ve çeşitli milli simgelere kadar değişir, tamamen yapımcısına ve yapıldığı ortama özgüdür. Sancak bölgesinde Karadağlılara nispeten Boşnaklar arasında gusle yapımcısı daha azdır. Örneğin orman yönünden zengin olan bölgelerde her köyde birkaç tane gusle ustası mevcuttur. Ancak vurgulamak gerekir ki bu ustalardan hiçbirinin asıl mesleği gusle yapmak değildir.

2.2. SANCAK BÖLGESİNDE GUSLAR TARZI DESTAN GELENEĞİNİN OLUŞMASI VE ORTAMLARI

Sancak bölgesinde gusle eşliğiyle destan söyleme geleneğinin oluşmasında ve şekillendirilmesinde en önemli iki faktör rol oynamıştır. İlk olarak, giriş bölümünde söz edilmiş olan göçebe akınlarından dolayı bu bölgenin etnik haritası değişmiştir. Bu sırada Bosna Hersek ve Karadağ'dan gelen muhacirlerle birlikte epik destan geleneği Sancak sakinlerinin kültür hayatlarına girmeye başlamıştır. İkincisi ise, Sancağın, özellikle Peşter platosunun, Bosna Hersek için önemli olan ticari yolun üzerinde bulunmasıdır. Yunan şehirlerine giden tüccarlar Peşter'de dinlenip konaklardı. Bunun için bir çok han yapılmıştır. Hanlarda gusle ve hamasi şiirleri dinlemekle zaman geçirilirdi. Demek ki yerli guslarların repertuarının oluşmasını han müessesesi etkilemiştir. Aynı zamanda guslar geleneğinin gelişme sürecinde kahvehane ("kafana") de önemli yer almaktadır. Kahvehanelerde hem Hıristiyan hem Müslüman olan guslarların epik destanları icra etmelerinin yeri idi. Ancak Hıristiyan dinleyici kitlesi destanları dinlerken rakı ("rakija") içtiği için kahvehane meyhane haline benzemeye başlamıştır. Bundan dolayı kahvehane ("kafana") ve kahve ("kahva") ayırımı yapılmıştır. Bu ayırıma göre "kafana"da içki içilir, ama "kahva"da misafirlere sadece şerbet ve kahve ikram edilir. Boşnaklar, doğal olarak "kahva"larda bir araya gelip en fazla Ramazan boyunca eski kahramanların maceralarını dinlerlerdi. Kanaatimizce Sancak aşık (guslar) geleneğinin kapsamını köy ortamları en fazla etkilemiş olmalıdır. Daha doğrusu, bir gusların yetişmesinde önemli rol oynadığı için Sancak epik destan

geleneğinin sürdürülmesini sağlamaktadır. Yani guslarların çoğu çocukken bu hünere karşı ilgi duymaya başlar. İnsanlar köy evlerinde toplanıp destanları söylerken çocuklar da bu yenilmez yiğitlere, keskin kılıçlarına ve olağanüstü atlarına hayranlık duyar ve icra sırasındaki gusların gururlu duruşunu görünce kendisi de söylemeye başlamak isterlerdi. Bu yerde gusların yetişmesi başlamış olurdu. Demek ki aşığı yetiştiren ortam köy idi. Örnek vermek gerekirse guslar Murat Kurtagiç'in sözlerini aktarabiliriz:

“Bu toplantılarda Suleyman Makiç söylerdi. Ben de destanlarını gizlice dinlerdim. İşte o zaman destanlara merakım başladı. Geceleri hiç uyumazdım destanları tekrarlardım. Ertesi sabah da o gün bir yerde toplantı olacak mı öğrenmeye çalışırdım.” (Čolaković 2004:494)

2.3. GUSLARLAR VE İCRALARI

Bu çalışmada gusların icra özellikleri ve epik destan geleneği hakkındaki anlayışları Murat Kurtagiç'in örneğinde göstermeye çalışılacaktır. Fakat, asıl konuya girmeden önce kısaca diğer gusarlardan bahsedilmemizi uygun bulmaktayız. Sancak'ta Çor Huso Husoviç, Avdo Mecedoviç, Salih Uglyanin, Suleyman Makiç, Cemail Zogiç, Ramo Babiç, Haşır Çoroviç ve Bayram Recepoviç guslar tarzı geleneğinin en önemli temsilcilerdir.

Alois u'e göre Çor Huso Husoviç Peşter platosunda 1820 yıllarında doğmuş olmalı. Elbette, 1930 yıllarında Schmaus'un yaptığı araştırmalar sırasında bu guslar hayatta değildi, bu yüzden hakkındaki bütün bilgiler onu tanıyan gusarlardan toplanabildi. Huso Husoviç, bilindiği kadarıyla Boşnaklar arasında tek kör olan guslar idi. Bu sebepten dolayı Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek şehirleri gezerken gusle söyleyerek para kazanmak için, mutlaka yanında biri olurdu. Seyahatlerinde yatağan ve iki sırmalı tüfek taşırdı fakat gusle hiçbir zaman yanına taşımazdı, çünkü gittiği her köy evin veya hanın içinde gusle vardı. Gusların anlattıklarına göre Çor Huso en çok hanlarda kalırdı. Maalesef bu gusların repertuarı ile ilgili çok az bilgi bulunur. Schmaus'un tespitlerine göre Çor Huso Husoviç “bir yılın ne kadar günü var ise o kadar destan biliyordu.” (Schmaus 1938a:131-136)

Avdo Mecedoviç¹ (1875-1955) Biyelo Polye civarında doğmuştur. Mecedoviç Biyelo Polye’de odun satarak geçinirdi. M. Parry ve A. Lord çalışmaları sayesinde Sancak epik destan geleneğinde en meşhur guslar olmuştur. Bu iki bilgin hem repertuarı hem de icrası hakkında son derece kapsamlı ve teferruatlı bilgi bırakmışlardı. Saha araştırmalarından Avdo’nun 58 destanı sonuç olarak ortaya çıkmıştır. M. Parry Sözlü Edebiyat Arşivi’nde Avdo’nun repertuarı 96723 mısra kapsamaktadır. Ayrıca, bu koleksiyonun yedide birini Avdo ile yapılmış görüşmeler (499 plak) oluşturur. Demek ki M. Parry ve A. Lord çalışmalarında en fazla bu söyleyici yer verdi. Oysa ki, o dönemde belki daha iyi guslarlar vardı. Hiç şüphesiz, Mecedoviç’in “Smailagiç Meho’nun Evlenmesi” destanı (12311 mısra) gerçekte değerli bir eserdir ve destanın uzunluğundan dolayı çalışmamızda destanın metninin tercümesi yer alamadığı için teessüf duyduğumuzu vurgulamak istemekteyiz. Çünkü A. Mecedoviç’in destanlarının en önemli özelliği sadece süslemeler değildir. Aynı zamanda, bu kadar uzun destanların olaylarını takip etmesi ve kahramanları betimlemesi, iyi bir ezberleme gücüne ve hünere sahiptir.

Salih Uglyanin (1849-1945) Peşter platosunda, Ugao köyünde doğmuştur. Söylediklerine göre ataları Arnavut Katolik Kliment boyundan Sancak’a gelmişlerdi, ama kendini hem Boşnakça hem Arnavutça dili kullanan “gerçek Boşnak” olarak nitelendirmişti. (Murko 1951:93) Gusle eşliğiyle destan söylemeyi on beş yaşındayken Çor Huso Husoviç’ten öğrenmişti. (Schmaus 1938a: 275) S. Uglyanin hayvan ticaret sayesinde çok para kazanıp balkan savaşlarından sonra Yeni Pazar’da han açmıştı. Bu gusların en önemli özelliği destanları bilingual (iki dilde), hem Boşnakça hem Arnavutça söylemesidir.

Suleyman Makiç (1884-1948) Risno köyünde doğmuştur. Hayvan yetiştirmekle ve odun kesmekle para kazanırdı. Destanları küçük yaşta Arif Karaljejac’tan öğrenmişti. S. Makiç destanları sadece köy ortamlarda ve en fazla Ramazan ayı boyunca söylerdi. Tanıklara göre ramazanın her gecesi için farklı destan bilirdi. (Škrijelj 2005:163) Murat

¹ Bkz. EK- 1

Kurtagiç bu gusları şöyle yorumladı: “Muthiş guslar, gerçek gusle uzmanı. destanlarına hiçbir şey katmazdı veya çıkartmazdı.” (Čolaković 2005)

Cemail Zogiç (1896-1965) Glogovnik köyünde doğmuş ve yetişmişti. Yeni Pazar’da “kahva” sahibi olunca kendisi çok nadir söylerdi, fakat diğer guslarları (Salih Uglyanın, Suleyman Makiç) sık sık kiralardı. Kendi söylediklerine göre en sevdiği destan “Boyiçiç Aliya Ali beyin çocuklarını kurtarıyor” destanı idi. (Vidan 2003:39)

Ramo Babiç (1902-1985) Tutin şehrinin civarında doğmuştu. Gusle eşliğiyle destan söylemeyi on iki yaşındayken Karadağlı guslar Rizo Kukiç’ten öğrenmişti. (Parry, Lord 1954: XXIX) Komünist meylinden dolayı jandarmadan çıkarıldıktan sonra Yeni Pazar’da değirmen açmıştı. Böyle bir ortamda müşterilere ve dostlara eski destanları söylerdi. (Škrijelj 2005:168) R. Babiç’in icrasını A. Lord “hoş bir ritim ve melodiyle son derece net söyler” olarak nitelendirmiştir. (Parry, Lord 1954: XXX)

Haşır Čoroviç (1915-1988) Biyelo Polje ile Berane arasında bulunan Lozna köyünde doğmuştu. Destanları Avdo Mecedoviç’ten öğrenmişti. Çalışmamızda tercumesi yer aldığı “Kostreş Harami başının Katledilmesi” destanını guslar Uykan Begoviç’ten duymuştu. H. Čoroviç’in inanılmaz ezberleme yeteneği vardı, en uzun destanları bile bir kez dinledikten sonra tekrarlayabilirdi. (Kolježac 2001:499) Ayrıca, Čoroviç’in söylediği destanları okurken olayları yoğunlaşıp son derece estetik ve akıntılı mısralara döktüğünü fark edilebilir. Dahası, anlattığı kahramanların olağan üstü niteliklerine ciddi bir şekilde inanırdı. Mesela, kendi anlattıklarına göre, II. dünya savaşında bir çatışma sırasında Muyo ve Halil at üstünde, uçan küçük Parrylerle birlikte karşına çıkmış ve kurşunlardan kurtarmıştı. (Rebronja 2005:215)

Bayram Recepoviç (1937-) Rojaye şehrinin civarındaki Bolitiçi köyünde doğmuş ve Rojaye’de orta okulu bitirmişti. Gusle eşliğiyle destanları söylemeyi gençken babası Himo’dan öğrenmişti. Badanacı olarak çalışırken para kazanırdı. Karadağ’da düzenlenmiş olan guslar yarışmalarına Karadağlı söyleyicilerle beraber katılmış ve 1979 yılında birinci ödülü almıştı. (Kolježac 2001:500) Çevirmiş olduğumuz “Muyo’nun Hanımının Vefasızlığı” destanını B. Recepoviç babasından öğrenmişti. Bu gusların

icrasında Karadağ guslar geleneğinin etkisi dikkat çekicidir. Ancak söylediği destanların yapısı “kraişnitsa” tipine uymaktadır.

Murat Kurtagiç (1914-1999) Syenitsa şehrinin civarındaki Rasno köyünde doğmuştu. M. Kurtagiç çok erken gusleye ilgi duymaya başlamıştı. Destanları dedesi Abdullah’tan ve Suleyman Makiç’ten öğrenmişti. Dedesi “müthiş bir guslar, tarihçi, bilgin” (Čolaković 2005) idi. “Bize, çocuklara destanları bitirmeden söylerdi. Ertesi gün ona devam etmesi için yalvarırdık” (Čolaković 2005) En enteresan nokta budur ki dedesi vefat ettiği zaman Murat 10 yaşında olmasına rağmen bütün destanları ezberlemişti. Bu bağlamda Sancak guslar geleneğinde söyleyicinin icrasının başarısı ve repertuarın hacmi ilk önce ezberleme olgusundan kaynaklanmaktadır. Murat Kurtagiç, Çor Huso, Avdo Mecedoviç gibi söyleyiciler binlerce mısra ezberleyip hafızalarında tutabilmişlerdi. Bu durumda guslar yeni bir konuyu ele alınca hazır başlangıçlar, sonlar, alegoriler, betimlemeler yardımıyla kolayca geleneksel yapıya uyan yeni bir destan söyleyebilir. Diğer taraftan, eski, kısa bir destandan, ezberlemiş olduğu kalıp ifadeleri, formüller sayesinde yeni ve birkaç bin mısralık destanı ortaya çıkarabilir. Murat Kurtagiç, elinde yayımlanmamış bir kitap olduğunu ve içerisindeki 360 tane destanı hepsini ezberlediğini iddiada bulunmaktadır.

M. Kurtagiç’in icrasının yeri hem köyler hem de kahveler idi. II. Dünya Savaşından sonraki yıllarında Yeni Pazar’da Ramazan ayında teraviden sonra, kahvehanelerde gusle eşliğiyle epik destanları söylerdi. Destanların konularından dolayı bir gece polis tarafından tutuklanmıştı. M. Kurtagiç kendini böyle savunmuştu:

“Biz Müslümanlar, küçük bir millet olarak, eğlenmeyecek miyiz? Bizim başka enstrümanımız yok. Böyle bir araya geliyoruz. Bu işte, bütün konuşma ve eğlencemiz oluyor. Söylediklerim tarihe dayalı konular, uydurulmuş değil. Onlar bilginlere ait. Bu tarih olmasaydı biz- geçmişte olmuş olaylardan haberdar olmayıp sadece günümüzdeki olayları bilirdik.” (Minić 2001:42)

Kitabı gösterip, bütün şiirleri ezberlemiş olduğunu ispatlamıştı. Bu şekilde kendini kurtarmıştı. Hatta şiirleri serbest söylemesine izin verilmişti.

Köy ortamlarında M. Kurtagiç çok sevilen ve meşhur guslar idi. İbiş Kuyoviç'in yazısına göre Rojaye ilçesindeki köyler arasında gusların hangi köyde ne kadar kalacağı konusunda anlaşma vardı. Bu antlaşmaya göre kışın Murat Kurtagiç'in her köyde 15 gün kalması lazımdı. Bir köyde 15 gün daha kaldıysa köyler arasında ciddi kavgalar çıkardı. (Minić 2001:43)

Kurtagiç'in icrasında birkaç önemli nokta fark edebiliriz. M. Kurtagiç, Çor Huso Husoviç ve Avdo Mecedoviç'in icra tarzlarına en iyi takipçilerinden biri idi. Bu söyleyici hemen hemen her zaman dokuzuncu ile onuncu hece arasındaki durağı uzatırdı. Böylelikle onuncu hece genelde bir sonraki mısranın birinci hecesine daha yakın olur, daha doğrusu ertesi mısraya ait olan bir hece gibi gözüktür. Diğer husus ise, bilindiği gibi, guslar, icra esnasında destanı yaratır. Bu durumda destanın estetik değeri ve uzunluğu dinleyici kitlesinin yapısına ve gusların haline ile konsantrasyona bağlıdır. M. Kurtagiç'in örneğinde sunduğumuz "Yetim Ali'nin Düğünü" destanında bu olgu fark edebilir. Şöyle ki, destanı takip ederek söyleyicinin konsantrasyonu ve ilhamının ne zaman düştüğü anlamsız veya çok zayıf mısralarından son derece net bir şekilde anlaşılır.

M. Kurtagiç söylediği destanlara inanırdı, onları tarih olarak algıladı. Bu gusların icra edilmesi esnasında söyleniliş temposu o kadar aheste ve "dolgun"dur ki söyleyici büyük temaya (major theme) geçmeden, destanın çok uzun olacağı belli olur. (Parry 1987:452) Ayrıca, M. Kurtagiç otantik epik şiirlerini bütün ruhu ve yüreğiyle anlatan son söyleyicilerdendir.

Sonuç olarak, Sancak bölgesinde yaşayan Boşnak olan söyleyiciler çok uzun ve süslenmiş destanları icra etme geleneği geliştirmişler denilebilir. Boşnak söyleyicilerin çoğu Karadağlı guslarlarda olduğu gibi değişmeyen bir melodi ile destanları icra etmektedirler.

Dahası, yaşam tarzındaki değişiklikler guslarların repertuarını; icra şeklini ve seyirciler ile dinleyicilerin halk müziğine olan ihtiyaçlarını karşılama niteliğini etkilemiştir. (Minić 1990:110). Üstelik, komünizm döneminde bir çok söyleyici, kardeşlik, ülkenin yeniden inşa edilmesi, bağımsızlık siyaseti hakkındaki konuları epik destanlara sokmaya çalıştılar. Bu olgu hem Boşnaklar hem de Karadağlılar için geçerlidir. Fakat, bu tür destanlar, kanaatimizce epik özelliği kaybettiği için çalışmamızda yer almamıştır.

Bu bölümü “Muyo’nun Hanımının Vefasızlığı” destanının guslar geleneği tarif eden mısralarıyla bitireceğiz:

“Aldı gusle ile yayı...
 Bu haliyle geldi bir kahvehaneye
 ki içinde içiyor Zadarlı ban,
 onunla da otuz kaptan.
 İnce, gür sesle söylemeye başladı ,
 davranıp kalktı ban çıkardı parayı,
 ona para attı alsın çarıkları.
 Muyo teşekkür etti,
 ve Zadarlı banı esenledi:
 “Sağ olasın, Zadarlı ban,
 söyle bana evleniyor mu Gavran,
 ben duydum, aktarıyor millet de,
 dünyayı gezip dileniyorum böylece,
 diyorum ki sarayına gitsem,
 desturuyla biraz söylesem,
 belki beni bağışlar bir şeyle.”
 (379, 390-404)

3. BEŞ ÖRNEK DESTANIN TERCÜMESİ VE ORJİNAL METNİ

Ali Cerzelez

Tukunlu ban mektup yazıyor
İstanbul şehrine mektup yolluyor
İstanbul'a, padişahın ellerine:
“Dinle beni, şerefli padişah!
Ali Cerzelez'i idam et
bana Ali'nin kellesini ilet
hem de onun yüğrük doratını¹
üzerinde iki küçük tüfegini
sırtında da keskin kılıcını.
Ben sana veririm altın gemiyi
gemide de altın camiyi
ve Venedik çuhasını
senin İstanbul'a yeteni
İstanbul'una yedi sene yeteni
hem de bembeyaz buğdayı
senin İstanbul'a yeteni
dinle beni, şah, yedi sene yeteni!”
Bunu okudu İstanbul'un padişahu
çağırdı kırk vezirini
kırk taht mürteddini²
anlattı sultan meseleyi
dediler şöyle vezirleri:
“Şah-sultanımız, velinin nesebi³
kallavi⁴ Bosna'ya gönder mektubu
Travnik şehrine doğru

Đerzelez Alija

Piše knjigu Tukunlija bane,
piše knjigu do Stambola grada,
a na ruke caru od Stambola:
“Ču li mene čestit' padišahu!
smakni meni Đerzelez-Aliju
i pošalji Alijinu glavu,
i njegova dora od mejdana,
niz dorata dvije breše male
i njegovu brijetkinju ćordu;
evo tebi đemija od zlata,
na đemiji od zlata džamija,
i evo ti čoha venedička,
što Stambolu more biti tvome,
tvom Stambolu za sedam godina;
i evo ti bjelica pšenica,
što Stambolu more biti tvome,
čuj me, care, za sedam godina!”
Sada vidi cara od Stambola,
Što pokupi čet' est vezira,
sve vezira carskijeh murtata,
sve im care po istini kaže.
Šta mu reče čet' est vezira__
“Sultan-care svečevo koljeno!
Piši knjigu Bosni kalovitoj,
Pravo zdravo do šehar-Travnika,

¹ Doru at

² mürtet kelimesi Boşnaklar arasında “Müslümanlıktan dönen” anlamının dışına da çıkabilir, “mürtet” en geniş manada “hain” demektir.

³ yücelik, ekselans

⁴ çok büyük

orada Köprülü hoca¹ oturuyor
 yanında da Cerzelez bulunuyor
 Aliya'ı idam etsin
 kellesini de sana iletisin
 hem de onun yüğrük doratını
 üzerinde iki küçük tüfeğini
 sırtında da keskin kılıcını!"
 şah kırk vezirin sözünü dinledi
 rengarenk nameyi gönderdi
 gitti name kallavi Bosna'ya
 dağ tepe aşır, Travnik'e geldi
 hocanın ellerine ulaştı
 hoca nameyi okudu
 okurken göz yaşı dökülüp duruyor
 beyaz sakallında kayıyor
 tıpkı inci bembeyaz ipekte
 yanında da Ali oturuyor
 "Ne oldu, Köprülü hocam
 daha önce de gelirdi name-yi sultan
 İstanbul'dan, tahtımızdan
 muhterem padişahımızdan
 hiçbir zaman göz yaşı dökmezdin."
 Köprülü hoca şöyle buyurdu:
 "Hey Aliyam, benim ağır yaram
 işte bana geldi katl-i ferman
 iletayim diye kelleni
 Ali, senin kelleni
 hem de senin yüğrük doratını
 üzerinde iki küçük tüfeğini
 sırtında da keskin kılıcını.
 Git Ali, beyaz kalene

ondje sjedi hodža Ćuprilija,
 i do njega Đerzelez Alija;
 nek' pogubi Đerzelez-Aliju,
 nek' pošalje Alijinu glavu
 i njegova dora od mejdana,
 niz dorata dvije breše male,
 o doratu brijetknju ćordu!"
 Car posluša čet' est vezira,
 pa napisa knjigu šarobvitu;
 ode knjiga Bosni kalovitoj,
 kud god ide, do Travnika siğe,
 i u ruke hodži dolazila.
 A kad hodža knjigu pregledao,
 sve je uči, grozne suze ljeva,
 staću mu se niz bijelu bradu,
 kajno biser niz bijelu svilu.
 Do njeg' sjedi Đerzelez Alija:
 "Davori se hodža Ćuprilija!
 Ā dosad su name dolazile,
 od našega stola i Stambola,
 od našega cara čestitiga,
 nikad n'jesi groznih suza ljevo!"
 Progovara hodža Ćuprilija:
 "Grdna rano, Đerzelez-Alija!
 Evo meni katul-ferman doğe,
 da pošaljem osječenu glavu,
 osječenu glavu Alijinu
 i tvog dora, konja od mejdana,
 o doratu dvije breše male,
 niz dorata brijetkinju ćordu.
 Hajd', Alija, svojoj b'jeloj kuli,

¹ Köprülü vezir

kıyamam serini kesmeye
 sakın yanıma da gelme
 bir haftacık dolmadan.”
 Gitti Ali beyaz kalesine.
 Hey, kardeşim, seyret veziri
 tüm Bosna’ya verdiği emiri:
 “Buyurun, gelin Bosna yiğitleri
 vezir iyi bağışlar sizleri
 kime atı, kime paripleri¹!”
 Bosna’daki erler cem edildi
 vezir de yanlarına geldi
 Bosna’daki erlere bakıyor
 ve Ali’nin eşini arıyor
 tüm melanet Bosna’yı taradı
 Ali’nin eşini bulamadı.
 Durdu öyle biraz zaman geçti
 birdenbire bakacağı tuttu
 karşıdaki taş köprüye baktı
 üstünde bir serhatlıyı² gördü
 üstü başı sırma, saf altındı
 kemerinde iki tüfek vardı
 ikisi de ateş etmediydi,
 kuşanılmış kılıç belinde
 bağlanmış şişhane omzunda
 bir de sekiz uşak yanında.
 Vezir bunu görüp derhal dedi:
 “Ağır yaram, Cerzelez Aliya
 yok musun bugün hiçbir yerde
 bütün Bosna’da ve Hersek’te!”
 Cerzelez Ali şöyle cevap verdi:
 “Buradayım, işte, dizinin dibinde!”

Meni žao tebe pogubiti,
 Nemoj meni amo dolaziti,
 Dok ne proğe nedjeljica dana.”
 Ode Ale svojoj b’jeloj kuli.
 Nuto, brate, Ćuprilić-vezira,
 Po svoj Bosni knjige rasturio:
 “Bujur amo, po Bosni junaci!
 Dobro će vas vezir darovati,
 Nekom ata, nekome paripa!”
 I sakupi po Bosni junake,
 pa na polje vezir izlazio,
 razreğiva po Bosni junake,
 sve razgleda Alij’nu priliku;
 svu je kletu Bosnu preturio,
 al’ Aliji ne nağe prilike.
 Ni to vr’jeme za dugo ne bilo,
 dade mu se nešto pogledati,
 kad pogleda kamenu ćupriju,
 ali stoji jedan serhatlija,
 vas u srmi i u čistom zlatu,
 za pasom mu dvije breše male,
 obje male bez kremena pale,
 oko njega brijetknja ćorda,
 na ramenu vezena šešana,
 uz njeg’ stalo do osam momaka.
 Kad to vidje Ćuprilija hodža:
 “Grdna rano, Đerzelez-Alija!
 Meğer tebe danas nigdje nema
 U svoj Bosni i Hercegovini!”
 Progovara Đerzelez Alija:
 “Evo mene uz tvoje koljeno!”

¹ Yunan dilinde at

² akıncı

Vezir şimdi bakıp şöyle dedi:
 “Tam derdim, yemin de ederdim
 ta kendisi, ahreti görmeyeyim¹!”
 Köprülü hoca bunu dedi,
 lalaları, muhızlıları gönderdi:
 “Akıllıca o serhatlıya gidin
 serini omuzlarından ayırın
 kellesini de bana getirin!”
 Taş köprüye gittiler
 Serini omuzlarından ayrıldılar
 kellesini getirdiler.
 Cerzelez Aliya bunu görünce
 guguk kuşu gibi hüngürdedi
 kırlangıç gibi çarpındı:
 “Keşke kelle olsaydı benim
 o, Ljubiviç bey, yeğenim
 tüm Bosna’da öyle bey yoktu!”
 Ona diyor Köprülü vezir:
 “Ağlamaktan yok ki hiçbir fayda,
 git sen doru atını hazırla
 senin doratı idare edemem
 yok ki ona benzer at Türklerde
 ne de tüm yedi Vlah² kralında
 doratın üstünde iki küçük tüfek
 sırtında da keskin kılıç!”
 davranıp Ali yerinden kalktı
 dağ tepe aşıp kalesine vardı
 kendi bodrumlara indi
 doratı timar etti
 semerine tüfekleri astı
 sırtında da kılıcı koydu

kad pogled’o hodža Ćuprilija:
 “Baš bi rek’o te bih se zakleo,
 da je jedan, obadva mi sv’jeta!”
 Šta zareče hodža Ćuprilija
 i on šalje lale i muhzure:
 “Mudro hajte onom serhatliji,
 pogub’te mu sa ramena glavu,
 dones’te mi osječenu glavu!”
 i odoše kamenoj ćupriji,
 pogubiše sa ramena glavu,
 donesoše osječenu glavu.
 Kad ugleda Đerzelez Alija,
 tad on ciknu kajno kukavica,
 a prevrće kajno lastavica:
 “Da ste mene, bogd’o, pogubili!
 To je sestrić, a beg mi Ljubović,
 Takog bega u svoj Bosni nema!”
 Progovara hodža Ćuprilija:
 “Od te kajde ne imade fajde,
 već mi hajde opremaj dorina!
 Dorata ti podmetnut ne mogu,
 jer ti dora nema u Turaka,
 ni vlaških svijeh sedam kralja!
 Niz dorata dvije breše male,
 o doratu brijetkinju ćordu!”
 skoči Ale na noge laguhne
 kud god ide kuli dolazio,
 u podrumu svoje ulazio,
 i dorata timar učinio.
 O doratu breše objesio,
 niz dorata brijetkinju ćordu,

¹ “her iki dünyayı görmeyeyim hilafım varsa”

² Ulah, destanlarda Türk olmayan milletle ve krallarına denir.

ve yeleli doratına dedi:
 “Seni götürmesiler
 kolanını çekmesinler!”
 on iki yular ona takıldı
 on iki Türk onu götürdü
 Ali, terkilerine vurup ata dedi(ki):
 “Haydi, doratım, belasız kazasız!”
 Yelesinde iki peri şarkı söyledi
 kırın yarısına kadar atı götürdü.
 Ancak dorat, şahin kanatlı
 birdenbire kaçmaya başladı
 on iki yuları kopardı
 dorat şimdi kendine geldi
 beyaz kalesine uçup gitti
 Aliya da şimdi saklandı
 zavallı atına bakamadı
 Köprülü vezir Ali’yi arıyor
 bulunca da şöyle ona diyor:
 “Türk bayraktarım, hey Alim
 artık atını İstanbul’a gönderelim!”
 Ali atını tımar etti tekrar
 on sekiz yular takıldı
 on sekiz adam onu götürdü
 dağ tepe aşır İstanbul’a gittiler
 muhterem sultana atı teslim ettiler
 sultansa buyurdu İbrahim kuluna:
 “Gidip cem et altmış bayraktar
 yeleli doratı götürsünler
 kelleyi de teslim etsinler.”
 Gittiler mertler deniz üzerinden
 deniz üzerinden kırk konaktan
 Tukunlu bana verdiler istediğini

progovara kosatu doratu:
 “Ne daj sebe, doro, odvoditi!
 Ne daj kolan sebi pritezati!”
 Natakoše dvanaest julara,
 Povede ga dvanaest turaka,
 Udari ga Ale po sapima:
 “Hajd’, dorate, u sto dobrih časa!”
 dvije vile u griv’ zapjevale,
 do po polja dora dovodili.
 Nu dorata, sokolovog krila!
 Stade im se doro otimati,
 istrga im dvanaest julara,
 pa se bio dorat povratio,
 pa doletje svojoj b’jeloj kuli.
 Sakrio se Đerzelez Alija,
 Da ne gleda na očima jada,
 Pa ga traži hodža Čuprilija,
 Nalazio Đerzelez-Aliju:
 “Hej, Alija, turski bajraktare!
 Valja doru do Stambola sići!”
 Alija ga opet opremio,
 ustakoše osamn’est julara,
 odvodi ga osamnaest ljudi;
 kud god išli, do Stambola sišli,
 predadoše caru čestitome,
 care svoga Ibrahima viče:
 “Id’ opremi šeset bajraktara,
 da odvode kosata dorina,
 i da nose osječenu glavu.”
 Ā odoše ljudi preko mora,
 Preko mora čet’ est konaka,
 Predadoše Tukunliji banu.

deli İbrahim ona dedi ki:

“Dinle beni, hey ban Tukunlu!
Şimdi bize ver padişaha borcunu.”

Tukunlu ona cevap veriyor:

“Bu rengarenk nameyi alsana
İstanbul’a, sultana ilet
padişaktır ama akil değil!
Bende ne gezer altın gemi
gemide de altın cami
bende yok ki Venedik çuhası
İstanbul şehrine yeten
İstanbul’a yedi sene yeten
bende yok ki bembeyaz buğday
büsbütün İstanbul’a yeten
tam yedi sene yeten!
Söyle ona çekilsin İstanbul’dan
İstanbul’dan benim mirasımdan
yoksa ona okuyorum meydan.”

Deli İbrahim ona şöyle dedi:

“Şaha söz tutmamak kolay değil!”

Ama izle, Tukunlu banı
askerlere göz çarptı
fakat İbro kurnaz çıktı
yanında da kafadarı vardı
gemiye de yiğit aldı
tahta ve İstanbul’a gitti
nameyi de teslim etti
padişahsa nameyi alınca
yazdıklarını okuyunca
çağırdı kırk vezirini
kırk taht mürteddini
anlattı sultan meseleyi

Progovara deli İbrahime:

“Ču li mene, Tukunlija bane!
Daj nam sada carsko dugovanje!”

Šta zareče Tukunlija bane:

“Nader tebi knjigu šarovitu,
pa je caru podaj od Stambola;
i car jeste, ama mudar nije!

Otkud meni od zlata đemija,
na đemiji od zlata džamija?

Otkud meni čoha venedička
Što Stambolu more biti gradu,
to Stambolu za sedam godina?

A otkud mi bjelica pšenica,
da Stambolu more biti c’jelu,
a za sedam punijeh godina!

Ven nek’ ide iz Stambola grada,
ono mi je moja djedovina,
ja nek’ meni na mejdan izade.”

Šta zareče deli İbrahime:

“Nije lasno caru poreknuti!”

Nuto vid’te Tukunlije bana,
namiguje na svoje soldate.

Mudar je se İbro zadesio,
pa je svoje povodio društvo,
i đemiju junak ujagmio,
zalazio stolu i Stambolu,
pa je caru knjigu potkućio,
care njemu knjigu prihvatio.

Već kad vidi šta mu knjiga kaže,
on sakupi četr’est vezira,
sve vezira, sve carskih murtata,
sve im kaza što je i kako je.

kırk vezir de buna dediler
 kırk taht mürtetleri:
 “Kaba, Medine’ye git sen
 muhterem sultan, çekil istersen
 meydanı paylaşma istersen!”
 böyle dediler padişahın vezirleri
 Ama bakın alim softaları
 onlara anlattı sultan ahvali
 anlattı onlara meseleyi
 alim softalar ona diyor ki:
 “Şah-sultanımız, velinin nesebi
 İstanbul’dan çekilme sen
 çetin cebeliyi¹ ara itersen
 yerine meydana çıksın
 onunla meydan paylaşsın.”
 Sultan sözlerini dinledi
 çetin cebeliyi aramaya başladı
 hep aradı hiç de bulamadı.
 Softalar şimdi ona diyor:
 “Kallavi Bosna’ya bir nameyi yolla
 dosdoğru Köprülü hocaya
 sana çetin bir cebeliyi bulsun
 yiğit derken Boşnak demektir.”
 Ama, kardeş, İstanbul padişahı
 rengarenk nameyi yazdı
 İbrahim’e uzatıp buyurdu:
 “İbro, bin alacalı atına
 sağ salim kallavi Bosna’ya
 Travnik şehrine atını koştur
 bu nameyi Köprülü’ye ver
 çetin bir cebeliyi bana bulsun!”

Šta zareče čet’ est vezira,
 A čet’ est carskih murtata:
 “A ti hajde ćabi i Medini,
 pa ti prtljaj čestit’ padišahu,
 da ne d’jeliš junačka mejdana.”
 To rekoše carevi veziri.
 A da vidiš softe iz medrese!
 Pa im kaza hale i ahvale
 Sve im kaza što je i kako je.
 Šta rekoše softe iz medrese:
 “Sultan-care svečevo koljeno,
 ne ostavlja ti Stambola svoga,
 veće traži teška džebeliju,
 neka za te na mejdan izade,
 neka s njime mejdan podijeli.”
 Poslušaj ih care od Stambola,
 Poče tražit teška džebeliju,
 Sve ga traži, nać ga ne mogaše.
 Šta mu vele softe iz medrese:
 “Piši knjigu Bosni kalovitoj,
 a na ruke hodži Ćupriliji,
 nek ti traži teška džebeliju;
 brez Bošnjaka ne ima junaka.”
 Nuto, brate, cara od Stambola,
 Gdje napisa namu šarovitu,
 Dodaje je svome Ibrahimu:
 “Jaši Ibro šarca od mejdana,
 pravo zdravo Bosni kalovitoj,
 goni konja do b’jela Travnika,
 podaj namu Ćuprilić-veziru,
 neka traži teška džebeliju!”

¹ Sultanın yerine düello yapan

Gitti İbro kallavi Bosna'ya
 Bosna'daki Travnik şehrine
 Köprülü vezire vardı
 ve nameyi ona verdi
 ardından da geri gitti
 beyaz İstanbul'a gitti.
 İzle, kardeş, Köprülü veziri
 çağırıyor Cerzelez Ali'yi:
 "Gayret olur(mu) Cerzelez Alim
 İstanbul'a gitsen benim için
 İstanbul'a ve Tukunlu bana
 Sultanın yerine meydana çıksan
 Tukunlu ban ile meydan paylaşsan?"
 Cevap verdi Cerzelez Ali:
 "Yüğrük doratım olsaydı
 iki küçük tüfeğim olsaydı
 bir de keskin kılıcım olsaydı
 ben Tukunlu'nun yanına giderdim
 tüm ordusu ile gelse bile
 ben onlarla dövüşürdüm!"
 Köprülü hoca ona dedi ki:
 "Gez, Ali, benim bodrumları
 seç kendine yüğrük atı
 al beğendiğin tüfekleri!"
 Aliya da ona dedi ki:
 "A, vallahi, Köprülü hocam
 Ali'ye layık atın yok ki
 ne bana ne de meydana
 ne at ne de tüfek var".
 Ve davranıp yerinden kalktı
 beyaz kalesine uçup gitti
 çatı kirişinde bir kılıç buldu

Ode İbro Bosni kalovitoj,
 a od Bosne do šehar-Travnika;
 İbro dođe Ćuprilić veziru,
 i predade knjigu šarovitu,
 pa se İbro natrag povratio,
 ode Turčin do Stambola b'jela.
 A gle brate, hodže Ćuprilije,
 Gdje on zove Đerzelez-Aliju:
 "Nije l' gajret Đerzelez-Alija,
 da mi moreš do Stambola sići
 od Stambola Tukunluju banu,
 i za cara na mejdan izaći,
 s Tukunlijom mejdan pod'jeliti?"
 Progovara Đerzelez Alija:
 "Da me n'jesi rastavio s dorom,
 i da su mi moje breše male,
 brijetkinja još da mi je ćorda,
 ja bih sašo Tukunliji banu,
 da je digo c'jele regemente,
 ja bih njima na mejdani stao!"
 šta zareče hodža Ćuprilija:
 "Hajd', Alija, u podrumu moje,
 ti izberi konja od mejdana,
 uzmi puške koje su ti drage!"
 progovara Đerzelez Alija:
 "A, bogama, hodža Ćuprilija!
 Ti ne imaš konja za Aliju,
 ni za mene, niti za mejdana,
 niti imaš konja ni pušaka."
 Pa on skoči na noge laguhne,
 pa on ode svojoj kuli b'jeloj,
 za rogom mu nešto sablje bilo,

o kılıca hemen sarıldı
 omzuna saman çantayı astı
 da hocaya uğradı
 ve hocasıyla helalleşti
 gitti Ali toprak kenarına
 değil beyaz İstanbul'a
 gitti doğru Tukunlu bana
 Kalesine, avlusuna geldi
 Kapısında otuz Macar vardı
 Ali beyaz kaleye basarken
 otuz Macar onu karşıladı
 öfkeleni Cerzelez Ali
 otuz Macar'ı dağıttı
 Beyaz kaleye girdi
 sağ elinde metre aldı
 ve kaleyi ölçmeye başladı
 Kale de yeni dikilmiş
 "Yüzleri kara olsun!" lanet okuyor.
 otuz Macar bunu gördü
 de Tukunlu'ya haber verdi
 ban onu renkli kalesine çağırttı
 Türk de yanına geldi
 Tukunlu ban ona şöyle sordu:
 "Nerelisin, soylu Macarım
 Nerelisin, nerden bize geldin?"
 "Ben geldim çok uzaktan
 Allat şehrinden diğer bandan
 beyaz kalene baktım
 Çünkü, banım, çok zarar çektin
 senin kale kötü dikilmiş"
 Tukunlu Ban ona dedi ki:
 "Duydunuz mu Allat şehirde

za tu sablju bio prihvatio,
 a na rame torbu strunjavicu,
 pa se jeste hodži uvratio,
 i s hodžom se svojim halalio,
 pa on ode zemlji po ćenaru,
 ne htje otić do Stambola b'jela,
 veće ode pravo Tukun-banu.
 A kad doğe kuli i avliji,
 Kod kapije trideset Madžara.
 Hoće turčin u bijelu kulu,
 što mu ne da trideset Madžara
 rasrdi se Đerzelez Alija,
 i razbaca trideset Madžara,
 pa uniğe u bijelu kulu,
 uze mjeru u desnicu ruku,
 pa mu mjeri prebijelu kulu.
 Kula bila nova naćinjena;
 Kune turčin: "Crn im obraz bio!"
 Kad to vidi trideset Madžara,
 Tukunliju govorili banu.
 Ban ga zove na bojali kulu,
 njemu turčin jeste dolazio,
 a pita ga Tukunlija bane:
 "Oklen jesi, fisan Madžarine?
 Oklen jesi, oklen te imamo?"
 "Odvud sam vrlo iz daleka,
 onog bana, od Alata grada!
 Pa ti mjerim prebijelu kulu,
 jer si, bane, ti na mani vrlo,
 ružno ti je kula sagrađena."
 Progovara Tukunlija bane:
 "Jeste l' čuli u Alatu gradu,

Türk sultanını kandırdığımı
 Ali'nin kellesini elde ettiğimi
 ve onun doru atını
 üzerinde iki küçük tüfeğini
 sırtında da keskin kılıcını?"

Ne dedi Cerzelez Aliya:
 "Evet duymuş Allat'in banı
 istiyormuş senden doru atı
 yüğrük, hıran doru atı.

Tukunlu Ban ona dedi ki:
 "İşte bugün tam iki ay oldu
 doratı alalı
 sıcak bodruma sokalı
 on sekiz yular takalı
 hiç birini hala çözemedik
 hiç kimse ona yanaşamadı
 çifte atıyor, gözü çıkarıyor
 yoksa çoktan onu gönderirdim.
 veriyordum yüz altın
 on sekiz yuları çözene
 doru atına su içirene
 buz çayına onu götürüne
 ama ata yanaşamaz kimse."

Buna diyor Cerzelez Ali:
 "Ben doratı çaya götürürüm
 götürür su içirim."

Tukunlu ban ona dedi ki:
 "İki yüz macariye ¹senin olsun
 doratı suya götürürsen
 beyaz kaleme geri getirirsen
 ben de seni yanıma alırım

da sam turskog prevario cara,
 predobio Alijinu glavu,
 i njegova dora od mejdana,
 o doratu dvije breše male,
 niz dorata brijetkinju ćordu?"

Šta zereće Đerzelez Alija:
 "Jeste čuo bane od Alata,
 pogleda te da mu svedeš dora,
 osejirit dora od mejdana!"

Progovara Tukunlija bane:
 "Evo danas dva ravna mjeseca,
 kako jesam konja zadobio,
 u podrumu tople uvodio,
 i svezo mu osamn'est julara,
 još ni jednog odr'ješio n'jesam,
 ne da dorat sebi dolaziti,
 čiftom bije, da oči izbije;
 davno bih ga njemu dovodio.

Ja sam davo stotinu dukata
 ko ć' odr'ješit osamn'est julara,
 ko će meni napojiti dora,
 do studene vode dovoditi;
 niko neće doru dolaziti."

Progovara Đerzelez Alija:
 "Ja ću svesti do vode dorata,
 savoditi, pa ga napojiti."

Progovara Tukunlija bane:
 "Evo tebi dvejsta madžarija,
 ako konja do vodice svedeš;
 dovedeš ga mojoj b'jeloj kuli,
 ja ću tebe sebi prihvati,

¹ Macar parası

burada da seni evlendiririm
 yanımda da kaleni dikerim.”
 Hey kardeşim, bak Ali’ya
 Davranıp yerinden kalktı
 indi Ali mermer avlusuna
 avludan da bodrum kapısına
 geldi Ali şişman atına
 izle şimdi yüğrük atını
 burnundan alevler çıkıyor
 (hep)sağdan sola dönüyor
 Bak Ali’ya, annesi şenlensin!
 Ali ona Türkçe konuşuyor
 at de onu şimdi tanıdı
 Ali dorata yaklaştı
 on sekiz yuları çözdü
 onu avluya çıkarttı
 altın haşayla bürüdü
 (ve) binek taşına çekti
 “Allah” diyerek bindi ata Ali
 Aziz Allah, at neler yapıyor
 hep dükkanın kepenkleri kırıyor
 çatı saçakları da düşüyor
 büyükler, küçükler onu izliyor
 üstündeki deli kahramanı da
 sağdan, soldan haç çıkarıyorlar
 ata ve yiğide taaccüp ediyorlar.
 Ali atı çaya koşturdu
 koşturdu da suladı
 banın kalesine gitmek istemedi
 yeşil çayırdan gitti
 hiç durmadan tam dört saat
 birdenbire atını durdurdu

pa ću ovdje tebe oženiti,
 pokraj sebe načiniti kulu.”
 Nuto brate Đerzelez Alije!
 Gdje on skoći na noge laguhne,
 Pa on sağe u mermer avliju,
 Sa avlije do podrumskih vrata,
 Pa uniğe konju debelome.
 Nuto vidi konja od mejdana:
 iz nozdrva biju plamenovi
 okreće se s desna na lijevo.
 Gle Alije, vesela mu majka!
 Svom doratu turski progovara,
 i dorat ga bio prepoznao;
 i on doğe do konja dorina,
 odr’ješi mu osamn’est julara,
 izvede ga pod bijelu kulu,
 založi ga rešmom pozlaćenom,
 privede ga binjektaš kamenu,
 “Allah”, reče, posjede dorina.
 Mili Bože, šta mu doro radi!
 Sve ćefenke krši od dućana,
 i od kula strehe popadale,
 sve ga gleda malo i veliko,
 i na njemu harnoga junaka,
 pa se krsti i zdesna i sl’jeva,
 pa se čude konju i junaku.
 On ga stjera do vode studene,
 gonio ga, pa ga napojio.
 Ne htje ići do banove kule,
 već on ode uz polje zeleno,
 brez promjene četiri sahata,
 pa je onda zastavio dora,

kulağına sessizce söyledi:
 “Hey atçığım, hey şahin kanadım
 gitmemize daha zaman değil!”
 Doru atını döndürdü
 banın kalesine koşturdu
 ve atını bodrumda bağladı.
 Yedi, içti bir hafta boyunca
 Aziz Allah, şaşılacak şey!
 Kiliseye gitme vakti geldi
 ve Tukunlu, Aliya’ya dedi:
 “Dinle beni, soylu Macar
 çabuk bin yüğrük doratına
 ben de benim yağız atıma
 ve gidelim beyaz kiliseye!”
 Kiliseye varınca
 dedi Ban’a Aliya:
 “Hey gidi, Tukunlu ban,
 Sultan sana sert meydancıyı¹ yolladı
 tam karşında sultan-i meydancı
 burada (da) meydan paylaşırsınız!”
 Toparlandı ve atını dürttü
 “Aziz Allah, sana şükürler!”
 Şimdi Ali ateş saçtı
 Tukunlu da bunu gördü
 Kuzguni atına bindi
 koşturdu atını yeşil çayırdan
 peşinden de Cerzelez Aliya
 biraz koştu çabuk yetişti
 Ali banı canlı yakaladı
 kuzguni atından devirdi
 ellerini ters bağladı

pa doratu tiho govorio:
 “Ej, konjicu, sokolovo krilo,
 nije nama vakta polaziti!”
 Pa dorina povratio svoga,
 dotjera ga do banove kule,
 pio, jeo, za nedjelju dana,
 mili Bože čuda velikoga!
 Ā za time polazili crkvu.
 Progovara Tukunlija bane:
 “Ču li mene, fisan Madžarine,
 de zajaši dora od mejdana,
 i ja hoću vranca od mejdana,
 da idemo do bijele crkve!”
 Kada crkvi bili dolazili,
 progovara Đerzelez Alija
 “O, đidiĵa, Tukunlija bane!
 Car ti poslo teška mejdandžiju,
 Ovo ti je carski mejdandžija,
 Ovdje ćemo mejdan podjeliti!”
 Pa se maće, u dorata taće;
 Mili Bože na svemu ti hvala!
 Na njemu se oganj prolomio.
 Sada vidi Tukunlije bana,
 gdje pobježe na konju gavrana,
 plaho goni poljem zelenijem,
 plaho goni poljem zelenijem,
 i za njime Đerzelez Alija,
 malo goni, bana brže stiže,
 živa ga je Ale uhvatio,
 svukao ga sa konja gavrana,
 svezao mu ruke naopako,

¹ meydanı paylaşan kimse

doru atına bindirdi
 ve banı sımsıkı bağladı
 kendisi de dorata zıpladı
 yağız atsa kaçıp uçu
 beyaz kaleye kaçtı.
 Gitti Ali toprak kenarına
 dağ tepe aşır vardı İstanbul'a
 sultanın kalesine gelince
 ipek dizginleri çekti
 kazanla bakraçları biraz itti
 atı da hemen uçtu
 sultanın divanhanesine çıktı
 şimdi Türk atından atladı
 padişahın odasına girdi
 çizmelerle, kalçınlarla girdi.
 Padişah da ona şöyle diyor:
 "A, Allah aşkına, Türk serhatlı
 nerelisin, hangi şehirdensin?"
 Cerzelez Ali ona cevap verdi :
 "Geldim sana kallavi Bosna'dan
 oradaki Trvanik şehrinden
 bildiğin Köprülü vezirden
 o beni buraya sevk etti
 yerine meydan paylaşayım."
 Sultan bunu duydu ve buyurdu:
 "Hey, aferin, Cerzelez Ali
 birini kestiye dim meğer kaldı iyisi."
 Şimdi Ali, deli yiğit
 odanın kapısını açtı
 Tukunlu banı da gösterdi:
 "Buyur, sana Tukunlu banı!"
 Bunu görünce İstanbul şahı

usadi ga na konja dorina,
 uteže ga oko svog dorina
 i on skoči, na dorata sjede,
 a odletje vranac od mejdana,
 odletio prebijeloj kuli,
 a Alija zemlji po ćenaru.
 Kud god ide do Stambola siğe.
 A kad doğe do careve kule,
 poteže mu svilene dizgine,
 a podmače kazan-bakračlije,
 dobar mu se dorat pokupio,
 pa iskoči na divhanu carsku,
 turčin skoči sa konja dorata,
 i on caru ode u odaju
 u čizmama i u kalčinama.
 Progovara care od Stambola:
 "A, bogati turska serhatlijo!
 Oklen li si, od koga li grada?"
 Progovara Đerzelez Alija:
 "Ja sam tebi s Bosne kalovit
 od onoga od šehar-Travnika,
 i onoga hodže Ćuprilije,
 on je mene dovlen opremio,
 da ja za te podjelim mejdana."
 Kad to čuo care od Stambola:
 "Hej aferim, Đerzelez Alija,
 jednog smakoh, bolji mi osto!"
 Nu Alije, vesela mu majka!
 On otvori od odaje vrata,
 pa pokaza Tukunliju bana:
 "Eno tebi Tukunlije bana!"
 Kad to vidje care od Stambola,

çok hayret etti buna padişah:
 “Dinle beni, Cerzelez Alim,
 dile benden ne diler sen, kardeşim
 istersen bir yurt yada bir şehir!”
 Ali de sultana şöyle cevap verdi:
 “Ben istemem yurt veya şehirler!
 Bugün ne yapsam senin İstanbul’da
 hesabıma yazma, onu ben isterim.
 İdareyi de Köprülü’ye ver!”
 Hemen razı oldu buna sultan.
 Ama izle Cerzelez Ali’yi
 Davranıp yerinden kalktı
 Çekti şimdi keskin kılıcı
 kesti kırk veziri
 birisi de köşede oturdu
 Uçtu Ali hemen yanına
 onu da kesecekti
 sultan şimdi karıştı
 kürkünde veziri sakladı
 Ali’ye de dedi ki:
 “Kesme, Ali, Allahını seversen
 kesme, Ali, benim imamımı
 on iki senedir onunla namaz kılıyoruz!”
 İzle şimdi Cerzelez Ali’yi
 Melanet odaya atı kılıcını
 aldı imamın pabucunu
 parçalayınca onu Ali
 bütün Türk¹ ayetlerini
 pabucuna koyduydı hepsini.
 Padişaha Ali dedi ki:

tom se care vrlo začudio:
 “Već ću li me, Đerzelez-Alija,
 išći, brate, što je tebi drago,
 volj’ ti kakvu zemlju i gradove!”
 Progovara Đerzelez Alija:
 “Neću tebi zemlje ni gradova,
 nemoj danas meni prikratiti,
 šta uradim po Stambolu tvome,
 a upravu Čupriliji podaj.”
 Tome care namah kajil bio.
 A gle onog Đerzelez-Alije,
 gdje on skoči na noge laguhne,
 prihvatio brijetkinju ćordu,
 pogubi mu čet’ est vezira;
 dok mu jedan sjedi u budžaku,
 poletje mu Đerzelez Alija,
 da i njemu odsiječe glavu.
 Kad to vidi care od Stambola,
 pod ćurak ga sebi prihvatio,
 pa govori Đerzelez-Aliji:
 “Ne sijeci ako Boga znadeš!
 Ne sijeci mojega imama,
 sa njim klanjam dvan’ est godin’ dana!”
 Sad da vidiš Đerzelez-Alije!
 Baci sablju na odaju kletu,
 pa papuču uzeo imam.
 Kad rasklopi Đerzelez Alija,
 Štono bilo turskijeh ajeta,
 pod papuču sviju ih turio.
 Progovara Đerzelez Alija:

¹ Kuran ayetleri. O topraklara İslam dini yaygın bir şekilde Türkler tarafından yayınlanmış olduğu için halk arasında kimi zaman tüm İslam, Müslüman öğelere “Türk” denilir.

“Sultan padişah, velinin nesebi!
 Al, işte, senin mühürdarını
 onunla on iki sene namaz kıldığını
 bırak onu gelsin yanıma.”
 İmamı ittirdi sultan
 Karşıladı onu Ali
 uçtu kılıç kılıfindan
 (ve)ayırdı seri omuzlarından
 uçtu kavuk başından
 altın haçlar kavuktan
 ve o ufak tespihler
 Sultan şimdi hayret etti
 Aliya’yı iyi bağışladı
 ona bin altını verdi
 ve kallavi Bosna’ya gönderdi.

“Sultan care, svečevo koljeno!
 Eto tvoga muhur-sahibije,
 sa njim klanjaš dvane’s godin’ dana,
 baci mi ga amo na odaju!”
 Odbaci ga care od Stambola,
 prihvati ga Đerzelez Alija,
 a poletje od bedrice ćorda,
 skide njemu sa ramena glavu.
 Od glave mu kauk poletio,
 iz kauka krsti pozlaćeni,
 a i one sitne medunice.
 A čudi se care od Stambola,
 dobro care Ala darovao,
 dade njemu hiljadu dukata
 opremi ga Bosni kalovitoj.
 (Hörmann 1990:114-126)

Cerzelez Ali Ve Yayçanın Vuk

Haydut Hüseyin bulunuyor hizmette,
 Beyaz Saraybosna şehrinde,
 Bosna veziri, Yakup paşaya,
 Gündüz hizmet ediyor paşaya,
 Geceleri iltifat ediyor paşinitsaya¹.
 Onları gördü halayık Kumruya,
 Hemen gitti paşanın odasına:
 “Bak ağzıma paşa, hey zavallı,
 Başına patladı Huso’nun hizmeti,
 Senin genç hanımını öpüyor.”
 Yaşlı Yakup paşa ona diyor ki:
 “Ya halayık, dediğin doğru mu?”
 “İnan olsun ki doğru.”
 “Sus, halayık, kimseye söyleme,
 Ben keserim Huso’nun başını,
 Bağlarım atın kuyruğuna kadınımı,
 Bu acılarla öldürürüm onları,
 Seni de kendime alırım,
 Genç paşa hanımı kılarım.”
 Zannetmişler kimse işitmedi,
 Ama hanım kapının önündeydi,
 Kapıdan yavaş geri çekildi,
 Haydut Hüseyin’in odasına gitti:
 “Dinle beni, Huso, eyvah anana,
 Paşanın halayık bizi yakaladı galiba,
 İşte biraz evvel anlattı paşaya,
 Koş, Huso, başını kurtarmaya,
 Haydut Huso ona diyor ama:
 “Nereye kaçayım , paşinitsam,

Đerzelez Alija i Vuk Jajčanin

Dvorbu hajduk Huseine dvori,
 U bijelu šehar-Sarajevu,
 Jakub-pašu, bosanskog vezira.
 Obdan pašu na kapiji dvori,
 a po noći pašinicu ljubi.
 Vidjela ih Kumrija robinja,
 pa je eto paši u odaju:
 «Da viš', pašo, dugo jadan bio!
 U zo' čas si Husa dobavio,
 tebi mladu pašinicu ljubi.»
 A veli joj Jakup-paša stari:
 «O, robinjo, je li to istina?»
 «Istina je, vjera ti je tvrda.»
 «Šut' robinjo, nemoj nikom kazat:
 ja ću Husu posijeći glavu,
 pašinicu konj'ma na repove;
 tijem ću ih mukam' umoriti,
 a tebe ću uzet za ljubovcu
 ti ćeš biti pašinica mlada.»
 Mnidijahu, niko ne čušaše;
 pašinica bješe pred vratima,
 pa se natrag ispred vrata vrnu
 u odaju hajduk Huseina:
 «Da viš', Huso, žalosna ti majka,
 vid'la nas je pašina robinja,
 eno paši u odaji kaza.
 Bježi, Huso, po svijetu s glavom!»
 A veli joj hajduk Huseine:
 «Kud ću pobjeći, moja pašinice?

¹ paşanın hanımı

Paşada var sultani ferman,
 Her tarafta yakalar beni.”
 Bak Huseyin, canım benim,
 Millet söyledi kulağıma geldi de,
 Bosna’nın ortasında beyaz Jaytse’de,
 Yayçanın Vuk varmış içinde,
 Meşhurmuş kendi şehrinde.
 Doğru kaç Vuk Yayçanın’e
 Orda seni Vuk iyi saklar,
 O şekilde başını kurtar.
 Bense paşanın zamanını kollarım,
 Sana da bir nameyi yollarım!
 Rengârenk name sana ne derse,
 Yapacaksın Huso, aynen öyle,
 Bundan başka sana etmem tavsiye.”
 Davranıp Huso yerinden kalktı,
 Ve paşanın hanıma şöyle dedi:
 “Hey, hanımım, Allah’ını seversen,
 Onur duyacak libas yok benim,
 Binecek at yok benim,
 Yüzümü ağartacak yok silahım.”
 “Hüseyin’im, hey gözümün nuru,
 Saat yedide geleceksin,
 Hüseyin, paşanın tavlasına,
 Beni bulacaksın orada.
 Verecem sana paşanın tüküz atını,
 Verecem sana paşanın libasını,
 Verecem sana paşanın silahını,
 Hem de verecem bin altını.”
 Dedi de odasına döndü geri,
 Gün geçti, kara gece geldi.
 Gecenin tam ortasında,

U paşe je careva fermana,
 od svaklen me more dobaviti.»
 «Huseine, draga moja dušo,
 ja sam čila, kazali mi ljudi,
 nasred Bosne Jajca bijeloga
 i u njemu Jajčanina Vuka,
 osobit je u njegovom Jajcu.
 Pravo bježi Jajčaninu Vuku,
 Vuk će tebe dobro zakloniti,
 tu ti more glava ostanuti.
 Ja ću paši vakat uhvatiti,
 pa ću tebi knjigu načiniti.
 Šta ti knjiga šarovita kaže
 onako ćeš, Huso, učiniti,
 i više te neću s'vjetovati.»
 Onda Huso na noge skočio,
 pašinici stade govoriti:
 «Pašinice, ako Boga znadeš,
 ja haljina za ponosa nemam,
 a ja konja za jahanja nemam,
 ja oružja za obraza nemam.»
 «Huseine, moj očinji vide,
 ti ćeš doći u sedam sahata,
 Huseine u pašinu tavlü,
 tu ćeš mene pašinicu naći.
 Daću tebi pašina putalja,
 a daću ti pašine haljine,
 a daću ti pašino oružje,
 i daću ti hiljadu dukata.»
 Pa se mlada u odaju vrnu.
 Danak prođe, mrka noćca dođe.
 Mrke noći polovina bila

Kalkıp Huso doğruldu yerinden,
 Gitti paşanın tavlaya,
 Orda paşa hanımı buldu meğer,
 Elindeydi mumlu fener,
 Yanında da Latinli Mitar,
 Vezirin seyis başıdır.
 Çıkardılar paşanın atını,
 Verdi ona paşanın libasını,
 Hem verdi paşanın silahını,
 Hem de verdi bin altını.
 Şimdi Hüseyin ata bindi,
 Ve şehirden hemen kaçtı,
 Hanım da konağına gitti.
 Hüseyin aşırp dağ tepe,
 vardı beyaz Yaytse'ye,
 Yayçanın Vuk'un beyaz kaleye.
 Avlusuna atını oynattı,
 Orada da atından indi.
 Uşaklar aldı atını,
 Gitti Huso Vuk'un kalesine,
 Vardığı zaman odasına,
 Kimse yoktu Vuk'un yanında,
 Sadece kız kardeşi Anceliya,
 Rakı koyuyor ağasına.
 Hüseyin onlara "günaydın" seslendi,
 İkisi de selamını aldı,
 Odaya oturtular Hüseyin'i.
 Vuk Huso'ya "hoş geldin"dedi,
 Hal hatır da orda soruldu;
 Vuk kahve ile rakı etti ikram,
 Hüseyin'e diyor ardından:
 "Hey Türk, nerden geldin bize?"

eto Huso na noge skočio,
 pa ga eto u pašinu tavlau.
 U podrumu pašinicu nađe,
 u ruci joj muma u fenjeru,
 a krajem nje Mitar Latinine
 seizbaša bosanskog vezira.
 Izvedoše pašina putalja,
 dade njemu pašine haljine,
 a dade mu pašino oružje
 i dade mu hiljadu dukata.
 Sad Husein uzjaha putalja,
 iz šehera pobjegao Huso,
 pašinica ode na konake.
 Kud god ide hajduk huseine,
 dok on doğe Jajcu bijelome,
 tankoj kuli Jajčanina Vuka.
 Na aviju konja natjerao,
 pa razjaha pašina putalja.
 Mlađi njemu konja prihvatiše,
 a on Vuku na bijelu kulu.
 Kad je bio u odaju Vuku,
 al' kod Vuka niko ne bijaše,
 sem Vokove sestre Anđelije;
 ona bratu rakiju dodava.
 Husein im «dobro jutro» viknu,
 oboje mu zdravlje prihvatili,
 Huseina sjeli na odaju.
 Vuče Husu hošđeldiju viče,
 pitaju se za mir i za zdravlje;
 pa mu dade kahvu i rakiju,
 pa ga pita Jajčanine Vuče:
 «O, turčine, oklen te imamo?»

Huso her şey sırayla anlattı.
 Vuk duyunca bunu,
 Sarılıp öptü onu,
 Ant içip oldu kan kardeşi,
 Ona bağışladı haçlı bayrağı.
 Orada bir sene durdular.
 Bir sabah erken kalktılar,
 Bir an avluda çalındı halka,
 Hüseyin kalktı ayağa,
 çabucak indi avluya,
 kapıyı açtı avluda,
 içeriye Latinli Mitar girdi,
 Atlayıp Öptü Hüseyin'i:
 "Paşinitsa'nın sana getirdim selamı!"
 Çıkarıp ona uzattı rengârenk nameyi.
 Hüseyin alınca nameyi,
 Ona verdi yirmi macariye.
 Mitar geri gitti Saraybosna'ya,
 Hüseyinse Vuk'un çardağına.
 Açtılar rengârenk nameyi,
 Paşinitsa şöyle yazıyor:
 "Selam Huso'ya ve esen¹ Vuk'a,
 Bu name size ulaşınca,
 Yaman orduyu kaldırın,
 Saraybosna'ya sefere çıkın,
 Türklerin kolladım zamanı,
 Türkleri bir hastalık sardı,
 İşte odasında paşa hasta;
 Burada değil Cerzelez Aliya,
 Gitti o düz Şumadiya'ya,

On mu, što je i kako je, kaže.
 Kad začuo Jajčanine Vuče,
 zaglio, pa ga poljubio,
 pa rekoše, te se pobratiše,
 krstaš mu je bajrak poklonio.
 Tu su bili za godinu dana.
 Jedno jutro dobro uranili,
 dok zakuca halka na avliji.
 Tad Husein na noge skočio,
 pa ga eto na avliju siğe,
 na avliju otvorio vrata.
 A ulježe Mitar Latinine,
 poletio, poljubio Husa:
 «Pozdrav ti je pašinica, Huso!»
 Izvadi mu knjigu šarovitu.
 Kad Husein knjigu prihvatio,
 dade njemu dvades't madžarija.
 Ode Mitar natrag Sarajevu,
 a Husein Vuku na čardake.
 Rasklopiše knjigu šarovitu,
 a kad mlada pašinica piše:
 «Selam Husu, a pozdravlje Vuku.
 Kad vi knjiga šarovita dođe,
 podignite silovitu vojsku,
 pa vi hajte šehar-sarajevu.
 Turcima sam vakat uhvatila,
 u Turke je bolest udarila,
 evo paše, hasta u konaku;
 ovdje nema Đerzelez Alije,
 već otiš'o Šumadiji ravnoj,

¹ Boşnaklar arasında "selam" kelimesi, Hristiyanlara hitap edilince gelince Sırpça olan "pozdrav" kelimesi kullanılır. Bu sebepten dolayı çeviride Arapça olan "selam" ve Türkçe olan "esen" kelimeleri yer almıştır.

Kalesi, avlusu yalnız,
 Kalede de güzel kız.
 Saraybosna şehri ele geçirin,
 Yaşlı Yaakup paşayı kesin.
 Sen, Huso, beni alırsın,
 Beni götür, benimle evlen;
 Vuk'a Ayka, Cerzelez'in kardeşi,
 Onu götürsün, onunla evlensin."
 Şimdi Huso Vuk'a diyor ki:
 "Lütfen, Vuk, orduyu kaldıralım."
 Buna Vuk kail değildi:
 "Bulaşma, Huso, şeytana, belaya,
 Boşnaklardan kimse kalmazsa,
 Aliya Cerzelezden başka,
 Belasız kardeşini vermez.
 Muvazzaf ordumuz telef olur,
 Boyalı toplarımızı gasp ederler,
 Hepimizin başı gider."
 Bunu haydut Hüseyin duyunca,
 Yalvarıyor Vuk'a ikna edinceye.
 İkisi davranıp yerinden kalktı,
 Orduyu hazır etmeye başladı,
 Harbi ordu kırk bin asker,
 Harbi top on iki kadar.
 Götürdüler orduyu yaman,
 Kılavuz, haydut Hüseyin,
 Komutansa Vuk Yayçanın.
 Gün be gün gittiler yoldan,
 Orduyu sürdürdüler Bosna'dan,
 Ta ki vardılar Saraybosna'ya.
 Vurdular, şehri aldılar,
 Paşanın konağına vardılar,

kula mu je i avlija sama,
 a na kuli lijepa djevojka.
 Porobite šehar-Sarajevo,
 zakoljite Jakup- pašu starog.
 Ti ćeš mene, Huso, prihvatiti,
 nosi mene, oženi se mnome;
 Vuku Ajka, sestra Đerzeleska,
 nek' je vodi, nek' s' oženi njome.»
 Tada Huso Vuku govoraše:
 «Molim Vuče, da dignemo vojsku.»
 Tomu Vuče kajil ne bijaše:
 «Proğ' se, Huso, vraga i belaja,
 da nikoga od Bošnjaka nema,
 do Alije Đerzeleza sama,
 ne da svoje sestre brez belaja.
 Izginuće regularna vojska,
 oteće nam bojali topove,
 mi moremo pogubiti glave.»
 A kad začu hajduk-Huseine,
 moli Vuka, dok ga umolio.
 Obadva su na noge skočila,
 pa stadoše siguravat vojsku,
 vojske bojne četerest hiljada
 i od boja dvanaest topova.
 Povedoše silovitu vojsku,
 kalauz je hajduk Huseine,
 a komandar Jajčanine Vuče.
 Dan po danak putem putovali
 a uz Bosnu zajavili vojsku,
 dok dođoše šehar-Sarajevu.
 Udariše, šehar porobiše,
 do konaka pašinog stigoše,

Huso kesti yaşlı Yakup paşayı,
 Kaptı paşanın sadık avradı,
 Arkasına, ata bindirdi.
 Ordu paşanın konağı yağma etti,
 Ardından Cerzelez'in kalesine gitti,
 Muhasara ettiler kaleyi,
 Dayanıklı Alaga'nın kalesi,
 Toplarla vurup durdular,
 Ama kaleyi yıkamadılar.
 Aykuna da çardaktan savunuyor,
 Etrafindaki orduyu vuruyor.
 Kalede fişekler bitene kadar,
 Geçirmedi onları çardaklara:
 Yüz süvari öldürdü,
 Bir hafta boyunca savundu.
 Elinde hiç fişek kalmayınca,
 Kız pencerede ağlamaya başladı,
 Avazı çıktığı kadar haykırdı:
 "Kızgın güneş, yüksektesen sen,
 Ay, Aliyam, uzaktasın sen!
 Kızgın güneş, biraz in aşaya,
 Ah, ağabeyim, yaklaş buraya!
 Seyir edebilsen kardeşini,
 Nasıl belaya düştü şimdi,
 Ve şehirdeki beyaz kaleni.
 Lakin işitmezsin, haberin yok ki!"
 Ve yazdı böyle bir mektup,
 Belaya bak ki ortalıkta ulak yok;
 Derken, pencereye bir kuş kondu,
 O şahindi, Alaga'nın kuşu.
 Pencerede kuşu gördü de,
 Boynuna mektubu astı,

Huso zakla Jakup-pašu starog.
 Uhvati mu vjerenicu ljubu,
 uzjaha je na putalja za se.
 Vojska pašin konak porobila,
 do kule je Đerzeleske došla,
 muhaseru učiniše kulu.
 Tvrda tanka Alagina kula,
 sve je spolja biju topovima,
 be ne mogu da obore kule.
 Ajkuna se sa čardaka brani,
 ona bije oko kule vojsku.
 Dok joj teče na kuli fišeka,
 ne daje im uljeć u čardake:
 stotinu im ubi konjanika,
 branila se za nedelju dana.
 Kad nestade u cure fišeka,
 tad zaplaka cura na pendžeru,
 pa zavika što je grlo daje:
 «Sunce žarko, na visoko ti si,
 moj Alija, na daleko ti si!
 Sunce žarko, popusti se niže,
 a, moj brate, primakni se bliže!
 Da je tebi sestru seiriti,
 u koje je jade zapanula,
 i bijela u šeheru kula.
 Al' ne čuješ, al' habera nemaš?»
 Pa je taku knjigu načinila.
 Evo muke, knjigonoše nema;
 dok doletje ptica na pendžere,
 al' to soko, ptica Alagina.
 Kad vidjela pticu na pendžeru,
 na grlo joj knjigu objesila,

Ve kuşa rica etti ki
 Mektubu götürsün Şumadiya'ya,
 Porça'nın kalesine, Avala'ya:
 "Orada bulursun ağabeyim Ali'yi,
 Elleri teslim edersin bu nameyi,
 Okusun ona yazdıklarımı."
 Pır diye kuş uçtu beyaz kaleden,
 Kızsa mermer avlusuna indi,
 Avlunun kapısını açtı,
 Askerler kapıya geldiler,
 Cerzelez'in bacıcığını tutular,
 Yayçanın Vuk'a onu verdiler.
 Kaleyi yağma etmek istediler,
 Alaga'nın anasını çiğneyeceklerdi,
 Fakat Vuk Yayçanın izin vermedi:
 "Olmayınca ocağına yiğit,
 Kalesini yıkmak ayıptır,
 Anasını çiğnemek günahdır,
 Zira iyi bir yiğidi doğurmuştur!"
 Oradan orduyu geri çevirdi,
 Bosna'ya onunla yöneldi.
 İşte kuş vardı Şumadiya'ya,
 Avala'ya, Porça'nın beyaz sarayına.
 Geldiydi hoş vakitte:
 Kızgın güneş vururken.
 Avluda da buldu Ali'yi,
 Hazırlarken iri doratını,
 Zira Ali bir rüya gördüydü:
 Sis çöktü şehrin üstüne,
 Kuzgunlar garklıyor sis içinde,
 Yaşlı Yakup paşanın konağında;
 Gök yüzünden şimşek çarptı,

pa zamoli pticu na pendžeru,
 da je nosi Šumadiji ravnoj,
 na Avali do Porčine kule:
 «Tu ćeš naći mog brata Aliju,
 podaj knjigu mom bratu u ruke,
 neka vidi šta mu knjiga piše.»
 Ptica prhnu sa bijele kule,
 cura siğe na mermer-avliju,
 na avliji otvorila vrata,
 a vojnici dođoše na vrata.
 Uhvatiše Đerzelesku seku,
 pokloniše Jajčaninu Vuku.
 Šćadijahu porobiti kulu,
 Alaginu pogaziti majku,
 al' ne dade Jajčanine Vuče:
 «Kad junaka doma ne imade,
 sramota je porobiti kulu,
 a grehota pogazit mu majku,
 jer je dobra rodila junaka.»
 Otlen je povrnio vojsku,
 pa niz Bosnu udario s njome.
 Eto ptice Šumadiji dođe,
 tankoj kuli na Avalu Porči.
 U lijepo doba dolazila:
 taman žarko ogrijalo sunce.
 I Aliju na avliji nağe,
 gdje j' sigur'o debela dorata,
 jer Alija sanak opazio:
 gdje je magla šehar pritisnula,
 a u magli grakću gavrano
 u konaku Jakub-paše starog;
 iz nebesa udarila munja,

Konağı temeline kadar yıktı.
 Sonra ordan bir engerek çıktı,
 Alaga'nı beyaz kaleye doğru,
 Bütün kaleyi sardı,
 Başını da avlunun üzerine eğildi.
 Avluda Aykuna onu karşıladı,
 Birden bire engereği caydırdı,
 Kaleyi ona yutturmadi.
 Bu rüyayı Ali hemen anladı
 Da doratını hazırlarken,
 Gördü kendi kuşunu,
 Kuştan aldı mektubu.
 Yazdıklarını anlayınca,
 Kadınca başladı ağlamaya (da)
 Biniverdi iri doratına.
 Avalalı Porça şimdi diyor ona:
 "Hayırdır, inşallah, kan kardeşim?"
 "Hiç sorma, kan kardeşim,
 Yaytseli Vuk Saraybosna'ya basmış,
 Saraybosna şehri ele geçirmiş,
 Yaşlı Yakup paşayı kesmiş.
 Benim kaleye de varmışlar,
 Benim kaleyi de ele geçirmişler,
 Sevgili kız kardeşimi götürmüşler."
 Bunu dedi de koşturdu doratı,
 Peşinde de köpeklerle tazıları.
 Dağ tepe aşp Drina nehrine vardı.
 Drina akıyor bulanık, kanlı:
 Telef oldular Saraybosna Türkleri,
 Yağmur yağdı, yıkadı kanı.
 Bir gemi yok, bir köprü yoktu de,
 Zor geldi ona Vişegrad'a inmeye;

po temelju konak odnijela.
 Otlen se promolila guja
 na bijelu Alaginu kulu.
 Svu mu butun kulu opasala,
 na avliju nanijela glavu.
 Ajkuna je srete na avliji,
 birden natrag povrnula guju;
 ne dade joj proždrijeti kulu.
 Tom se sanku odmah osjetio,
 i u tome sigur'o dorata;
 pa je pticu svoju opazio,
 i u ptice knjigu prihvatio.
 Kad vidio šta mu knjiga piše,
 on zaplaka kako ženska glava,
 pa uzjaha debela dorata.
 A veli mu od Avale Porča:
 «Haj'r inšalah, bogom pobratime?!»
 «Ne pitaj me, bogom pobratime,
 Vuk Jajčanin doš'o Sarajevu,
 porobio šehar Sarajevo
 i posjek'o Jakub-pašu starog.
 I mojoj su dolazili kuli,
 i moju su porobili kulu,
 i odveli milu sestru moju.»
 To on reče otište dorata,
 i za njime hrti i ogari.
 Kud god ide, Drini vodi siğe.
 Drina došla mutna i krvava:
 Izginuli Sarajlije turci,
 kiša pade, krvcu sapirala.
 Broda nije, a ćuprije nema,
 daleko mu na Višegrad sići;

Beynini kemirdi düşünce.
 “Hayatımla şimdi ne yapayım,
 Drina nehri nasıl geçeyim?”
 Ali bunu tam düşünürken
 Onun iki tazi birden uçtu,
 Soğuk Drina suyundan atladı.
 Ali bunu görünce
 Bilir Ali adetçe,
 İnce tazıları nereden atlarsa,
 Doratı da oradan atlar,
 Doratını geri çekti biraz,
 Ona bağırdı avaz avaz:
 “Ha doratım, sevimli kuzum,
 Atla şimdi soğuk Drina suyundan!”
 Atladı dorat Drina suyundan.
 Şimdi Ali koşturdu doratı,
 Saraybosna şehrine vardı,
 Kalenin önünde anasını buldu.
 Ağlayarak sesleniyor oğlunu.
 Ona Ali selam verip dedi:
 “Anacığım, Ayka’yı kaçırın kimdi?”
 “Sevgili oğlum, Vuk Yayçanindi.”
 “Çok mu geçti, anne, kaçırılalı?”
 “Üç ak gün, oğlum, geçti.”
 Delikanlı “ey duayla” dedi anasına.
 dağ tepe aşır Cerzelez Aliya,
 Travnik şehrine geldi Klokot’a.
 Orada Yayçanın ordusu var,
 Sık karakolları kurdular.
 Ali’nin önüne gitti tazıları,
 Parçalıyor Vuk’un askerleri.
 Vuk da hemen aldı bu haberi:

velike ga pritisnule misli.
 «Sada što ću od života svoga,
 kako li ću Drinu pregaziti?»
 U toj misli u kojoj bijaše,
 poletješe dva hrti Alina,
 preskočiše Drinu vodu hladnu.
 Kad vidio Đerzelez Alija
 jer bijaše u Alije adet,
 gdje mu skaču hrti tankoviti,
 tu mu more dorat preskočiti
 pa izmaće debela dorata,
 a zavika grlom bijelijem:
 «Ha, doratem moje janje drago,
 preskoči mi Drinu vodu hladnu!»
 Preskoči mu Drinu vodu hladnu,
 Pa otalen natjera dorata,
 pa on šehar-Sarajevu dođe
 i pred kulom svoju majku nağe.
 Ona plače, a spominje sina.
 Njoj Alija božji selam viknu:
 «Moja mati, ko odvede Ajku?»
 «Sine dragi, Jajčanine Vuče.»
 «Jesu l' davno, majko, pobjegnuli?»
 «İma, sine, tri bijela dana.»
 Majci reče momak «Ej dovale».
 Kud god ide Đerzelez Alija,
 on u Travnik u Klokote doğe.
 U Klokotim' Jajčanina vojska;
 isturili karaule česte.
 Pred Alijom hrti doljgoše,
 pa Vukove kolju nobečije.
 Trkom trče, Jajačaninu kažu:

“Dinle , Vuk, Allah için,
 Alacalı tazılar saldırdı,
 Yorgun askerleri parçaladı.”
 Şimdi Vuk Huso’ya diyor:
 “ya Hüseyin, sevgili kan kardeşim,
 Alacalı tazılar acaba kimin,
 Var mı onların efendisi?”
 Cevap veriyor haydut Hüseyin:
 “A, vallahi, Yayçanın Vuk,
 Onlar Cerzelez Ali’nın tazılarıdır,
 Demek Ali doruyla yakındadır.”
 Dedi de davranıp kalktılar yerlerinden,
 Soylu atlarına bindiler hemen,
 Kadınları bindirdiler terkiye,
 İkisi kaçtı ordunun arasından.
 Ama Aliya da geçiyor oradan,
 Vuk’un ordusu başladı sızlanmaya:
 “Hey Türk, Cerzelez Ali,
 Kesme yorgun askerleri,
 Kaçtı ordunun komutanı,
 Terkide götürdü kardeşini,
 Peşinde de haydut Hüseyin.”
 Cerzelez Ali bunu işitince,
 Koşturdu doratı ordu üzerine,
 Yakaladı haydut Hüseyin’i
 Yakaladı, kılıçtan geçirdi,
 Kesti Ali haydut Hüseyin’i.
 Paşinitsaya biraz değdi,
 Onu öyle ikiye böldü.
 Meğer paşinitsa gebeymiş,
 İçindeki erkek çocuğu kesmiş.
 Sonra düştü Vuk’un peşine,

«Da viš', Vuče, ako Boga znadeš,
 šarene nam vaške udariše,
 poklaše ti umorne vojnike.»
 Tada Vuče Husu govoraše:
 «Huseine, dragi pobratime,
 čij' će biti hrti šaroviti,
 imaju li oni gospodara?»
 A veli mu hajduk Huseine:
 «A, bogami, Jajčanine Vuče,
 to su hrti Đerzelez Alije,
 Alija je blizu na dorinu.»
 To rekoše, na noge skočiše,
 pa na dobre konje uzjahaše,
 a kadune konj'ma u terkije,
 pa kroz vojsku oba pobjegoše.
 Al' kroz vojsku udari Alija,
 procvilješe Vukovi vojnici:
 «O, turčine, Đerzelez Alija,
 nemoj sjeći umorene vojske,
 pobježe ti vojsci komandare,
 odnese ti sestru u terkiji,
 i za njime hajduk Huseine.»
 Kad začuo Đerzelez Alija,
 on kroz vojsku protjera dorata,
 pa dostiže hajduk-Huseina.
 Stiže Husa, sabljom udari ga,
 presiječe hajduk- Huseina.
 Pašinicu malo zahvatio,
 od pole joj dvije načinio.
 Još bijaše pašinica trudna,
 u njoj muško presiječe čedo.
 Ode gonit Jajčanina Vuka;

Yetişince Vuk Yayçanın'e,
 Düşündü Ali: "Kılıcımı çeksem,
 Terkide kardeşimi keserim;
 Parlak kuburu sıkarsam,
 Terkide kardeşimi vururum."
 Yana doğru sürdü doruyu,
 Önkaştan¹ çekti topuzunu,
 Yandan vuracaktı Vuk'u,
 Elinden fırlattı topuzu,
 Vuk saklandı huşun arkasına,
 Topuz uçu doğru huşa,
 Yağız Vuk'un elini vurdu,
 O zaman Vuk atını durdurdu,
 Ve Ali'ye şöyle diyordu:
 "Hey Ali, sultan-i gazi,
 Er meydanda bağışla hayatımı,
 Yok suçum, kör olsun iki gözüm,
 İstemem sevgili kız kardeşini."
 Ardından kızı terkiden attı,
 Ali ona hayat bağışladı,
 Kardeşini dorata bindirdi,
 Eski yoldan geri döndü.
 Düz Klokot'a koşturdu atını,
 Her dört tarafa ordu dağıldı,
 O zaman Aliya atı oynattı,
 Ve Travnik'e onu sürdü;
 Kardeşi Ayka doruyu yürüttü,
 Otururken Ali çimende,
 Şöyle sordu kardeşine:
 "Sevgili bacıcığım, Ayka,
 Bakamadım Yayçanın Vuk'a:

kad sustiže Vuka Jajčanina,
 misli:»Sabljom udarit s dorata,
 obrezaću sestru na sapima;
 da ja sjajnom kuburlijom gağam,
 mogu sestru ubit na sapima.»
 Isprijeke potjera dorata,
 pa poteže topuz sa unkaša,
 isprijeke ode gağat Vuka.
 On iz ruke topuz ispustio,
 a za brezu Vuče zaminuo.
 Kroz brezu mu topuz poletio,
 mrkuVuku dohvatio ruku,
 tada Vuče ustavi paripa.
 Onda Vuče 'vako govoraše:
 «O, Alija, careva gazija,
 pokloni mi život na mejdanu,
 kriv nijesam, očinjeg mi vida,
 a džaba ti tvoja mila seja.»
 Pa mu curu sa terkije baci.
 Pokloni mu život na mejdanu,
 sestru uze na sapi doratu,
 pa se natrag povrnuo džadom.
 Kad natjera u Klokote ravne,
 prsla vojska na četiri strane.
 Tad Alija protjera dorata,
 pa za Travnik njega razjahao;
 sestra Ajka vođaše dorina,
 a Alija u travi sjedaše,
 pa on svojoj sestri govoraše:
 «O, Ajkuna, mila moja seko,
 ja ne vidjeh Jajčanina Vuka:

¹ semerin ön tarafı

Suratı, endamı nasılmış,
 Bereketine doğru söyle bana!”
 “Söylerim abim, yeminim hayatına¹!
 Suratı, endamı sanki senindi,
 Sana çok benziyor idi;
 Sadece ağabeyim, bana öyle geldi,
 Sanki senden iyi kalpliydi.”
 Buna Ali çok bozuldu,
 Keskin kılıcını çekti;
 Kardeşini kuzu gibi kesti.
 Sonra dorattan nacağı aldı,
 Onunla kara toprağı kazdı,
 Oraya güzel kızı gömdü.
 Aldı iki kara(kuru) dalı,
 Türk aptesi o sırada aldı,
 Ve sessizce şöyle dedi:
 “Ben Türk namazı kılariken:
 Eğer kardeşim doğruydu ise,
 Bu iki dal ,iki huş olsun,
 Dal budak salsın, yapraklansın;
 Eğer kardeşim hatalıydı ise
 Kara kalsın tıpkı şimdi gibi.”
 Dedi de namazına başladı,
 Namaz kıldıktan sonra,
 O dallar ikisi tuttu,
 Dal budak saldı, yapraklandı.
 Bunu Ali gördüğünde,
 Derin derin haykırdı:
 “Eyvah bana, aziz anacığım,
 Öfkeden kızı kestim bugün!”

kakve slike bješe i prilike,
 daj mi pravo, napretka ti, kaži.»
 «Hoću, brate, života mi tvoga!
 Bješe tvoja slika i prilika,
 na te bješe dobro nalikov'o,
 čini mi se, moj brate Alija,
 boljeg srca od tvoga bijaše.»
 To Aliji vrlo žao bilo,
 pa poteže svoju ostru čordu:
 zakla sestru kako janje malo.
 Pa prihvati nadžak sa dorata,
 pa raskopa crnu zemlju njime,
 tu ukopa lijepu djevojku;
 pa donese dvije glavnje crne,
 a udari turski abdest na se,
 pa on 'vako tiho govoraše:
 «Dok ja klanjo turskoga namaza:
 ako sestra prava srca bila,
 dvije glavnje, dvije breze bile,
 grane dale, a list razavile;
 ako sestra kriva srca bila,
 crne bile ka' što ne su sade.»
 Pa on sjede klanjati namaza.
 Kad Alija namaz saklanjao,
 kada breze obje primile se:
 grane dale, a list razavile.
 Pošto vidje Đerzelez Alija,
 plahovito iz svog srca jeknu:
 “Avaj meni, moja mila majko,
 u ijedu posjekoh djevojku!”

(Hörmann 1990: 73-83)

¹ senin hayatına yemin ediyorum, aile içinde sık olarak kullanılan yemin deyimini.

Yetim Ali'nin Dügünü

Ay, guslem benim, sevgili ağacım,
 çok eskiden olmuş olayı anlatırız,
 evvel zamanlarda söylenmiş,
 boylarımızdan kalmış bir anmış!
 Bir sabah güneş doğdu,
 yokuşlara, vadilere vurdu,
 tepelere, dağlara vurdu.
 Cem edildi şahın gazileri,
 otuz iki gazileri,
 dümdüz dalgalı Bosna'dan.
 Oturdular yan yana,
 hep akran akranının yanında,
 arkadaş arkadaşının yakınında.
 Bu mertleri önce bir sayalım,
 aziz Allah, kimler var bakalım.
 İlk gelelim Bosna'nın başına
 ismi de Muyo Hrnyaçina¹.
 Onu size tarif etmeliyim,
 ne manzara, ne görünüş.
 Koca gözlü, geniş alınlı,
 sert, dehşetli bakışlı.
 Ey, kırk sorguç başında,
 hepsi saf altın ama.
 Altın tokalar² göğsünde,
 görkemli Muyo öylesine.
 İki sultan-i nişan çiğınlerde.
 Türk sultanı gören anlayabilir,

Ženidba Sirotan Alije

Aj, guslji moje, moje drvo milo,
 Pričat ćemo šta je davno bilo,
 Opevano u prvom zemanu,
 Uspomena dok naših plemena!
 Jedno jutro sunce izgrijalo,
 Ogrijava brda i doline,
 Ogrijava vrha i planine.
 Sastale se careve gazije,
 A gazije trideset i dvije
 Ah od ravne Bosne valovite.
 Posedali jedan do drugoga,
 Ej sve akran do akrana svoga,
 Ej pobliže drugar do dugara.
 Pa vi ljude velja nabrajati,
 Bože mili, hi koji su bili.
 Prvo ti je Bosni starešina
 Što ga zovu Mujo Hrnjičina.
 Alj vi Muja moram opisati,
 Kaka slika, kaka je prilika.
 Krupna oka, a čela široka,
 A hopasna nekaka pogleda
 Ej na glavu četrest čelenaka,
 Sve čelenke od suhoga zlata
 Na grudima toke od dukata.
 A kakav je Mujo na očima?
 Na dva rama dva carska nišana.
 Ko je gljedo turskoga sultana,

¹destan boyunca bu kahramanın isimleri çeşitli şekillerde rastlanır:Hrnyçiç, Muyko, serdar...

²süslenmiş zırh

sultandan Muyo üç kat güzeldir.
 Bakımlı bıyıklar suratında,
 sanki kara kuzu tutuyor ağzında.
 İki kakül omuzlarında.
 Parlıyor göğsündeki tokalar,
 parlıyor da altın sorguçlar.
 İki nişan, tıpkı kanatlar.
 Yaman gözüküyor bakılınca.
 Otuz yiğit pusuda bulunsa,
 cesaret edemez onu vurmaya.
 Serdarın ahababı yanında,
 Likalı ağa, Mustafağa¹.
 Tokalar, sorguçlar üstünde,
 sultan-i nişan hem de.
 Yönetiyor topları, askerleri,
 koruyor Bosna şehirleri.
 Ağanın yanında iki bayraktar,
 beye, Mustay beye, hizmet edenler:
 Vırsiç bayraktar biri,
 Heldiç bayraktar diğeri.
 Glamoçlu Ramo ondan sonra,
 Ramo'nun yanında Kozliç Aliaga,
 ey, gazi, Kozliç Ömerağa,
 ve gazi Vırhovats Aliya,
 ve gazi Boykoviç Aliya.
 Tankoviç Osman yanında,
 bu yiğit Udbinalı da.
 Genç Hamayliç Glasinats'tan.
 Ve kızgın canavar sınırdan,
 kızgın canavar, Ömer Blajeviç.

Tripot Mujo ljepši je od cara.
 Na Muja su brki odgaljeni
 Ko da galjče drži u zubima.
 Dva pramena bacio pro ramena.
 A sijaju se toke na grudima,
 A sijaju od zlata čelenke.
 Dva nišana,-ka da ima krila.
 Opasno je strašan na očima.
 Da ga tridest čeka u pusiju
 Pa mu ne bi smjeli udariti.
 Do serdara najboljeg jarana,
 A sa Ljike aga Mustafaga.
 I na njemu toke i čelenke,
 I on ima careve nišane.
 Ah on vodi vojsku i topove,
 Brani aga bosanske gradove.
 Pa do bega dva su bajraktara,
 Ej, što služu bega, Musajbega:
 Jedno ti je Vrsić bajraktare,
 A drugo je Heldić bajraktare.
 Pa do njih je jod Galmoča Ramo.
 Pa kod Rama Kozlić Alijaga,
 Ej gazija Kozlić Omeraga,
 Pa gazija Vrhovac Alija,
 Pa gazija Bojković Alija.
 Pa do njega Tanković Osmane.
 I ta junak rodnom sa udbine.
 Sa Glasinca mlada Hamajlića.
 Sa čenara jednog ljutog zvera,
 Heej, ljutog zvera Blažević Omera.

¹ bazı yerlerde Mustay bey, Likalı bey, bey, ağa olarak rastlanır

Ömer'in yanında Mahmut Şarats.
 Gazi Tsifra sınırdan, devamında.
 Şimdi bir şeyler söyleyeyim daha!
 Hey, kardeşim, oturuyor yetim Aliya,
 Mujoviç Halil Aliya'nın yanında,
 Tale Likalı Halil'in yanında.
 O şimdi sohbe başladı da.
 Oturup adamlar konuşuyorlar her şeyden.
 İlk önce topraklardan,
 topraklardan ve sınırlardan,
 kayserden ve sultandan,
 kahramanlardan ve meydandan,
 iyi tüfeklerden, kılıçlardan.
 Ama sohbet açıldı kızlardan,
 evermeden ve evlenmeden.
 Herkes istediğini söylüyor,
 beğendiğini konuşuyor¹.
 Bütün tayfa şenli ve neşeli.
 Oturup bir şeyler diyor herkes,
 (herkes) gazi Ali'den hariç.
 Oturuyor üzgün, neşesiz delikanlı,
 göğsüne eğdi başını.
 Yalnız izliyor yeşil çimeni.
 Çok değiştirdi çehresini.
 Ama Muyo'nun vardı adeti:
 bütün gazilerini toplanınca,
 ve onlarla sohbe dalınca,
 teker teker herkese bakar,
 nasıl oturur, nasıl konuşur,
 tüm tayfası şen ve neşeli,

Do Omera Šarac Mahmutaga.
 Pa gazija Cifra sa ćenara.
 E sad da ti još ponešto kažem!
 Sedi, brate, Sirotan Alija,
 Do Alije Mujović Haljile,
 Do Haljila Tale Likali.
 On je njima londžu zapučijo.
 Sedu ljudi, o svemu besedu.
 O, najprijen zboru jo zemljama,
 O zemljama i o granicama,
 Zboru o caru, zboru i ćesaru,
 O mejdanu i o junacima,
 O sabljama i dobrim puškama.
 No počese i o djevojkama,
 O ženidbi i o udavanju.
 Svako zbori šta je kome drago,
 Igljeniše šta ko begeniše.
 Sve je društvo šenli i veselo.
 Svaki sedi, ponešto besedi,
 Sem gazija Sirotan Alija.
 Sedi momće tužno, neveselo,
 Na grudima glavu pospuštijo.
 Samo gljeda u zeljenj travu,
 Mlogo nešto čehre smijenijo.
 Al je adet Muja Kaduškoja:
 Kad pokupi sve gaziye svoje,
 Te sa š njima Mujo razgovara,
 Mujo gljeda druga svakojeja,
 Kako sedi, kako mu bjesedi
 Sve mu društvo šenli i veselo,

¹ Guslar bu yerde bir önceki mısraı Türkçe kelimeleri kullanarak tekrarlıyor.

tek Aliya neşesiz ve kederli,
 şaka değil Muyo serdar,
 adalette kimse ona çıkmaz!
 Muyo her bir ahababını bakar.
 Yetim Ali'ye gelince,
 gördü ki Ali çok dertlendi,
 dertlendi ve meraklandı,
 serdar Muyo ona şöyle dedi:
 "Hey gazi, en küçüğümüzü sensin,
 henüz yirmi yaşına gelmedin,
 gencecik çetemize girdin!
 Çetemize girdiğin andan beri
 senden iyi dostum olmadı, Ali.
 Vuruştüğümüz anda,
 Ali vururdu en başta.
 Zor olunca çekilince geri,
 en son geri çekilirdi Ali.
 Yaralı ahababı kim taşırdı,
 canlı onu asla bırakmazdı,
 işkence yapılsa da, vurulsa da,
 yine yaralı ahababı taşırdın,
 tayfamızda en iyisi sensin.
 Neden böyle dertlendin, oğlum?
 Ali, birine borçlu musun,
 şimdi onu ödeyemez misin?
 Eğer Ali bir borcun varsa,
 şimdi Ali endişelenme sen,
 serdar Muyo'da bol altın,
 Muyo öder borçlarını şimdi,
 öz oğlumun borçlarını gibi.
 Eğer, Ali hastalandıysan,
 ve oğlum, ölümden korktuysan,

A Alija tužan, nevesio.
 Šala nije serdaraga Mujo,
 Te mu pravde nad čovekom nema!
 Pazi Mujo druga svakojega.
 Kad vidijo Sirotna Aliju,
 Da se Alija mlogo zadertijo,
 Zadertijo, mlogo zabrižijo,
 Serdar Mujo njemu govorio:
 "O gazijo, najmlaği si bijo,
 Tebe nema još dvadeset ljeta,
 Maloljetan poče četovati!
 Otkako si pošo četovati
 Boljeg druga nemam od Alije.
 A đe smo se udarili s njime,
 Alija je najprvi udaro.
 E l je mučno, te smo odstupali,
 Alija je zadnji jostadao.
 Ko ono nosi druga ranjenoga,
 Te ga ne šće ostaviti živa
 Da ga patu i da ga ubiju?
 Ti ranjeno društvo iznosio,
 Najbolji si u družini bio!
 Za čem si se sinko zabrižijo?
 Da lj ti, Aljo, nekom zadužio,
 Pa se nijesi kadar odužiti?
 Ako si se, Aljko, zadužijo,
 Nemoj, Aljko, da se kidaš sada!
 Serdar Mujo ima dosta zlata,
 Mijko će ti duge isplatiti,
 Teb' Alijo ko roğenom sinu.
 Ako si se, sine, razbolio,
 Pa se, sinko, smrti uplaši,

genç ölmene acıyorsan,
 kara düşüncülere kapılma.
 Ölüm vardır kurtulmak yoktur.
 Eğer sana mektup geldiyse,
 çetin bir düşmandan,
 sen meydan çıkamıyorsan,
 Mujo senin yerine çıkar,
 düşman ile meydan paylaşır,
 öz oğlumun meydanı gibi."
 Ali şimdi Muyo'ya diyor ki:
 "Serdar Muyo, tüm Bosna'nın başı,
 serdar Muyo, fukara anası,
 alnın aktır düşmana karşı,
 adalette kimse sana çıkmaz!
 Anlatayım acı dertlerimi.
 Hayattayım keşke olmasaydım!
 Hey Muyo, hasta olsaydım,
 asla, Muyo dertlenmezdim,
 yaşıyorsak ölmemiz de lazım!
 Eğer bir mektup gelmiş olsa
 dini düşmanın tekinden bana
 seve seve çıkardım meydana.
 Ne de Muyo borçlandım,
 ne de buna vardı ihtiyacım.
 Kara dertler geldi başıma,
 kalbimin ta ortasında bir yara.
 Tüfek ya da keskin bıçak olsa,
 yığidim dayanırdım ona,
 ama bir kızdandır ağır yara.
 Muyo, kardeşim, anlatayım sana!
 Fakir olmak hiç de kolay değil.
 Geziyordum lanet Bosna'yı,

Da ti je žao mladom umrijeti,
 Ne bi trebo tako se brižiti.
 Mrijet ima, spašivanja nema.
 Ej, 'ko ti je knjiga degdisala
 Od neakoga opasna dušmana,
 Pa mu ne moš stanut na biljegu,
 Mujo će te, sine, pazariti,
 A dušmanu na biljegu stati,
 Za Aliju ko za sina svoga."
 A sad Aljo Muju razgovara:
 "Serdar Mujo, svijoj Bosni glavo,
 Serdar Mujo, sirotinjska majko,
 Tvoje čelo jeste za dušmana,
 Tvoje pravde nema na junaka!
 Sve ću kazat što me derti ljute.
 Živ ti jesam, bolje da nijesam!
 Ej, da sam se, Mujo, razboliji,
 Nikad, Mujo, ne bi se dertijo.
 Čim smo živi, umrijet se mora!
 Ej da mi je knjiga ćatisala
 Od neakoga dinskoga dušmana,
 Pevajući Aljo izišao.
 Niti sam se Mujo zadužijo,
 Nit sam za šta imo zadužiti.
 No me crni jadi pogodiše,
 Jedna rana usred srca moga.
 Da je od puške ilj od ostra noža,
 Junak jesam, ja bi je trpijo,
 No je rana grda od devojke.
 Mujko, brate, da ti Aljo priča!
 Nije lako biti sirotinja.
 Ja prošetah preko Bosne kljete

pehlivan doratım sırtında.
 Şeytan beni dürttü Mostar'a,
 Mostar'a, beyaz şehre,
 ki Mostar Bosna'nın aynası.
 Atımı koşturdum Mostar şehrinde.
 Beyaz şehrinin merkezine gelince,
 gördüm: bir saray dikilmiş,
 yirmi iki kat uzamış,
 her dört tarafı boyanmış,
 en fazla altınla süslenmiş.
 Çatısında altın fırıldaklar,
 üstlerinde altın elmalar,
 onlarda da elmaslar.
 Elmaslardan saçıyor yalazlar.
 Gördüğümde orda baka kaldım:
 "Aziz Allah, bu kim olabilir,
 böyle bir sarayı kim diker?
 Sanmam ki İstanbul'a kadar
 böyle bir saray var
 mabeyin-i Hümayun maada!"
 İki oğlan geldi o sırada,
 ikisini durdurdum orda:
 "Delikanlılar, Allah selamet versin,
 acaba bu kale ve avlusu kimin?
 bu binanın reisi kim?
 Ne kadar para harcadıysa ki,
 hakikaten çok yüksek dikmişti."
 Biri sustu konuşuyor diğeri:
 "Bu, Mostarlı vezirin kalesidir,
 vezirimizin sarayıdır."
 Bunu dedi ardından da gitti.
 İzliyordum temelinden kaleyi,

Na mojega pehlivan dorina.
 Odnese me vrazi u Mostaru,
 Ju Mostaru, bijelome gradu.
 A Mostar je Bosni ogledalo.
 Igram konja pro grada Mostara.
 Kad sam došo nasred bjela grada
 Vido: jedno dvore napravljeno,
 Izvedeno dvades i dva boja
 Sa sve strane bojom bojosano,
 A najviše zlatom šikosano.
 Na vrh kule od zlata mahaljke,
 Ha na njima od zlata jabuke.
 A vrgao drage kamenove.
 Kamenovi daju plamenove.
 Kad sam vido, tu se začudijo.
 'Milji Bože, ko ovo biti može
 A da ovako on napravi dvore?
 Ne verujem, do Stambola ravna,
 Da imade ovakoga dvora,
 Sem mabejin cara čestitoga!
 Naiđoše dva mladića tuna.
 Obadva hi jesam zastavijo.
 "Mladi momci, Bog vi zdravlje dao,
 Čija li je kula i avlija?
 Ko je ovoj zgradi starešina?
 Kolko li je para utrošijo,
 Ah baš jeste gore napravijo?"
 Jedan šuti drugi razgovara:
 "Ovo kula mostarskog vezira,
 To su dvora našega vezira."
 To rekoše, oni otidoše.
 A gledah kulu od temelja

tarif edeyim çatısına kadar kaleyi,
 size burada anlatayım şimdi.
 Derken, iki oğlan tekrar geldi,
 biri bana şöyle dedi:
 “Genç delikanlı, yapıyorsun hata,
 kimse burda duramaz fazla,
 hem de bakamaz bu saraya.
 Eyvah, bunu duyarsa vezir,
 omzuna başın ağır gelir,
 seni öldürür yahut zindana atar!
 Buz zindana atarsa seni,
 zincirlerde çürür kemiklerin.”
 Ah, bakıyordum süslenmiş saraya,
 süslenmiş, yüksek dikilmiş.
 O esnada, en üst odada,
 pencere açıldı anında.
 Şimdi ordan bir şey çıktı,
 tüm avluyu parlattı,
 kalın saçları duvarlara düştü.
 Sandım ki dağlar Perisi,
 işte Peri orada oturuyor,
 vezir beyaz Periyi tutuyor!
 Acemi aklımı kaybettim
 ve aşağıdan ona şöyle dedim:
 “Beyaz Peri, ana doğurmuş seni
 ne güzelsin, Allah belanı vermesin!”¹
 Yüzün güneş ışınları,
 ısıtıyor sokakları, oğlanları!
 Ne zaman oraya yerleştin?”
 O da şöyle cevap verdi bana:
 “Hey, delikanlı doratın sırtında,

Da opišem kulu do sljemena,
 Da bi vama znao popričati.
 Dok evo ti ope dva mladića.
 Jedan mene vako jodgovara:
 “Mladi momak, ti si pogriješijo!
 Niko ne sme tuna zastajati,
 Niti ovo dvore opisati.
 Da to čuje mostarski veziru
 Tebe glave na ramenu nema,
 Ubiće te ilj u zatvor bacit!
 ‘Ko te bacu ledena zindana
 satruhnjeće kosti u sindžire.”
 Ah, ja gledam dvore okićeno,
 Okićeno mlogo napravljeno.
 No najgornji prozor što bijaše,
 Od odaje prozor se otvorijo.
 No se nešto ozgor pomoljilo,
 Ah zasjaja cijela avlija.
 Gusta kosa pala niz zidove.
 Ja hesapih: prigorkinja vila,
 Da se vila tuna uselila
 I da vezir drži bjele vile!
 Hadžamijska pamet zanijela,
 Pa ja ozdol njojzi progovaram:
 “Bjela vila, majka te rodila,
 Ljepa li si, zlo te pogodilo!
 Lice tvoje kako oblačja ždrake
 Evo grije momke i sokake!
 Kad se, vilo, tuna juselila?”
 No mi ozgor ona razgovara:
 “O momčiću, što si na dorčiću,

¹ Orijinal metinde “Allah belanı versin”

yakından değil, uzaktan geldin galiba!
 Anladım ki bilmiyorsun bu yeri.
 Bulutların Perisi değil ki,
 Mostarlı vezirin kızıyım,
 güzel Hankiya¹ adım.
 Delikanlı, ya sen nerelisin?
 Hangi toprak büyüttü seni,
 hangi anne doğurdu seni?"
 Ben de ona söyledim gerçeği:
 "Dümdüz Bosna'dan geldim,
 yetim Aliya adım benim!
 Düz Bosna'da fakiri yok benden,
 hele yetim kaldım erken.
 Yoktu kardeşi babamın,
 yalnız kaldı zavallı anam.
 On beş yaşıma gelince
 beni emanet etti Muyo ve Halil'e.
 O zaman girdim çetelerine,
 Muyo'nun çetesindeyim şimdi de.
 Bugün gezmeye çıktım işte.
 Vay başıma, Hanka, vay ebediyen,
 seni kız, kaçıramam ben!
 Sen asil, bense fukara.
 Ah, gitti aklım tamamıyla,
 acıdı kalbim fena,
 ben evlenmem Hanka!
 Yüz sene yaşasam da,
 benim için kız yok daha,
 eğer beni almazsan, Hanka,
 kölen olayım odanda.
 Ama, bil ki güzel Hankiya

S bliza nijesi, sa daleka jesi!
 Vidim dobro da to ne poznaješ.
 Ovo nije vila od oblaka
 No mila ćera mostarskog vezira.
 Ime mi je lijepa Hankija.
 No, mladiću, od kojeg si kraja,
 Koja lji te zemlja pothranila,
 Koja majka što te je rodila?"
 Ja sam njojzi pravo otkaživao:
 "Ja sam rodod isred Bosne ravne,
 A na ime Sirotan Alija!
 Sirotnijeg ravna Bosna nema
 Helj sam rano ostao siročić.
 A moj babo nije braće imao.
 Jataka majka bez roda svojega,
 Kad sam bio petnajest godina,
 Predade me Muju i Haljilu.
 U njihnu se četv upisao
 I danas sam u četv Mujovu.
 Pa sam pošao malo da prošetam.
 Ah, kuku, Hanka, danas dovijeka,
 Ne smijem ti, curo, pobegnuti!
 Ti gospoda, a ja sirotinja.
 Ah grdna me pamet zanijela,
 A grdna me srce zaboljelo,
 Ja se, Hanka, oženiti neću!
 Da mi je vijeka stotine godin
 A za mene više cure nema.
 Aj, ti mene ne hćeš kabuljiti,
 Da ti sluga bidem u odaju.
 Samo znadi, lijepa Hankija,

¹ Hanka

senin için hasta olurum,
 senin için verem kaparım,
 veremden de eceli bulurum.”
 Ama, kız bana diyor şimdi:
 “Gayret, bre, yetim Ali!
 Varlık ve yoksulluk Allah’tan;
 varlıktan yoksulluğa düşer,
 yoksulluktan varlığa çıkar.
 Bunu Hanka hesaba almaz.
 Allah istediğine verir.
 Delikanlı göze alınır,
 hayat onunla geçinir.
 Hey Ali, Bosnalı gazi,
 od, ocağın olmasın,
 para, pulun olmasın,
 gene Hanka seni beğendi,
 Hanka seni kalpten sevdi.
 İstesen de babam vermez beni,
 çünkü paşalar, vezirler istedi.
 Babam beni vezire verirdi,
 ancak istemem sultan-i veziri,
 ne de bizim paşaları,
 ne ağaları ne de beyleri,
 yalnız sağlam bir delikanlıyı,
 sağlam, iyi bir yiğidi,
 ki onunla ömrümü geçireyim.
 Varlıksa Allah’ın meselesi.”
 Tam kız bunu söylüyordu
 iki oğlan tekrar bana geldi,
 biri sustu diğeri konuşuyor:
 “Kaç, oğlan, eyvah anana
 işte geliyor Mostar’ın veziri!

Za tebe ću, dušo, oboleti,
 Za tebe ću verev zadobiti.
 Od vereva ni edželja nema.”
 Ah devojka mene razgovara:
 “Gajret, more, Sirotan Alija!
 U Boga imanje i nemanje;
 Kod imanja more da nemanja,
 Od nemanja more do imanja.
 To Hankija nikad ne bilježi.
 Bog će dati šta je njemu drago.
 No se gljeda momak na očima
 S kim bi jadna vijek preturila.
 Pa, Alijo, bosanska gazijo,
 Neka kuće nemaš ni kućišta,
 Neka nemaš pare ni dinara,
 Hanka te je okom zagledala,
 Hanka te je srcem sevdísala.
 Da me prosiš, babo dat me neće,
 Helj me prosu paše i veziri.
 Babo šćeo dati za vezira,
 A ja neću careve vezire,
 Ni ću naše uzimati paše,
 Nit ću uzeti age, ni begove.
 Samo tražim momka od veljanja,
 Od veljanja dobroga junaka,
 Da sa š njime vijek sprovodim.
 Za imanje božje je pitanje.”
 Taman cura tako progovara,
 Kad evo ti ope dva mladića.
 Jedan šuti, a drugi govori:
 “Beži, momče, žalosna ti majka,
 Evo ide mostarski vezire!

Vezir ile otuz subayı.
 Travnik'te yüz bin askeri,
 bir de vezirin beş mührü,
 sürüyor saltanatın yarısını.
 Sultan onu öz oğlunu gibi sever.
 Öğrenirse Mostar'ın veziri
 kızıyla görüştüğünü,
 omzuna başın ağır gelir
 vezir senin başını keser,
 veya seni Gül'den¹ ayırır,
 seni, zavallı, zindana atar,
 ellerine, ayaklarına zinciri takar,
 öyle bela yok ki dünyada,
 insafsız yok ki haddi,²
 çürürsün sen zindanda.”
 Bunu deyip ikisi de kaçtı.
 Doratım üstünde bir etrafa baktım,
 çarptı pencere, kız fırladı.
 İşte geldi Mostar'ın veziri,
 onunla da otuz serdarı,
 kaldırımda şingirdiyor salmaları³.
 Muyo, kardeşim, ben de düşündüm:
 “Kaçayım, ki kaçabilirdim,
 fakat Muyo'yu rezil ederdim.
 Madem onun çetesine girdim.”
 Rezil etmeyeyim Muyo'yu,
 hem de rahmetli babamı,
 ortaya koyayım başımı:
 “Vallahi, bugün buradan kaçmam
 Allah'a ve şansa emanet olayım.

Sa vezirom trides oficira.
 Sto hiljada vojske u Travniku.
 Kod vezira pet muhura ima.
 On upravlja s pola carevine.
 Car ga voli no roğena sina.
 Ako znade vezir sa Mostara
 Da devojka s tobom razgovara,
 Tebe glave nema na ramena.
 Vezir će te s glavom rastaviti.
 Ilji će te s Ružom razdvojiti,
 Pa te u zatvor, crnjo, ubaciti,
 Okovat ti i noge i ruke,
 Kad ti jada na dunjaluk nema,
 Bez insapa što mu nema kraja.
 Istrunjet ćeš u zatvoru tome.”
 To rekoše, oba pobegoše.
 Ja pogledah sa dorata moga:
 Puče prozor, pobeže devojka.
 Kad evo ti mostarskog vezira
 S njegovija tridest poglavara.
 Salve njima po kaldrmi zveču.
 Ja pomislji, o moj brate Mujo:
 “Da pobegnem? Mogo bi pobeći,
 no zasramit Kladuškoga Muja.
 U njegovu četu se upisah.”
 Pa da Muja ne bih zasramio,
 Niti moga mrtva roditelja,
 Reših glavu sebe osuditi.
 “Boga mi him bežat danas neću!
 Pa što Bog da a sreća donese.

¹ Hankiya

² vezir ve acımasızlığı kastediliyor

³ topuza benzeyen silah

Candan yüz daha mühim.
 Tüm Bosna'yı rezil edemem!
 bu avludan şimdi kıpırdamam."
 Derken, vezir gelip bana dedi ki:
 "Yabancı, yıldırım çarpsın sana!⁴
 Duydun mu Mostarlı veziri?
 Vay kahpe, benim Hakiya!
 Serseriyle konuşuyor burda!
 Eh, ikinizle işim olacak.
 Buna nasıl cesaret edersin?
 Şeytanın bacağına kırdın bugün!
 Ey, acemi olduğunu anlamasaydım,
 adetlerimizi bilmediğini görmeseydim,
 şimdi senin başını keserdim.
 Koştur atını , yok ol Mostar'dan
 sana taştan katı yeminim:
 şehri ben tekrar gezerim,
 seni burda yakalar isem,
 başını kurtaramazsın sen!"
 Pehlivan doratı döndürdüm.
 İşte, Muyo, orda hastalandım,
 Orda, Muyko, hastalığı kaptım,
 o yarayla mezara giderim.
 Param yok, zavallı fakirim.
 Yüz bin askeri vezirde,
 saltanatın yarısı elinde.
 yok ki bir çare bana,
 acıyor içimdeki yara."
 Muyo lakırdıyı duyunca:
 "Hayır, Alyo, bir yanlışın var!

Preči obraz od života svoga.
 Da zasramim Bosnu cipcijelu!
 Ne pomeram otljen od avlije."
 Vezir stiže, pa mi govorio:
 "Jabandžijo, sam te grom ubijo!
 Da lj si čuo mostarskog vezira?
 Ah kahpijo, ta moja Hankijo!
 Sa barabom danas razgovara?
 Eh imaću posla s obadvojma.
 Jesi smeo ovde zastanuti?
 Moli vraga za đavola svoga!
 Ej što vidim da si hadžamija,
 A što vidim adet ne poznaješ,
 Sad bih tebe glavom rastavijo.
 Teraj konja, mič' se iz Mostara!
 Besa ti je tvrđa od kamena:
 Ja ću, more, šetat preko grada,
 Ako bih te ovde uhvatijo,
 Glave tvoje nećeš iznijet!"
 Ja obrnu pehlivan dorata.
 Tu sam ti se, Mujo, pobolijo,
 Tu sam, Mujko,olest zadobijo,
 S tom ću ranom u grobu otići.
 Para nemam, grdna sirotinja.
 Vezir ima sto hiljada vojske,
 Komanduje s pola carevine.
 Eh ne mogu ćare učineti,
 Pa me rana mori u lubinu."
 Ah kad Mujo sabra lakrdiju.
 "Ne, Alijo, ti si pogriješijo!

¹ Bunun gibi beddualar için, en eski mitolojik unsurlar içermelerinden dolayı, Türkçe karşılığı değil doğrudan anlamını veriyoruz.

Vezirin mühürlerin yarısı.
 Yarın şahı kışkırtabilir,
 padişah da ona ordu verir,
 vezir Bosna'mızı yakabilir.
 Türk kuvvetin olmaz şakası:
 her tarafta üç yüz banlığı.
 O kız çok azgındır,
 Mostarlı vezirse şaka değildir.
 Onun gibi düşman dünyada yok ki.
 Tanımaz Muyo'yu, Halil'i,
 nerde kaldı ki bir yetim Ali!
 Hiç söyleme, aklına getirme,
 bunun sözünü bile geçirme,
 boş boşuna başını kaybetme!"
 Herkes, kardeş, şimdi sustu,
 herkesin başı göğsüne düştü.
 Bunu gördü şahin yavrusu,
 ki o herkese bakar,
 boz palaz, Hrnyçiç Halil:
 "Yazık size, otuz yiğit!
 Ali'nin bugün parası yoksa,
 kızı istemeye gidemiyorsa,
 hepiniz yüzer altın verin,
 Halil veriyor tam iki bin!
 Bu fakire yardım edeyim,
 hazırlansın kızı istemeye!
 Madem Hanka istiyor Ali'yi,
 biz de kavuşturalım ikisini!"
 Aziz Allah, sana şükürler!
 Serdar Muyo şimdi şöyle diyor:
 "Para için hiç sorun olmazdı,
 masraflarını ben kolay çekerdim!

Kod njega je pola od muhura.
 Sutra more cara podmašiti,
 Pa mu care vojsku juručiti,
 Pa će našu Bosnu zapaliti.
 Turska snaga nije mala šala:
 Na sve strane trista banevina.
 Ta devojka mlogo je azgina,
 A šala nije vezir sa Mostara.
 Dušmana ga na dunjaluk nema.
 Ne priznaje Muja i Haljila,
 A kamo ti Sirotna Aliju!
 Niti zbori, ni ja to govori,
 Tuna zbora nema, ni govora,
 Samo džabe da ostaviš glave!"
 Sve se, brate, ušutelo bilo.
 Svakom glava pala na grudima.
 Neko gljedo pile od sokola,
 Ono gleda svakojega druga,
 Sivi priću Haljil Hrnjiću!
 "Jazuk vama, trideset junaka!
 Ako Alija nema danas para,
 Nije kadar da prosi devojkę,
 Svaki dajte po stotnu dukata,
 Haljil daje dve ravne hiljade!
 Da pomognem sirotu da
 Neka prosce spremi za djevojkę!
 Pošto Hanka hoće za Aliju,
 Sastaviti Alja i Hankiju!"
 Aman mili, na svemu ti fala!
 Serdar Mujo njima razgovara:
 "A za pare ne bi teško bilo,
 Lako bi mu trošak poteglio!

Ama ana doğurmamıştır yiğidi,
 vezire gitmeye cesaret edeni,
 Hankiya'yı ondan isteyen.
 Baş gider, asla geri dönmez.
 Para toplamaktan faydası gelmez."
 Ama diyor Muyağın Halil:
 "Yazık size, para çıkarın,
 işte benim iki bin!"
 Halil'in yanında bir yeğeni,
 yeğeni Kovçık Murat bey.
 güzel Fatma annesi,
 Muyo ile Halil'in sevgili kardeşi.
 Kovçık Murat şöyle diyor:
 "Dayıcığım verdimse iki bin
 Murat da veriyor üç bin!
 Hey Halil, sevgili dayıcığım
 Benimle cesaret edersen,
 kızı istemeye vezirden,
 Ali'ye, sevgili dostumuza?
 Gerisi Allah'a ve er talihine!"
 Acıyor Muyo kardeşine,
 acıyor sevgili yeğenine.
 Engelliyor, karşı koyamadı.
 İki delikanlı parayı topladı.
 Yiğit Murat şimdi şöyle diyor:
 "Hey, dayıcığım, evlat¹ Halil,
 Altından dolayı pes edemem,¹
 zamanında ve icabında,
 Hepsini tamamlaya razıyım,
 Ali için başımı da ortaya koyarım."

Nema majka da rodi junaka,
 Koji smije otist kod vezira
 Da Hankiju prosi za Aliju.
 Poseć će ga, on se vratit neće,
 Nije fajda pare mu kupiti."
 Progovara Mujagin Haljile:
 "Lat'te pare, sramota ve bilo!
 Evo moje a dvije hiljade!"
 Do Haljila jedan sestrić ima,
 To je sestrić Kovčić Muratbeže.
 Majka mu je lijepa Fatima,
 Seja mila Muja i Haljila.
 Kovčić Murat vako pogovara:
 "Dajko daje a dvije hiljade,
 Murat daje tri hiljade ravno!
 O Haljile, o dajidža mijo,
 Bilj se sa mnom, Haljko, nafatijo,
 Da prosimo curu ju vezira
 Za Aliju, našeg druga mila?
 Pa što Bog da, a sreća junačka!"
 Žao Muju brajina Haljila,
 A žao mu posestrića mila.
 Brani Mujo, braniti ne moga.
 Dva mladića pare pokupiše.
 No junaka Murata Kovčića!
 "O daidža, dijete Haljile,
 Za zlato je ostaviti neće.
 Ako nama a doğe do vakta,
 Ja sam kadar sve to popuniti,
 Za Aliju glavu juložiti!"

¹ Her halde Muyo'nun küçük kardeşi olduğu için şair-söyleyici Halil'i "çocuk" olarak nitelendiriyor

Şimdi kalktı evlat Halil.
 İlk kendisi verdi iki bin.
 Kovçiç Murat tam üç bin.
 Serdar Muyo yüz altın.
 Ne kadar adam o kadar yüzlük.
 Topluyor parayı iki genç yiğit
 Hey, kardeşim, toplayınca,
 Halil şöyle Murat'a diyor:
 "Hey yeğenim, Murat Kovçiç,
 oturmaya zamanımız yok ki!
 Hazırlanmaya biz gidelim,
 Bosna'dan Mostar uzaktır!"
 Engelliyor, karşı koyamadı.
 İki delikanlı hemen gittiler,
 gidip atlarını tımar ettiler.
 Süslendiler en güzel şekilde.
 Yiğitlerde gazi libasları,
 dehşetli Acem kılıçları.
 Venedik çuhası dolamaya çarpıyor.
 Halil tımar etti Muyo'nun cogatını¹,
 Murat ise pehlivan doratını.
 Şimdi yiğitler yola çıktılar
 Kladuša'dan Bişçe şehrine.
 Bişçe'de de konakladılar,
 Bişçe'de, Velagiç evinde.
 Sağ salim erken kalktılar.
 Bişçe'den yola çıktılar,
 Glamoç'a kadar bir gün kaybettiler.
 Glamoç şehrine geldiklerinde,
 akşam oldu konak aranmalı.

A sad usta dijete Haljile.
 Prvi Haljil dve hiljade dade.
 Kovčić Murat tri hiljade ravno.
 Serdar Mujo stotinu dukata,
 Koljko ljudi, toljiko stotina.
 Kupu pare dva mlada junaka.
 A kad pare, brate, pokupiše,
 Haljil vako progovara:
 "O sestriću, Murate Kovčiću,
 Od sedenja nama vakta nema!
 No idemo da se opremimo,
 Daleko je Mostar preko Bosne!"
 Brani Mujo, braniti ne moga.
 Kad dva momka okrenuli bili,
 otidoše, konje opremiše.
 Okitiše štogoj bolje mogu.
 Na junake gazijske haljine,
 A opasne sablje adžemkinje.
 Venedici biju po dolami.
 Haljil sprema đoga Mujovoga,
 Kovčić Murat pehlivan dorata.
 Sad polazu dva dobra junaka
 Od Kladuše pa do Bišća grada.
 U Bišće su konak zanoćili,
 A u Bišće kod Velagića.
 Uranili i zdravo su bili.
 A sa Bišća putovali bili.
 Do Glamoča danak izgubili.
 Kad su došli u Glamoču gradu,
 Akşam doba da se konak traži.

¹ Sırpça veya Boşnakça'da kullanılan diğer Türkçe kelimelerinin değişmelerine ve bu kelimenin anlamına(kır at) bakınca "cogat" asıl "gök at" olmasının sonucuna varıyoruz.

Halil, şimdi , yeğenine diyor:
 “Hey, yeğenim, gözümün nuru,
 tam burada öz dayıcığım var!
 Yok ki bizden başka evladı,
 Var Allah’tan iki yeğeni,
 Serdar Muyo ve küçük Halil.
 Dayımın evinde konaklarız,
 Konaklarsak çok iyi oluruz.
 Ama burada kan kardeşim de,
 Kan kardeşim Yakuliç bey.
 Sevgili dayıma gidersem,
 kan kardeşimin hatırını kırarım;
 kan kardeşime de gidersem,
 dayıcığım bana darılır,
 evladı olmadığı için ağlar.
 Üzgünü ağlatmak kolaydır,
 yaralıyı da kırmak kolaydır.
 Gidelim dayımın yanına!
 Alınsın biraz kan kardeşim,
 Sevgili dayımın hatırı için!”
 Kapısına geldiklerinde
 Ramo sevinip onları karşılıyor:
 “Ne mutlu bana, aziz çocuklarım!
 Olmazsa da öz oğlum benim,
 vardır, be, Halil yeğenim!
 öz oğlum gibi onu bilirim.
 Bu da benim yakın akrabam¹.”
 İyi Ramo ağırladı onları.
 Uyudular iyi oldular.
 Sabah, ağarırken şafak,
 erken kalkıp namaz kıldılar,

Haljil, more, govori sestriću:
 “Hej, sestriću, moj očinji vidu,
 Ovde imam rođenog daidžu!
 Dajo nema u sestre evljada,
 U nad Boga dva sestrića svoja,
 Serdar Muja i mlağeg Haljila.
 Ja bi mogo daju na konak.
 Da noćimo dobro bi nam bilo.
 Nego imam Bogom pobratima,
 Pobratima bega Jakulića.
 Da hotidem mome milo daju
 Pobratimu hatar ištetiti;
 Da otidem pobratimu mome,
 Daidža će naljutit se na me,
 Pa će plakat što nema evljada.
 Žalosnoga lako rasplakati,
 A ranjena lako uvrijedit.
 No hajdemo daju na konaku!
 Voljim pobru neka bide krivo,
 Za življenja moga milog daja.”
 Kad su došli pred Ramova vrata,
 Radost Ramu, pa hi susretnuo.
 “Blagoš mene, moja deco mila!
 ‘Ko ja nemam od nedara sina,
 Imam, more, sestrića Haljila!
 Ja ga znadem ko roğena sina.
 A i ovo je moja svojta bližnja.”
 Dobro hi je Ramo jugostijo.
 Konačili, ja dobro him bilo.
 Kad ujutru zora udarila,
 Uranili, kada preklanjali,

¹ Murat Kovçıç’i

hemen sonra yola çıktılar.
 Glamoč'tan Lijevno şehrine,
 Lijevno'dan doğru Mostar'a.
 Mostar şehrine varınca,
 Çocuk Halil şöyle dedi:
 "Hey, yeğenim, Murat Kovçiç,
 nalsız doratına acıma,
 ben de acımam cogatıma!
 Meşhurdur vezirin kızı,
 anlar müşteri¹ olduğumuzu."
 Aziz Allah, derhal anlaştılar,
 uyumlu ve birlik oldular.
 Halil dürttü cogatı şimdi.
 Ne yapıyor cogat, ya Rabbi?
 Zıplıyor cogat Halil'in altında,
 sanki kanatları var kolanında.
 Ey, ardında Kovçiç, doratın sırtında,
 Atlar boz taşları kırıyor,
 taşlar da duvarlara vuruyor.
 Bütün şehir figana başladı.
 O sırada evindeydi vezir,
 otuz serdarıyla beraber.
 Acemi yiğitleri görünce,
 görür görmez kaşlarını çattı:
 "Kardeşlerim, otuz subayım,
 işte geliyor kimi adamlar,
 azgın azgın sarayıma doğru.
 Daha önce geldiydi ya,
 gördüyüm o serseriye kapımda,
 onu biri kışkırttı işte,
 kızımı istesin diye.

Odma, brate, behu putovali
 Od Glamoča do Lijevna grada.
 A Lijevno pravo do Mostara
 Kad su sašli ju Mostaru gradu
 Progovara dijete Haljile:
 "O sestriću, Murate Kovčiću,
 Nemoj žalit bosonog dorata,
 Ja ne žalim mojega dogata!
 Čuvena je vezirska djevojka,
 Znaće da smo njojzi mušterije."
 Aman milji, pa se pogodili,
 Složni bili, pa su se složili.
 Haljil darnu doga Mujovoga.
 Rabon dragi, šta to dogat radi?
 Izvija se dogat pod Haljila,
 Ko da ima pod kolane krila.
 Oj za njime Kovčić na dorata.
 Konji sivi kamen razlamahu,
 A kamenje bije u duvare.
 Stoji jeka grada cijeloga.
 No se vezir doma pridesijo
 S njegovija trides poglavara.
 Kada vide neznate junake,
 A čim vide, pa se namr'tijo.
 "Braćo moja, tridest oficira,
 Eno idu ljudi nepoznati
 Azgino ka mojeme dvoru!
 Ono prije što je dolazio,
 Ono barapće što na vrata bilo,
 Ono neko bješe podmašio
 Da u mene potraži devojku.

¹ Talip

Ben ona enik vermezdim bile.
 Sorarlarsa kızımı eğer,
 Siz otuz, onlar iki kişi eder,
 Öldürün hiç cevap vermeden.
 O iki oğlanı öldürmezseniz,
 omuzlarınızda kalmaz seriniz!
 Sizi öldürüp seçerim diğerleri
 Mecburen olacak boynunuz eğri!”
 Aman, bakın hiç olmamış belaya.
 Hey, bunlar gelince kapıya,
 vuruyor kapıdaki halkaya,
 halkaya Halil vuruyor.
 Çınlıyor halka kapı yankılanıyor.
 Vezir uşaklarından birini sesleniyor:
 “Koş aşağı, aç kapıyı,
 bugün ağladı anaları!
 Geldiler, geri gitmezler.”
 Gitti uşak, açtı kapıyı.
 Halil soktu içeriye cogatını,
 Kovçiç Murat yeleli doratını.
 Bekarda¹ yok ki hizmetkar,
 dizginleri boyunlarına attılar.
 İyiler de alışmışlar,
 avluda dolaştılar yalnız,
 binicisiz ve kamçısız.
 Halil, be, Murat’a diyor:
 “Hey yeğenim, genç Kovçiç,
 ben öndeyim sen arkamdan gel!
 Çözersin biraz kemerini,
 kılıç merdivenlere vursun,
 çınlaması üst katlara varsın!

Ja mu štene ne bi poklonio.
 ‘Ko pomenu moju šcer Hankiju,
 Vas je trides, a nji je dvojica,
 Ubite hi, nema odgovora!
 Ne ubijete dva momka neznana,
 Vama glave nema na ramena!
 Vas pobiti, druge postaviti,
 Vi morate mene poslušati!”
 Aman jada kojeg nije bilo.
 Oa, kad oni pred kapiju bili,
 Drmnu halku na vratima,
 Drmnu halku Mujović Haljile.
 Ječi halka, odjekuju vrata.
 Vezir vika slugu jednoga:
 “Trči dolje, otvori him vrata,
 Danas hi je zakukala majka!
 Došli jesu, vratiti se neće.”
 Sluga ode, otvorio vrata.
 Haljil svoga učera đogata,
 Kovčić Murat kosnata dorata.
 Kod bečara nema hizmečara,
 A baciše him dizgin preko vrata.
 Ti šturnici pa se naučili,
 Obadva se vadaju po avliji
 Bez kandžije i brez binjadžije.
 Haljil, more, Muratu govori:
 “O sestriću, o mladi Kovčiću,
 Ja ću prvi, a to za mnom hajde!
 A popuštaj sablju na kajasu,
 Neka sablja bije merdevine,
 Neka zveka ode na bojeve!

¹ Delikanlı

Çizmenle sert basarsın,
 ayaktaki çizme gıcırdasın,
 yiğidin kılıcı çınlasın,
 anlasın şimdi Travnik'in veziri
 ki geliyor Bosna'nın gazileri,
 sert evden, Hrnyçiç aileden,
 yedi krallıkta bilinen!"
 Uyumlu ve birlik oldular.
 Çizmeyle öyle sert basıyorlar,
 gıcırdıyor çizmeler, çınıyor kılıçlar.
 Gitti gürültü ta üst katlara.
 Açtığına odanın kapısını,
 çıkarmıyor lake çizmeleri.
 Vezirde Venedik çuhası,
 şahın bile yok öyle örtüsü.
 Venedik çuhasına bastı,
 pencerelere doğru geçti,
 yeğeniyle omuz omuza.
 Kılıcını koydu kucağına.
 Selam veriyor, kimse almıyor.
 şimdi Halil huylanıyor:
 "Madem almıyorsun Türk selamı,
 tanrı yardım etsin¹,din düşmanı!
 Türk değilsin, ne de olabilirsin
 Madem selam almak istemedin!"
 Mostarlı vezir huylanıyor,
 otuz serdarına bakıyor.
 Ama Halil tekrar ona diyor:
 "İstemem fincandan kahveyi,

Jako çizmom udri merdevine,
 Neka škripa çizma na nogama,
 Neka zveči sablja od junaka,
 Neka znade travnički vezire
 Da mu idu bosanske gazije,
 Od zle kuće, kuće Hrničića,
 Što je znade sedam kraljevina!"
 Složni bilji, i tu se složili.
 Jako li ti çizmom udarahu,
 Škripa çizma, zveči sablja njima.
 Ode jeka do boja gornjega.
 Kad je sobna otvorijo vrata
 On ne skida çizme lakovane.
 A kod vezira čoha venedička,
 Te prostirke ni kod cara nema.
 Pogazi mu čohu venedičku,
 A prolazi meğu prozorima.
 A svog sestrića do ramena svoga.
 Svoju sablju metnu preko krila.
 Selam vika. Niko him ne prima.
 Hvata huja Mujova Haljila.
 "Kad ne primaš turskoga selama,
 Bog pomaže, dinski dušmanine!
 Turčin nijesi, niti moreš biti
 Kad ti selam nećeš prihvatiti!"
 Primi huja mostarskog vezira.
 Pogleduje tridest poglavara.
 Haljil njemu sade razgovara:
 "Niti tražim kahve iz fildžana,

¹ Sırlar arasında kullanılan selamlaşma, komünizm döneminde ortadan kalmıştır ve günümüzde çok nadir rastlanmaktadır. Doğrudan çevirecek olursak "Tanrı yardım eder!"(pomaže Bog) ve cevabı "Tanrı yardımcın olsun!"(Bog ti pomogao) olacak.

ne şerbetini ne de kahveni,
 ben kızına talibiyim!
 Millet anlatıyor, bize ulaştı ki
 büyütmüşsün bir çiçeği.
 Çiçek yetişip kokusunu yaymış,
 rüzgar esip kokuyu dağıtmış.
 Buraya geldim kokuyu takiben,
 bu çiçeği koparayım senden,
 gururlu Bosna'ya götürüyüm,
 nefes alınca güzel koksun!"
 Ardından başkaca ona açıkladı:
 "Çiçek, değil sümbül veya gül,
 ince dalı leylağın,
 güzel dalı kavağın,
 çiçek, Hanka, senin kızın!
 Kızını istemeye geldim,
 gaziye, yetim Aliye.
 Onu görmüşsün kapıda.
 Kız de görüşmüş onunla,
 kızın gözü Aliya'da.
 Ver kızını, oynama başınla!
 Ver Hanka'yı bizim Ali'ye!
 Eğer altın ister isen,
 altın ile onu ölçerim ben,
 altından dolayı vazgeçmem!"
 Tekrar vezir serdarlara bakıyor,
 ve Halil'e şöyle diyor:
 "Dinle, be, vezirin sözünü!
 Evet geldi buraya o avare,
 pişmanım onu kesmediğime,
 veya buz zindana atmadığıma!
 Gitti sonra sokakları dolaştı,

Nit şerbeta, niti kahve tvoje,
 No sam prosac došo za djevojku!
 Čuli jesmo, a ljudi pričaju,
 Da si neakav cvijet odgaijo.
 Cvijet staso, miris rasturio,
 Vetar huko, miris otjerao.
 Po mirisu ja sam dolazio.
 Da bi tebe cvijet otkinuo,
 Ponesem ga Bosni ponositoj,
 Nek miriše koji usta diše!"
 Pa mu drukče ope tumačio:
 "Nije cvijet sombul ni ružica,
 Niti vita grana jargovana,
 Nit je grana lijepa jablana,
 No je cvijet tvoja šćerka Hanka!
 Ja ti tražim tvoju šćer Hankiju
 Za gazija Sirotna Aliju.
 Aliju si vido pod prozore,
 A devojka s njime govorila.
 Devojka je njega zagljedala.
 Daj devojku, ne igraj se glave!
 Daj Hankiju za našeg Aliju!
 Ako ti je do nekoga zlata,
 Kadar sam je zlatom premeriti,
 Zbog zlata je neću ostaviti."
 Ope vezir gleda poglavare,
 Pa Haljilu vako odgovara:
 "Slušaj, more, riječ vezirovu!
 To barabče jeste dolazilo,
 Pišman jesam što ga ne pogubi
 Ilj ne baci ledena zindana!
 Pa otišlo, sokakom skitalo.

işte gördün neler uydurdu!
 Yalan atıyor, o bir avare.
 İnanırsan Mostarlı vezire,
 itim yavrulanmış olsa da,
 eniğini bile ona vermezdim,
 nerde kaldı ki ona damat diyeyim!
 Kendime çok hakaret ederdim.
 Uşak olarak onu tutayım?
 Gene iyisini arardım,
 olamazken bile uşağım,
 nerde kaldı ki ona damat diyeyim!
 söz konusu bile olamaz.”
 Ama izle Muyo’nun Halil’i,
 şerefli dir soyu ve göbeği!
 Bunun için kaldı hatıra,
 hatıra dünya durdukça!
 Dış gıcırdattı, göz devirdi:
 “Hey yeğenim, yakala kapıda!
 Serdarlar, ananızı ağlatırım,
 kadirim bugün savaşmaya
 bu odayı etle doldurmaya!”
 Murat tuttu odanın kapısı,
 serdarlar sarıldılar kılıç,
 Halil de kılıcını çekti:
 “Hey vezir, hey adi adam,
 böyleysen kendi odanda,
 çabuk kalk ayağa!
 Ben senle savaşmam!
 Getir bana Hanka’yı buraya,
 sorayım ben güzel kıza,
 alır mı yetim Ali’yi!
 Ey, zavallı, neye güvendin?

Eto vidiš što ve nalagalo!
 Laže, more, neka skitalica.
 Ako vreš mostarskog vezira,
 Da mi se je kučka oštenila,
 Ja mu štene ne bih poklonio,
 A kamo li da ga zetom zovem!
 To je mene mnogo poniženje.
 A, da bi njega za slugu primijo?
 Opet boljeg ja bih potražio,
 On ne more sluga moja biti,
 A kamo li da ga zetom zovem!
 Od tog zbora nema razgovora.”
 No da vidiš Mujova Haljila,
 Čestito mu pljeme i koljeno!
 Zato, braćo, osta uspomena,
 Uspomena dok svijeta ima!
 Škripnu zubom, kovrnu očima:
 “O sestriću, fataj na vratima!
 Poglavice, kukala vi majka,
 Kadar jesam danas ratovati,
 Ovu sobu mesom zatrpali.”
 Murat fata od odaje vrata.
 Poglavice sablje pohvaćase.
 Haljil svoju sablju povadijo.
 “Oh vezire, nikakav čoveku,
 Kad si takav na svoju odaju,
 Brže ustaj na noge lagane!
 Ja sam tobom neću ratovat!
 Dovedi mi Hanku ju odaju
 Da ja pitam lijepu devojk
 Bi lji uzela Sirotna Aliju!
 U šta si se, crnjo, pouzdao?

Yarın malsız kalabilirsin,
 Ali ise mal edinebilir.
 Yiğitlikte kimse ona çıkmaz
 Görkemlidir, yok emsali.
 Anadan yok kimsesi.
 Ya kalk, yada serini ver!"
 Şeytan bilir kesecekti onu.
 Gördü vezir bundan yok hayır,
 cesaret etmezler otuz serdar.
 Davranıp yerinden kalktı.
 Çabucak kızına gitti.
 Hankiya'yı odasında buldu:
 "Kızım , yaşamayasın babana,
 yok ki sende baht ve ikbal!
 Seni istediler paşalar, vezirler,
 istemedin paşayı, veziri;
 istediler ağalar, beyler,
 istemedin ağaları, beyleri.
 Şimdi seni ister, bir serseriye,
 avareye, yetim Ali'ye .
 ne evi ne de hasırı var,
 ne hasırı ne de otu var,
 odana, zavallı, sersin diye.
 Ne yatağı ne de döşeği,
 ne parası ne de dinarı.
 O serseri sırf nişasta yer,
 talihsiz nasıl gidersin?
 İtaatli ol, babanın lafına!
 Çağırıyorlar seni odaya.
 Kötü yılanla yüzleştim,
 serdarlarca ihanet edildim.
 şer yılanı- Hrnyitsa Halil.

Sutra moreš doći bez imanja,
 I Alija doći do imanja.
 Junak jeste što mu nema ravna,
 Viđen momak što mu nema kraja.
 Nema nikog, samo jednu majku.
 Ilj polazi, ilji glavu dadi!"
 Vrag da znaše da udarit šćaše.
 Vide vezir da haira nema,
 Da ne smiju tridest poglavara.
 Pa ustada na noge lagane.
 Brže-bolje do devojka dođe.
 A Hankiju ju odaju nağe.
 "Šćeri moja, babu ne živila,
 Kad ti sreće nemaš ni igbala!
 Prosiše te paše i veziri,
 Ne šće uzet pašu ni vezira;
 Prosiše te age i begovi,
 Ne šće age,a ne šće begove.
 Sad te prosu za jednu barabu,
 Skitalicu Sirotna Aliju.
 Nema kući ni hasure svoje,
 Ni hasura od trave ševara,
 Da ti prostre, jado, ju odaju.
 Ni kreveta nema, ni duška,
 A ni svoje pare ni dinara.
 To barabče sve se škrobom hrani,
 Ej, kud hožeš poč za nesretnike?
 Slušaj, jado, roditelja tvoga!
 Tebe tražu tamo u odaji.
 Zlokobna me zmija suočila,
 Izdade me tridest poglavica.
 A zla zmija – Hrnjica Haljile.

Sen de dur ona şöyle de:
 “Onunla konuştuklarım,
 hepsi benim şakalarım,
 o olamaz bile hizmetkarım!”
 Bunu de ve kaç kapıdan!
 Ben vezire şikayet yollarım,
 göndersin bana ordu ve yardım,
 bu asi Bosnalılara karşı çıkayım,
 ki bedava çoluk istiyorlar.
 Bütün Bosna’yı yıkarım,
 Hrnyić evini karartırım.
 Yüz bin lazım olsa da,
 padişah verecek bana.”
 Gitti vezir, kaldı Hankiya.
 Kendi kendine konuşuyor Hanka:
 “Eyvah bana, ne yapayım şimdi?
 Daha kötü şeyler olacak.
 Söyleyeyim babamın dediğini?
 Ben Ali’den vazgeçemem ki.
 Sonra, duydum Halil’i,
 biri burda kesin ölmeli.
 Ne desem de iyi olamaz.
 Ali’de benim gözüüm ama,
 Ya Ali ya kimse başka!
 Üstümdeki libasla gideyim?
 kötü gözükürsem onlara,
 bulurlar bir kusur bana.
 Hey, dinime, imanıma,
 Allah bana ne yazdıysa,
 kaderden kaçış yok ya.
 Bugün süsleneceğim, ha!”
 Seçti kıyafet,

Pa ti stani njemu vako kaži:
 “Ono što sam s njime ja zborila,
 Ja sa š njime sve sam se šalila,
 Još ga ne bi za slugu primila!”
 Sal to rekni, na vrata utekni!
 Ja ću žalbu odma kod vezira
 Da mi vojsku spremi i pomoći
 Od onija bosanskih hasija
 Što hotiju roblje badihava.
 Bosnu ću him butum učineti,
 Hrnjića ću kuću zacrniti.
 A da imam stotinu hiljada,
 Kolko trebam car će da mi dade.”
 Ode vezir, ostade Hankija.
 Sad Hankija sebe razgovara:
 “Jadna druga, šta da radim sada?
 Veći će me jadi ograditi.
 Da ja reknem kako kaće babo?
 Ja Aliju pregozet ne mogu.
 Pa sam čula Mujova Haljila,
 Ovdje neko mora poginuti.
 Kako reknem, vidim: dobro nije.
 A Aliju sam okom zagledala,
 Ilj Aliju, ili nikog živa!
 Da otidem u ovo odelo?
 Oj, mogu im se loše učinjeti,
 Pa mi mogu mahanu turiti.
 Eh tako mi moje vere tvrde,
 Šta goj bide od Boga sudbina,
 Od sudbine bežanja nema.
 Hoću sebe danas nakititi!”
 Izabrala jedno odijelo,

çıkardı ziynet.
 Önüne koydu bir aynayı.
 Görünce kendi suratını,
 kendisi de kaybetti aklını.
 Bedenine bakarak libas seçiyor,
 birbiriyle kaynaşsın diye.
 Teni beyaz tam kar gibi.
 Üstüne vurdu ipeği.
 İpek beyaz, beyaz teni,
 birbiriyle kaynaştı şimdi.
 Giydi sonra altın gömleği,
 dokuma ve örgü değil ki,
 saf altından yapılmış sanki.
 Boğazından beline kadar,
 dizilmiş yedi elmas var,
 yedi alev ışık veriyor,
 güzelin yüzünü açıyor.
 Bir alev aksediyor mavi,
 eski kumaş yakalıyor alevi.
 Bir alev, dehşetli yılan gibi,
 güneş doğuyor sanırsın ki!
 Alev saçıyor çok biçimli.
 Sonra altın dolamayı giydi,
 dolama altınla bürünmüş idi.
 Omzunda iki altın kavad¹
 Her kavadda on iki tüy var,
 her tüyde kıymetli cevherler,
 omuzlardan fışkırıyor alevler,
 dağlar güzelinin yüzüne ışık veriyor.
 Hele bakarsan kavadalara
 Zannedersin kanatlar var kızda,

Sa odelom nakit povadila.
 Ogljedalo Hanka postavila.
 Kad je svoje lice ugljedala
 Pa i nju je pamet zanjela.
 Gljeda tjelo, a bira odijelo
 Da se slaže jedno sa drugijem.
 Bjelo tijelo ka gruda snijega.
 Po njemu je svilu udarila.
 Bjela svila, bijelo joj tjelo,
 pa se slaže jedno sa drugijem.
 Pa obuče od zlata košuljče,
 Nit je tkato, niti je pleteno,
 No od suha zlata saliveno.
 Od grlašca pa do polovine
 Poredano sedam alemova,
 Ah grijū ih sedam plamenova
 Da se lice vidi ljepotice.
 Jedan plamen odbija se mavi,
 Staro platno fata plamenovi.
 Jedan plamen, to t' je zmija strašna,
 To bi reko: sunce izgrijava!
 Razne, brate, meće plamenove.
 Pa obuče jod zlata dolamu,
 A dolama zlatom prekrivena.
 Na dva rama dva kavada zlatna,
 Svaki kavad dvanaest pera ima,
 Svako pero alem dragi ima.
 Sa ramena biju plamenovi,
 Grijū lice gorske ljepotice.
 A Sal kavadi kad bi pogljeda
 To bi reko: cura ima krila,

¹ Omuzlara takılan süs

altın kanatlar omuzlarında!
 On iki saç örgüsü var başında,
 sırtını kapladı tarayınca.
 Yaptı dalga on iki,
 her dalgaya sürdü zeri.
 Zannedersin altın saçlı Peri!
 Parmaklardan dirseğe kadar,
 dizdi o altın bilezikleri.
 Zannedersin altın elleri!
 Boynuna taktı gerdanlıklar.
 İlk gerdanlıkta bin altın var,
 düştü altın dizi kucağına kadar.
 İkinci gerdanlıkta beyaz inciler,
 tıpkı kar gibi beyazlanıyorlar.
 Üçüncü gerdanlıkta al mercanlar,
 herkesi çeken o elmaslar.
 Dördüncüde mor karanfil,
 koklasın onu öpen,
 uykusunda nefes alırken.
 Bütün millet duydu,
 dağlar Perisi büyüdü!
 Periden daha güzel ama,
 Mostarlı vezirin Hankiya.
 Şimdi kendine baktı,
 canfesli¹ dimiye² giydi birde.
 varaklı dallar üstünde,
 sansar derisi basenlerde,
 varaklı dallar yanlarda.
 Betimlenmiş enli dalı köknarlar.
 Yanlarında bir yol görünüyor,
 o yoldan da tilkiler geçiyor.

Zlatna krila na svoja ramena!
 A ona ima dvanest pletenica,
 Raščešljala, leđa uhvatile.
 A napravi dvadeset talasa,
 Svaki talas zlatom prepokrila.
 Pa bi reko: zlatnokosa vila!
 Od prstića, taman do laktića,
 Poredala narukvice zlatne.
 Pa bi reko: zlatne su joj ruke!
 A grlo ljubom etnula đerdane.
 Prvi đerdan hiljadu dukata,
 Ta je niška preko krila pala.
 Drugi đerdan bijeli biseri,
 Bijelju se ka gruda snijega.
 Treći đerdan crveni merdžani,
 A merdžani što svakoga mami.
 Pa četvrti mrki kareofilji,
 Ko je ljubi ha neka miriše,
 A u sanu kad mu duša diše.
 Začula je bijela svetinja
 Da se odgaji prigorkinja vila!
 Još je ljepša nego nagorkinja
 Ta Hankija mostarskog vezira.
 Kad je sebe pogledala bila
 Još obuče džamfezli dimije.
 Preko njih su grane pozlaćene,
 Uz bedrice kože od kunice,
 A sa strane ozlaćene grane.
 Uslikane jele šiograne.
 Pokraj jeli neka cesta vid' se.
 A, sad lise prolazu lisice,

¹ Kumaş türü, tafta

² Geniş şalvar (dimi=flanel kumaşı)

Kaslarda da altın sincaplar,
 kalçalarda dil kuşlar¹.
 kimsede yok keramet bu kadar.
 Kışında on iki jandarma,
 ellerinde tüfekler de var.
 Sanırsın ki insanlar canlı,
 has altınla işlenmiş yalnız.
 Ayağında aşık pabuçlar²,
 kenarlarda altın tılsımlar,
 alt tarafı sırmayla süslenmiş.
 Elleri beyaz, uzun parmaklar,
 her parmakta birer yüzük var,
 yüzüklerde kıymetli elmaslar.
 Ellerinden saçıyor yalazlar.
 Benzer keramet yok ki dünyada!
 Sultanda üç yüz kız vardır,
 üç yüz kız, üç yüz boydandır,
 hiç birisi Hanka gibi değil ama.
 Evvel zamanda olsaydı,
 Cerzelez Ali'yi bile kandırırdı.
 Bakılınca o kadar güzeldir,
 sanırsın ki Buşatlı³'nın kızıdır,
 ki o Buşatlı paşadan,
 güzeli yok saltanata.
 İşte kız kendini süsledi,
 süsleyip bir aynayı aldı,
 aldı ve baktı aynaya.
 Kendini görünce Hanka:
 "Aziz Allah, Hanka ne güzelmiş!
 İhtiyarlar görseler beni,

Na mišice zlatne veverice,
 Na kukove tice dilkušice.
 Tolko čuda ni na koga nema.
 Preko tura dvanajest pandura.
 Sa puškama stoju ju rukama.
 Ti bi reko da su ljudi živi,
 Samo do suha zlata izvezeni.
 Na nogama ašik papučice,
 Sve su oko zlatne hamajlije,
 A ozdolj su srmom pokićene.
 Dugi prsti, bijele joj ruke,
 Što je prsti prstenj' uhvatilo.
 Na prstenje alemove drage.
 Sa ruku joj griju plamenovi.
 Toga čuda na svijetu nema!
 Car imade trista đevojaka,
 Trista cura od trista pljemena,
 Nijedna mu ka Hankija nema.
 Da je bila u prva vremena,
 Ta bi prevarila Đerzelez Aliju.
 A kaka je fisna na očima,
 To bi reko: šćerka Bušatlije,
 A neakoga paše Bušatlije
 Što ga ljepšeg u carevoj nije.
 Tad devojka sebe okitila.
 Ogljedalo primaknula bila,
 Primaknula pa je pogledala.
 Kad je sebe Hanka ukoljela:
 "Mili Bože, ljepa li je Hanka!
 Da me vidu stari ihtijari,

¹ Muhabbet kuşu

² Aşık kemiğine kadar uzayan pabuçlar, terlikler

³ Paşa Buşatli, XIX yüzyılında Karadağ hükümdar, Perat Petroviç Nyegoş ile savaşmıştır.

onlar bile sakalları keserlerdi,
 gençlik tekrar dirilirdi;
 hocalarla hacılar görseler beni,
 çalmasını çözerdi her biri;
 evli erkekler görseler beni,
 karısını kovardı her biri;
 bekar oğlanlar görseler beni,
 aklını kaybederdi her biri.”
 Şimdi kız odasından çıktı.
 Öyle güzel adım atıyor,
 sanırsın ki ceylan sekiyor.
 Süslenmiş odaya girince,
 durup selam verince,
 ışıldadı bütün oda.
 İki yaman yiğit ona bakıyor,
 bakıyor da hayret ediyor:
 “Dünyada soy yok buna benzer!
 Hey inşallah olur kader,
 bizim yetim Ali’yi kabul eder!”
 Şimdi Halil kıza şöyle diyor:
 “Ne mutlu seni doğuran anaya,
 dağlar Perisi, hey Hankiya!
 Yetim Ali tanıdık mı sana,
 Söyledin mi bir şeyler ona?
 Söyle, canım hiç korkma,
 söyle, Allah’ın hakkıyla!
 Şimdi Hankiya diyor onlara:
 “Evet, yetim Ali’yi gördüm,
 gördüm de onunla konuştum.
 Ali’yi kalpten sevdim,
 Ali’de gözüm benim.
 Bakmam ben fakir olduğuna.

A oni bi brade obrijali,
 Jadna bis e mladost povrnula;
 Da me vidu hodže i hadžije,
 A svaki bi čalmu razmotao;
 Da me vidu momci oženjeni,
 A svaki bi ženu napujdio;
 Da me momci vidu neženjeni,
 A svaki bi pamet izgubijo.”
 Sad devojka iz odaje krenu.
 Kako Hanka iz koraka krače,
 To bi reko da to sna skače.
 Kad uide šikali odaje,
 Taman stala, pa je selam dala.
 A zasjaja cijela odaja.
 A gljeda je dva silna junaka,
 Zagljedaše, pa se začudiše.
 “Ovog soja na dunjaluk nema!
 Hej da Bog da, da bide sudbina,
 Da je ljuba Sirotan Alije!”
 Da je ljuba Sirotan Alije!”
 “Blago majci koja te rodila,
 O Hankijo, prigorkinja vilo!
 Da lj poznaješ Sirotna Aliju,
 Jesi lj štogoj s njime govorila?
 Kaži, dušo, nemoj se plašiti,
 Kaži, more, po božjoj istini!”
 A Hankija njemu razgovara:
 “A videla sam Sirotna Aliju,
 I videla, i s njime govorila.
 Ja Aliju srcem sevdísala,
 Ja Aliju okom zagledala.
 Ja ne gljedam što je sirotinja.

Varlık ne, sefalet nedir, ya,
 ikisi kaldı Allah'a !
 Varlıktan yoksulluğa düşer,
 yoksulluğa varlığa çıkar,
 delikanlı göze alınır.
 Ey, hayırlı olsun yiğitliği,
 inşallah, olurum mukadderi!
 Ama babam ona vermez beni.”
 Halil hiç beklemedi şimdi,
 pencereden çıkardı tüfeği,
 kurşun sıktı on iki,
 on iki defa şenlik etti.
 Anladı: söz aldı kızdan,
 Ali'ye söz Hankiya'dan.
 Dolamaya soktu elini,
 avuç avuç attı altını
 altınla kapladı kucagını:
 “Hey, Hankiya, sevgili gelinim,
 inşallah düğüncüler gelirken,
 sana bağışları getiririm ben!
 Her ne giyerlerse sultanlar,
 aynısını kız Hankiya giyer.”
 Hanka kendi odasına gitti.
 Halil vezire soruyor şimdi:
 “Baş dünürüm, hey vezir,
 ne kadar düğüncü, vademiz nedir?
 kavga çıkmasın sonra.”
 Vezir onu kandırdı fena:
 “Dinle, be, Halil Hrnyitsa,
 madem kısmette var dünürlük,
 yapar mısın bana bir iyilik?
 İlk, bu yerde anlaşılam biz,

I imanje što je, i nemanje,
 To je, more, sve božje davanje!
 Kod imanja more do nemanja,
 Od nemanja more do imanja,
 Samo gljedam momka na očima.
 Eh junak beše, da mu sretno bilo,
 Eh junak beše, da mu sretno bilo,
 No me babo ne hće pokloniti.”
 Haljil više ništa čeko nije.
 No proturi pušku na toplije,
 Dvanaest puta šenluk učinijo,
 A kad Haljil puške ispalijo,
 Oj vidijo da je isprosijo
 A Hankiju za njihna Aliju.
 U dolamu ruku jubacijo,
 Ej šakama zlata je bacijo.
 Cipcijelo krilo pozlatijo.
 “O Hankija, moja snaho mila,
 Ako Bog da, kad svatovi doğu,
 Ja ću tebe dare donijeti!
 Sve što nosu carske sultanije
 To će nosit devojka Hankija.”
 Hanka ode u svoju odaju.
 Haljil sade on vezira pita:
 “Oj vezire, glavni prijetelju,
 Koljko vade, koljiko ćeš svata?
 Da ne bidne a poslen galame.”
 A vezir ga grdno prevario:
 “Čuješ, more, Hrnjica Haljile,
 Kad sudbina da smo prijetelji,
 Hol mi ovo dobro uraditi?
 Prvo, ovde da se pogodimo,

Mostarlı veziri tanır mısın iyi?
 Medine'ye kadar Türk yok onun gibi.
 İstemem ben rakıcı adamları.
 Şarap ile rakıyı içen kimse,
 konağıma layık değil de.
 Sonra, kavgacı adamları istemem:
 ilk istemem Muyo abini,
 sonra Oraşlı Tale'yi,
 bir de Osman Tankosiç'i,
 Ne gaziyi, Boykoviç Ali'yi,
 ne sınırdan bayraktar Culiç'i,
 ne de o Blajeviç Ömer'i,
 Glasinaclı İbro Hamyliç'i,
 ne Glediç'i, ne de Vrstiç'i,
 istemem de Likalı beyi.
 Bu adamlar kavgacılar sahiden,
 kavga geçmez onlar varken,
 her seferinde ölür biri bizden.
 Sadece ara genç mekteplileri,
 camiden softaları,
 beş vakit namaz kılını,
 ramazanda oruç tutanı,
 tüfeği hiç taşımayanı,
 hiç günah işlemeyeni!
 Bana lazım değil çalgılar,
 ne ziller ne de borular,
 lazım değil cümbüşler,
 yalnız namaz ve dualar.
 Ara sen bin mektepliği,
 onlarla da gelsin Ali,
 sen onların düğün reisi;
 bir de senin muavin,

Znaš li dobro vezira s Mostara?
 Da Turčina nema do Medine.
 Ja ne tražim ljude rakijskije.
 Koji pije vina i rakije
 Taj za mene na konaku nije.
 Pa ti neću ljude kavgadžije:
 Prvo neću tvoga brata Muja,
 Pa ti neću Tala sa Orašja,
 Pa ti neću Tanković Osmana,
 Ni gaziju Bojković Aliju,
 Ni s ćenara Đulić bajraktara,
 Nit onoga Blažević Omera,
 Nit s Glasinca Ibra Hamajlića,
 Ni Gledića, neću ti Vrstića,
 Pa ni bega neću ljičanina.
 To su ljudi silne kavgadžije,
 Đegoj doğu tu bez kavge nije.
 Svakad tuna neko nam pogine.
 No ti traži mlade mejteflije,
 A sve softa iz džamije,
 Koji klanja pet vakta namaza,
 Koji posti šehri ramazana,
 Koji puške ponijeo nije,
 Koji grijeha učinio nije!
 Mene svirka ne treba mi ovde,
 Ne trebaju zilje ni borije,
 Ne trebaju one gošćombije,
 Samo dove i klanjanje ovde.
 A hiljadu traži mejteflija
 I nek s njima poğe i Alija,
 I ti s njima svatski starešina;
 Pomoćnika svojega sestrića,

Murat Kovçiç, yeğenin!"
 Buna Halil çok sevindi,
 bilmiyor ki kandırıldı.
 Ve vezire yemin verdi:
 "Yemin sana, Mostarlı vezir,
 sadece genç softalar gelir,
 softalar günah işlemeler!
 Ne borular ne ziller,
 ne de bizim gaziler.
 Üçümüz ile mektepliler!"
 Kandırdı, yılan gibi soktu.
 Madem böyle anlaşma oldu,
 uğurladı Moyu'nun Halil'i,
 onunla da Murat Kovçiç'i,
 Hele bak vezire, düşmana,
 Muyoviç Halil'in inadına,
 Kovçiç Murat'ın da,
 kara mektup kaleme alıyor,
 düz Senye'ye yolluyor,
 Senye'ye, mor deniz sahiline
 Senyanin İvo'nun ellerine:"
 "Hey İvan, Senye'nin başı,
 hey İvan, dehşetli yiğit,
 duydun mu Mostarlı veziri?
 Evlenecek kızım olduğumu,
 benzeri dünyada olmadığımı?
 Halil onu aldı rezaletimize,
 bir serseri yetim Ali'ye.
 Götüremez kıızı bu yeden,
 İvan'ım, erkek isen,
 o İvan'ım, Senyelileri toplarsın ,
 Prosečenica dağına yakalarsın,

Svog sestrića Murata Kovčića!"
 To Haljilu mnogo milo bilo,
 Ah ne znade da s' prevari ludo.
 Ah veziru tvrdu besu dao:
 "Besa ti je, mostarski vezire,
 Doj će teeb mlade softelije,
 Softelija grijeh radio nije!
 Ni će doći zile ni borije,
 Ni u svatove te naše gazije.
 Mi trojica i mejteflije s nama!"
 Prevari ga, izjede ga guja.
 Pošto tako pogodili bili,
 On isprati Mujova Haljila,
 A isprati Kovčića sa njime.
 No dušmana mostarskog vezira!
 Rad inata Mujova Haljila,
 I sestrića njegova Kovčića,
 Pero lati, grdu knjigu gradi,
 Pa je šallje Sijenju ravnu,
 Na Sijenju pored mora sinja,
 Na rukama Senjaninu Ivu,
 "O Ivane, sa Sijenja glavo,
 O Ivane, opasan junače,
 Da lj si čuo vezira s Mostara?
 Da ja šceru imam za udaje
 Što je nema đe je dunjaluka?
 Pod sramotu Haljil isprosijo
 Za barabče Sirotna Aliju.
 On je otljen odvesti ne može,
 Moj Ivane, 'ko si muška glava,
 O Ivane, pokupi Senjane,
 Pa ufati na prosečenici,

sınırda onları beklersin!
 Halil'i kolay öldürürsün,
 eşliğinde yok ki askerler,
 sadece onların mektepliler,
 kimse almayacak tüfekler.
 Haydi bekle Muyo'nun Halil'i,
 ve onun çetin yeğenini!
 Halil'i kolay öldürürsün,
 yeğenini kolay öldürürsün,
 hem de yetim Ali'yi öldürürsün.
 Senin olsun güzel Hanka,
 Senye'ye götürüp evlen onunla!
 Mostarlı vezir yemin sana:
 kalmaz bir ayına,
 vezir gelir sana,
 kabullenirim damadım olmanı
 damadım, öz oğlum gibi!"
 Kara mektup yazdı,
 üzerine mühür vurdu,
 ki düşmanın mühürlerin yarısı.
 Haberi yok ki otun, toprağın,
 Mostarlı vezirin hainliğinden.
 Gittiler iki bayraktar.
 Günden güne, zamandan zamana,
 vardılar Küçük Kladuša'ya,
 ey, bütün gaziler cem edildiler,
 orda ne olduğunu duymak istediler.
 Halil anlatıyor her şey sırayla:
 "Aldık sözü, kararlaştık vade,
 vademiz bir ay sadece.
 Vezirin iyiliğine nihayet yoktur asla,
 iyi barıştık onunla,

Pa hi čeka' a na granici!
 Lako ti je ubiti Haljlila,
 A sa njima vojske tuna nema.
 Tu su njihne neke mejteflije.
 Niko puške ponijeti neće.
 Hajd pričekaj Mujova Haljlila,
 I njegova opasna sestrića!
 Lako ti je ubiti Haljlila
 I ubiti njegova sestrića,
 I ubiteš Sirotna Aliju.
 Poklanjam ti lijepu Hankiju,
 Vod' u Sjenje i ženi se s njome!
 Evo besa mostarskog vezira:
 Neće biti ravan mesec dana,
 Dolazi ti vezir u Sijenje
 Da te primim za zeta svojega,
 A za zeta ka roğena sina!"
 Grdnu knjigu nakitio bijo,
 A na knjigu muhur udarijo.
 Ima dušman pola od muhura.
 Za to ne zna ni zemlja ni trava,
 A izdajstvo mostarskog vezira.
 Otišla su do dva bajraktara.
 Dan po danu, zeman po zemanu,
 Kad su pali na Kladušu malu,
 O, sve gazije tu se okupiše
 A da čuju šta je tamo bilo.
 Priča Haljil šta je i kako je:
 "Isprosijo, vade odgodijo,
 Vadi nema samo mesec dana.
 Dobar vezir što mu nema kraja,
 Dobro smo se sa njim pomirili.

Medine'ye kadar Türk yok onun gibi!
 Kabul etmez hiçbir gaziyi,
 ve kabul etmez silahlı olanı,
 sadece genç mekteplileri,
 günah işlemeyenleri.
 Götüreyim bin mektepliyi,
 onlarla da yetim Ali'yi,
 Muyoviç Halil düğün reisi,
 Kovçiç Murat muavini!"

Muyo şimdi ona şöyle diyor:
 "Hey, zavallı, nasıl da kandın!
 Vezir keser senin başını!
 Nasıl götürüsün mekteplileri,
 ki orduya girmedi hiç biri,
 ki tüfeği görmedi hiç biri?
 Bir dert açılır başına.
 Ben geleyim düğüncülerle,
 tüm otuz gazi ile!"

Halil bundan söz açtırmaz bile:
 "Sözümünden dönmem, ölsem de!"

Düğün için vade geldi,
 topluyor Halil mekteplileri,
 çocuklar, tüfeksiz hepsi.
 Toplandı bin mektepli,
 atlarına bindiler şimdi.
 Her yerde namaz kılıyorlar.
 Onlar, kardeş, namaz kaçırmıyorlar,
 mektepliler, hepsi cennetli oluyorlar.
 Önlerinde Halil Malin atında,
 sağ tarafta Murat doratında,
 hey, zavallı Ali arkada,
 pehlivan doratın sırtında.

Turčina ga do Medine nema!
 On ne prima nijednog gaziju,
 Pa ne prima nokog sa oružjem,
 Samo prima mlade mejteflije,
 Koji grijeh učinio nije.
 Da povedem hiljadu mejteflija,
 I sa š njima Sirotan Alija,
 A svate vodi Mujović Haljile,
 Pomoćnik je Kovčić Murataga."

A sad Mujo njemu razgovara:
 "O, jadniče, to se prevarijo,
 Vezir će ti glavu izgubiti.
 De da vodiš s tobom mejteflije,
 Kade vojsku niko služio nije,
 Kade puške niko video nije?
 Neakav će te kusur obrnuti.
 No da poğe Mujo pred svatima,
 Eh da poğu svih trides gazija!"

Ne da Haljil za to pomenuti:
 "Lagat neću, taman umrijeću!"

Kad je vade od svatima bio
 Haljil kupi grdne mejteflije.
 Mlada deca, niko puške nema,
 Kad pokupi h'ljadu mejteflija,
 Mejteflije konje pojahaše,
 Đegoj doğu, namaza klanjaju.
 Njima namaz, brate, ne prolazi,
 Mejteflije sve su dženetlije.
 A pred njima Haljil na malinu.
 S desna krila Murat na dorina,
 Ej za svatina Sirotan Alija
 Na njegova pehlivan dorina.

Üç konak kaybettiler,
 dördüncüde Mostar'a geldiler.
 Vezir sahiden ağırladı onları,
 konağında dağıttı odaları.
 Sabah, gün doğduğunda,
 vezir çağırıp Halil'e dedi:
 "Vezirde şöyle adet var:
 düğün sürer bir hafta kadar!"
 Dolandırıp kazanıyor zaman,
 ki orduyu toplansın İvan.
 İşte fena hile yaptı burda.
 Kaldılar tam bir hafta.
 Mektepliler kılıyor namaz,
 bir gün bile onlara kaçmaz.
 Şurda burda geçti tam bir hafta.
 Hele bak kötü havaya!
 Yağmur boşandı bulutlardan,
 ağaçlarla taşları yuvarlıyor.
 Sis çöktü dağlardan,
 poyraz esiyor, yağmur yağıyor,
 yoğun sis çöktü toprağa.
 Bilinemez gün veya akşam.
 Ordan gitmeye zaman geldi,
 mektepliler hazırlandı hepsi,
 kendi doratını getirdi Ali,
 Hankiya binsin doratına,
 ve Aliya dursun yanında.
 Halil mekteplilerin başında,
 Murat Kovçiç sağ kanatta.
 Kalktı kuvvet Mostar'dan işte.
 Kara taş, bir şey görmez kimse,
 nerden geçtiğini, nereye varacağını de.

Tri konaka bili izgubili,
 A četvrti u Mostar uzeli.
 Odista hi vezir dočekao.
 Rasturio po konaku bijo.
 Kad ujutru jutro osvanulo,
 Vezir zove, govori Haljilu:
 "Takav adet ima kod vezira:
 heftu dana da danju svatovi!"
 sve hi vara da him gubi vrijeme,
 da bi Ivan vojsku pokupio.
 I tu ga je grdno prevario.
 Produžiše ravno heftu dana.
 Mejteflije klanjaju namaze,
 Nema dana da him njima proğe.
 Ovdje-ondje, ravna hefta proğe.
 No da vidiš teškoga vremena!
 Od nebesa kiša navaljila,
 Ona valja drvlje i kamenje.
 Sa planina magla udarila,
 Sever duva, a kiša udara,
 Gusta magla nad zemljom je pala.
 Pa se ne zna dana ni akšama.
 Vakati doğe da se otljen poğe.
 Mejteflije sve se opremiše,
 A Aljo svoga dogoni dogata
 Da Hankija sedne na dogata,
 A Alija da je kod Hankije.
 A Haljil vodi mejteflije.
 Kovčić, brate, s desna krila bješe.
 Krenu sila sa Mostara grada.
 Kamen crni, niko ništa ne vidi,
 Ni kud ide, ni đe će izaći.

Dolaşa dolaşa, bastı gece,
 bilmezler neredeler, ne halde.
 Ah, yağmur kesse,
 ah, sis artık dağılsa.
 Kısmet olmadı ama:
 daha bir yağmur yağıyor,
 daha yoğun sis çöküyor.
 Dolaştılar üç ak gün tam,
 üç gün ve üç akşam.
 Zavallı atlar yem kesmedi,
 zavallı insanlar yemek yemedi.
 Ah, başlarına hal geldi.
 Bağlılarda can çekişiyor,
 zavallı atlar kişniyorlar,
 mektepliler ağlayıp sızlıyor:
 “Nasıl da ağırmış günahımız?
 Bir adım bile atamayız.”
 Halil şimdi alayı durdu,
 ve onlara şöyle buyurdu:
 “Allah, ne kötü hava!
 Bu, alamet değil hayıra,
 bir felaket olacak ama!
 Biraz, duralım kardeşlerim!
 düşüncüleri gözetle, yeğenim,
 kız sana emanet, Alim!
 Bense biraz dolaşayım,
 şehir, köy bulayım!
 Nerde olduğumuzu bilelim bari,
 halimize bulalım çareyi.
 Bulalım çareyi, canlanalım, be.
 Herkes geberir bu gidişle,
 geberir atlar, düşüncüler de!”

A lutali, noj hi uhvatila,
 Niti znaju đe su, ni kako su.
 Haj da ne bi kiša prestanula,
 Haj da ne bi magla podignula.
 Od Boga je ta sudbina bila,
 Viša kiša,
 gušća magla pala.
 Pa lutaše tri bijela dana,
 A tri dana i tri noći sada.
 Grdni konji ništa ne dob’vali,
 Grdni ljudi ništa s’ ne hranili.
 A grdna hi hala joborila.
 Sve se muči duša ju nedrima,
 Stoji cika jadna jaslenika,
 A kuknjava jasnija mejteflija.
 “Kako li smo vako zgriješili?
 Već ne mogu dalje ni koraka.”
 Haljil sade svate zastavio.
 I njima vako razgovara:
 “Ala, more, teškoga vremena!
 Znate, braćo, da predobro nije,
 Ovo neakav iskob navalijo!
 Ovde malo, braćo, zastanimo!
 A sestriću, pripazi svatove,
 A Alija, pripazi devojku!
 A ja odo malo da prolutam
 Ne bi lj našo grada ili sela!
 Da bar znamo đe smo i kako smo,
 Da bi mogli uklonuti glavu.
 Uklonuti, dušu povrnuti.
 Vidiš, oće sve nam poskapati,
 Skapat svati, a skapati ati!”

Kaldılar düğüncüler ve Aliya,
 Aliya'yla kaldı da Hankiya.
 Halil atını koşturuyor,
 sağa sola gidiyor.
 En son buldu küçük bir köyü,
 küçük köyü, sınırın yanında.
 Ufak evler, hepsi fukara,
 haydutlarca edildi yağma.
 Halil soruyor yaşlı bir kadına:
 "Bu köye ne olmuş böyle?"
 Yaşlı nine cevap verdi şöyle:
 "Bizim köy, sınırın yanında.
 Gördün, oğlum, başımıza geleni:
 ne inek var ne de bir keçi,
 burda fukara yaşıyor şimdi,
 haydutlar kaptı her şeyimizi."
 Anladı: selamet bulamaz bu yerde,
 düğüncüleri kurtarmak üzere.
 Halil atını döndürdü geri,
 bu köye getirdi düğüncüleri,
 ve herkese emir verdi:
 "Evlere girmek yok!
 Bu köy yıkıldı fena,
 yalnız kaldı fukara,
 yük olmayalım onlara.
 Bakın: sis ve yağmur durmadan,
 devam edemeyiz buradan,
 sis dağılmadan,
 yağmur durmadan.
 Bilmiyoruz nasıl ve nerdeyiz,
 kolay yolumuzu şaşırırız,
 bir yerde sınır dışı çıkarız,

A svati ostaše, i Alija s njima,
 Kod Alije ostade Hankija.
 Haljil tera pod sobom maljina.
 Tamo desno, obrne lijevo
 Jedno malo selo je našao,
 Selo malo, ono do granice.
 Slabe kuće, sve je sirotinja,
 Opljačkano od hajduka bilo.
 Haljil pita jednu staru baku:
 "A ovo selo kako li se ima?"
 Ona reče:
 "Mi smo do granice.
 Vidiš, sinko, šta je s nama bilo:
 Niğe krave niti koze ima.
 Ovde živi ljuta sirotinja.
 Sve hajduci nama pokupili."
 Vide: ni tu nema selameta
 Da on more spasiti svatove.
 Haljil natrag konja povratijo.
 Do tog sela svate dovodijo.
 Svakome je Haljil naredio:
 "U kućama nema ulaženja!
 Ovo selo grdno propanulo,
 Ovo neka samo sirotinja.
 Da vi ne bi dosadili njima.
 A vidiš magla, vidiš kiša lije,
 Ne smijemo dalje pomeriti,
 Što se magla neće uzdignuti
 I neće kiša prestanuti.
 Mi ne znamo đe smo ni kako smo,
 Mi moremo lako pogriješiti,
 Pro granice tamo nagaziti,

başımızı fena kaybederiz.”
 Konakladılar o köyde.
 Yağmur yağıyor, kesmiyor hiç de.
 Sis çöküyor, dağılmıyor hiç de.
 Sızlanmaya başladı zavallı Ali,
 ve çağırıyor Muyo’nun Halil’i:
 “Dinle, Muyağıç Halil, beni,
 beklemeye vaktim yok ki.
 Atlar devam edemezlerse şimdi,
 doratım , yürür zoraki,
 yürür ve taşır gelinimi.
 Ben bıraktım yaşlı annemi,
 o meraktan kaybeder zihnini.
 Eğer Hanka istiyorsa Ali’yi,
 hemen hareket edelim şimdi,
 İstedığınız kadar itiraz edin de!”
 Halil bundan söz açtırmaz bile:
 “Hey nereye, Allah’ın aczi ?
 Yolunu şaşırıp kaybedersin serini.
 Biraz bekle, hava açılır belki!”
 Aziz Allah, ancak vazgeçirdi.
 Bak kısımete, sis hiç dağılmıyor,
 Bak kısımete, soğuk rüzgar esiyor,
 Bak kısımete, yağmur hiç kesmiyor.
 Kalktılar yolu şaşırdılar ama.
 Geçtiler sınırın diğer tarafına,
 diğer tarafına, Prosečenica dağına.
 Dağ geçidi ise uzun ve derin,
 orda ata binilmez kesin.
 Alay yürüyor atlarla birlikte,
 adımlarını alamazlar bile,
 herkesin canı geldi burnuna,

Ljuto glavu našu izgubiti.”
 Konak bili tu su prenočili.
 Kiša lije, ona ne prekida.
 Magla pala, ona se ne diže.
 Procmilio Sirotan Alija
 I dozova Mujova Haljila:
 “Čuješ mene, Mujagin Haljile,
 Mene vaktu od čekanja nema.
 Ako ne mogu konji putovati,
 Mora dorat zorom putovati.
 Putovati, Hankiju nositi.
 Ja sam staru ostavio majku.
 Stara će mi poludeti majka.
 Ako Hanka oće za Aliju
 A na konje sade polazimo,
 Da vičete koljiko vam drago!”
 Ne da Haljil za to pomenuti:
 “A kud ćeš, božji nesretniče?
 Pobrkaćeš, izgubićeš glavu.
 Čekaj malo, dako vrijeme takvo!”
 Aman mio, jedva ga ustavio.
 Vid’ sudbine, magla se ne diže,
 Vid’ sudbine, ladan vetar duva,
 Vid’ sudbine, stalno kiša lije.
 Okrenuše, nego zalutaše,
 Pro te strane granice prodoše,
 A granice preko Prosečenice.
 A klisura duga i velika.
 Tuna konje pojahat ne moreš.
 Svatu hodu, grdne konje vodu.
 Sal ne mogu korak po koraku,
 Od svakoga malaksala duša,

doğuran anaya ediyor beddua.
 Tam dağ geçidin ortasındaiken,
 bir gözcü gördü onları hemen.
 Senyeli İvo'nun gözcüsü idi,
 izliyordu düğünün¹ yerini ,
 hangi yoldan gittiklerini.
 "Eğer yolu şaşırdılarsa,
 çıkarlar dağın dışına.
 Görmeyip yolu şaşırdılar,ya,
 olabilirler Glamoç dağında.
 Koşun, doğru Glamoç'a.
 Eğer Grmeç dağındalarsa,
 saldırılım biz onlara.
 Eğer Prosečenica dağındalarsa,
 biz yollarını keseriz burada.
 Gözcü şimdi İvan'ı bildiriyor:
 "Kimdir burada baş komadan ?
 Düğün alayı geçiyor dağdan,
 onlarla Muyo'nun Halil'i,
 Halil'i tanıdık iyi .
 Onlarla da yetim Aliya,
 Aliya ve kız Hankiya,
 Kovçiç Murat arkada,
 yeledi doratın sırtında.
 Yollarını şaşırdılar ama,
 yürümekten yoruldular galiba.
 Bulutlardan felaket düştü onlara.
 Mekteplilerde tüfek yok hiç.
 Üç Türk- bizse kaç kişiyiz?
 Kardeşim, tam üç bin,
 hepsi de savaşçılar çetin,

Kune majku što ga je rodila.
 Taman bili nasred od kljisure
 No hi spazi jedna izvidnica.
 Izvidnica Senjanina Iva,
 Da izvidi de li su svatovi,
 Kojim lji su putom obrnuli.
 "Ako bidu džadu pogriješili,
 A oni te van Prosečenice.
 A ne vidu, džadu pogriješili.
 A oni su na Grmeč planinu.
 Udarite pravo na Glamoču.
 Ako bidu svati na Glamoču,
 Napadamo mi Grmeč planinu.
 Ako bidu na Prosečenicu,
 Eh mi smo hi ovde jufatili."
 Izvidnica sad Ivanu javlja:
 "Ko je ovde glavni komandare?
 Evo svati preko Prosečenice,
 Evo s njima Mujova Haljila.
 Haljila smo dobro prepoznali.
 A sa njima Sirotan Alija,
 Kod Alije devojka Hankija.
 A pozadi Kovčić Murataga
 Na njegova kosnata dorata.
 No su svati džadu pobrkali,
 Putovali, a umorni bili.
 Ubila hi hala od oblaka.
 Mejteflije- niko puške nema.
 Tri Turčina- koljko naske ima?
 Brate mili, tri hiljade ravne,
 Sve od boja opasna junaka

¹ Düğüncüler veya düğün alayı

komadan İvan Senyanin!”
 Oy, İvan anlayınca olayı,
 ilk kurdu topları, be,
 kurdu tam yirmi tane.
 O dağlarda, tepelerde şimdi,
 İvan yakaladı hepsini.
 Zavallı alay geçiyordu dağdan,
 atlarla beraber yayan,
 yirmi top patladı birdenbire.
 Lanet dağ başladı inlemeye,
 gitti feryat yerden ta göğe.
 Beş yüz mektepli düştü yere,
 yarısı yok oldu ilk ateşle!
 Toplar ateşi kesince,
 her taştan tüfek başladı atmaya
 Aziz Allah, tatsız çarpışma!
 Düğüncüler selamet bulmaz asla,
 Mujo’nun Halil’i başladı bağırmaya:
 “Bu, olmalı İvan Senyeli,
 vezir bize hile yaptı demek ki!
 Bekle, İvo, Muyo’nun Halil’i!
 Öldürürsen alırsın Hanka’yı,
 öldürmezsen kaybedersin başını!
 Kara olacak bugün düğünün.”
 Çıkıyor evlat¹ dağdan,
 ateş ediyor kayalardan,
 korunuyor Halil Senyalılardan.
 Murat vuruyor sağ kanattan.
 Ortada kaldı Hanka’ya,
 onunla da zavallı Aliya.
 Kızı bıraksa ağır yara,

Pod komandom Senjanin Ivana!”
 Oj kad Ivan viđe šta je bilo,
 Prvo, more, tope postavio.
 Dvadeset topa bješe postavio,
 Đegoj kljika, a đegoj letljika.
 Sve ufati Senjanine Ivo.
 Jadni svati kroz kljisuru išli.
 Oni hodi, svoje konje vodu.
 Doklje puče dvadeset topova.
 Jeka stade prokljete planine,
 Jauk stade od zemlje do neba.
 Pet stotina pade mejteflja,
 Prva vatra pola juništila!
 Čim su topi vatra prekinuli
 Usu puška od svakog kamena.
 Allah mili, nemila sastanka!
 Od svatova nikakva haira.
 Vriski stade Mujova Haljila:
 “Ovo ti je od Senja Ivane,
 Ovo vezir nama podvalijo!
 Čekaj, Ivo, Mujova Haljila!
 ‘Ko ubiješ dobijo s’ Hankiju,
 Ne ubiješ, glavu si stopijo!
 Crna će ti biti ženidbina.”
 Uz klisuru dijete izlazaše.
 Vatrom gağa od stijene do stijene,
 A brani se Haljil od Senjana.
 S desna krila Murat udarijo.
 Sa sredine ostanula Hanka,
 Grdan Aljo i devojka s njime.
 Grdna rana, ostavit devojku,

¹ Halil

kurtarması daha zor bela,
 ki ikisine ateş ediliyor en fazla.
 Vursalar yetim Aliya'yı,
 tutsalar duvaklı Hanka'yı?!
 Yaman vuruşma başladı şimdi.
 Düşüncülerden kaldı on iki kişi.
 Ama iki bayraktar hala diri:
 Halil vuruyor yağın dolu gibi,
 diğer taraftan vuruyor yeğeni.
 Bir yerde en kötü idi,
 taşlar saçıyor alevleri.
 Orda vuruyorlar yetim Ali'yi.
 Onlar vurunca savunuyor Ali.
 Ama izle ansızın hali!
 Glamoçlu Ramo vuruyor da,
 Glamoç'ta, büyük dağda.
 Sınırdan duyunca gürlemeyi,
 duyunca Senyeli topları,
 ve sezince Senyeli tüfekleri,
 hey, başladı yırtıyor boğazını:
 "Eyvah bugün, eyvah ebediyen,
 hey yeğenim, evlat Halil'im,
 vuruyorlar orada seni!
 Bu, galiba vezirin hilesi,
 benim Halil orda düşer şimdi.
 benim öz oğlum yok zaten,
 bir de yeğenimi kaybetsem.
 Ebediyen gider neşem,
 artık ben sevinemem!"
 Ala bacağını¹ kaptı de,
 çabucak atladı üzerine,

A crnje se spasiti ne more
 De je najviša vatra njihna bila.
 Da ubiju Sirotna Aliju,
 Da zarobu pod duvak Hankiju.
 A grdna se borba otvorila.
 Od svatova još dvajest živija.
 Al su živa do dva bajraktara:
 Haljil bije ka s neba graduška,
 S druge strane Kovčić napadaše.
 Jedno mesto najopasnije je bilo.
 Samo plamen stoji kroz kamenje.
 Tamo biju Sirotna Aliju.
 Oni biju, Alija se brani.
 No da vidiš hala iznenada!
 Ovo bije jod Glamoča Ramo
 U Grmeču, veliku planinu.
 Kad je prolom čuo na granicu,
 A senjanske čuo je topove,
 A senjanske puške osetijo,
 Oj, zakuka iz grla bijela:
 "Kuku mene danas dovijeka!
 Hej, sestriću, dijete Haljile,
 Ovo biju mojega Haljila!
 Ovo hila ostroga vezira,
 Haljil će mi tuna poginuti.
 'Ko ja nemam sina nijednoga,
 A izgubi još sestrića moga.
 Zavijeka radost izgubijo
 Da se nikad obradovati neću!"
 Pa ugrabi svojega putalja.
 Baci mu se odma na ramena

¹ Bacaklarında beyaz lekeleri olan at

geri gitti Glamoç şehrine,
 birinden istimdat etmeye,
 Prosečenica'ya gitmek üzere,
 yardım edebilir belki de.
 Glamoç'una vardığında,
 Maliç² kada³ bekliyor kapıda.
 Ramo şöyle diyor ona:
 "Maliç kada, zavallı kısır,
 bizde evlat yoktu zaten,
 vardı bizde iki yeğen.
 İşte sınırda tüfek patlıyor,
 tüfek patlıyor, toprak gürlüyor.
 Vuracaklar sevgili yeğenimi,
 vuracaklar Murat Kovçiç'i,
 bir de yetim Aliya'yı,
 tutacaklar duvaklı Hanka'yı.
 Ama kadın şöyle diyor Ramo'ya:
 "Hey Ramom, anlatayım sana,
 işte Muyo üst katlarda,
 işte atı senin ahırında.
 Az önce Muyo geldi buraya,
 karşılayıp aldım onu katlara."
 Şimdi Ramo hatunu anlayınca,
 anlayınca şöyle dedi ona:
 "Allaha şükür ki geldi buraya!"
 Dedi ve atını kladırdı dört nala,
 koşa koşa Muyo'nun yanına:
 "Haydi, yeğenim, Muyo Hrnyičina,
 vaktimiz yok ki oturmaya!
 Ben gittiydim Grmeç dağına,
 Grmeç'e, Prosečenica'ya.

Da se vrati do Glamoča grada
 Ne bi lj kaka skupio indata,
 Da pojuri na Prosečenicu
 Ne bi lj mogli štojoj pomognuti.
 Kad je došo ju Glamoču svome,
 Malić kada čeka ga na vrata.
 Kako Ramo njojzi progovara:
 "Malić kado, sinja nedatnice!
 Kud mi, kado, evljada nemasmo,
 Imali smo dva moja sestrića.
 Puca puška tamo na granici,
 Puca puška, zemlja se prolama.
 Ubite mi miloga sestrića,
 I ubiće Murata Kovčića,
 I ubiće Sirotna Aliju,
 I zarobit pod duvak Hankiju."
 Oj, no mu kada progovara sada:
 "O moj Ramo, da ti priča kada:
 Eto Muja na bojeve gornje,
 Evo đoga ju ahare tvoje!
 Prijen Mujo ovde dolazijo.
 Ja ga sreła, a ja ga uvela."
 A kad Ramo ljubu razumio,
 Razumio pa je govorijo:
 "Bogu fala kad se je desijo!"
 Sal razjaha svojega putalja,
 Trči Muju na bojeve gornje.
 Hod', sestriću, Mujo Hrnjičiću,
 Od sedenja nama vakta nema!
 Ja sam bio u Grmeč planinu,
 U Grmeču na Prosečenicu.

² İsim, Malik

³ Kadın

Top gürlüyor, patlıyor tüfekler,
 bir oldu tepelerle vadiler.
 Biri düğüncülere saldırdı galiba,
 onlar selamet bulmaz asla.
 Bilir misin, Muyo, çocuk onlar ?
 Saldıran kesin Senyalılar,
 Senyanin İvo komadan,
 ben tanıdım Senyeli topları.
 Çabuk Muyo, haber verelim!
 Sınır arazına gidelim,
 mümkünse yardım edelim,
 mümkünse intikam alalım.
 Sen kalırsın kardeşiz,
 ben ise yeğensiz.”
 Hey, kardeşim, Muyo duyunca bunu,
 eski sözler, hepsi doğruydu:
 hava bulutlanmadan yağmur yağmaz,
 hidrellez gününden başka gün olmaz,
 anadan doğmadıkça kardeş olamaz.
 Muyo davranıp kalktı yerinden:
 “Yardım istemem, yok ki zamanım,
 çabuk ben cogatımı kapayım,
 kardeşimin yardımına koşayım!
 Eğer Halil’i vurdularsa,
 vuracağım ölene kadar!
 Eğer Halil hala hayattaysa,
 abisi yardım eder ona.
 Yan yana bari düşelim,
 birbirimizin yas tutmayalım.”
 Muyo koşup cogatını kaptı,
 dua edip eyere atladı,
 derhal kamçıyı gösterdi ata.

Puca puška, a topovi riču,
 A slažu se brda i doline.
 Na svatove neko judario.
 Od svatova nikaka haira.
 Znaš li, Mujo, da to deca bila?
 Prilika je da su to Senjani,
 A komanda Senjanina Iva.
 Ja sam pozno senjanske topove.
 Ne da’, Mujo! Haber da činimo!
 Da trčimo polju na granicu
 Ne bi lj stigli štogoj pomognuti,
 Alji ne bi štogoj osvetili.
 Ti ostade brez brata Haljila,
 Ja ostadoh bez sestrića svoga.”
 Ah kad Mujo, brate, čuo bijo,
 Stara riječ svaka je istina:
 “Nema kiše brez mrsna oblaka,
 Nema veka bez đurđeva dana,
 Nema brata dok ne rodi majka.”
 Mujo hitro džipi na nogama:
 “Ja ne tražim, niti imam vakta,
 No da sade ugrabim đogata,
 Da ja bratu trčim u indatu!
 Ako bidu ubili Haljila,
 Hej, bit hoću dok ću poginuti!
 Ako bide Haljil u životu,
 Brat će njemu jod pomoći biti.
 Da panemo jedan kraj drugoga,
 Da ne kuka jedan za drugoga.”
 Mujo otrča, ugrabi đogata.
 Dovu učio, ju sedlo skočijo.
 Smesta mu je pokazao kandžiju.

Gitti Muyo doğru dağa,
 dağa, doğru vuruşmaya.
 Ramo haber verdi Krayina'ya:
 "Allah için, yardım edin!"
 Gaziler koşular hemen.
 Şehirleri koruyan ordusuyla,
 kanlı Lika'dan hazırlandı ağa.
 Çabuk kaldırdı bin er tam,
 onlarla götürdü topları da,
 sağ salim Prosečenica'ya.
 Muyo tepelere gelince ama,
 bak şimdi büyük belaya?
 Tüfek yağın dolu gibi patlıyor,
 dağa da bir karanlık çöküyor.
 Halil'den hiç haber gelmiyor,
 yalnız Senyeli ateş duyuluyor.
 Tam Muyo biraz ilerledi,
 dağdan bir şey uçup geçti.
 Serdar bağırıyor atına:
 "Hey cogatım, kafasız kalasın,
 bu dağda senden hızlı kim,
 ki yolda geçebilir seni?"
 Kurtlar mı, marallar mı yoksa?"
 Oradan bir avaz geliyor ama:
 "Sus Muyo, zamanı harcama!
 Ne kurtlar ne marallar da.
 Duydun mu Yakuliç beyi,
 yağız atında Yakuliç'i?
 Koştur atı, yıldırım çarpsın sana!
 bu savaşta bilemeyiz ya,
 Halil hayatta mı hala."
 Muyo sözleri duydu da,

Mujo ode pravac ka planini,
 Ka planini đe se borba bije.
 Ramo ode, javi na krajinu:
 "Oj, ne da' te, 'ko nevolju znate!"
 A gazije brzo pojurili.
 A što vojska gradove him brani,
 To će aga sa Like krvave.
 Brže diže njihove hiljade.
 Brže tope počerao s njima,
 Pravo-zdravo ka Prosečenici.
 No kad Mujo stiže u vrhove,
 Šta da vidiš jada golemoga?
 Usula puška ko s neba graduška,
 Ah po gori tama juhvatila.
 Ništa ne zna za brata Haljila,
 Samo vidi da biju Senjani.
 Taman Mujo malo napred bijo
 Doklje nešto kroz goru protutnjilo.
 Serdar vika sa konja dogina:
 "O dogate, ostao bez glave,
 Ko li brži ima u planini,
 Da pretrči tebe preko puta?
 Da lj su vuci, da lji su košute?"
 Neki avaz otud razgovara:
 "Šuti, Mujo, ne gubi vrijeme!
 Nisu vuci, anisu košute.
 Da l si čuo bega Jakulića,
 Jakulića na konja vrančića?
 Teraj dogo, sam te grom ubio!
 Mi ne znamo danas u bojišta
 Da lj nam Haljil u životu nije!"
 A kad Mujo riječ opazijo,

çok fena geldi gazaba:

“Hey cogatım, kurtlar yesin seni,
kulunlar mı kısarak daha hızlı tayı,
doğurur mu ana daha iyi yiğidi?”

Örölmüş kamçıyla vurdu ona,
iki taraftan ta kolana.

Cogat da yerinden zıpladı,
sanırsın ki uçar oldu!

Serdar bağılıyor atından:

“Dur, İvo, düz Senyadan,
kolaydır dağıtmak palazları,
ama bekle yaşlı kartalı,
kartalı, Muyo Hrnyičina’yı!”

Bey¹ vuruyor bir taraftan,
hızlı yağız atıyla, sert alınla!
Hey, dağıtıyor her dört tarafa,
acımaz kendi hayatına.

Ne durur ne de korkar.

Vurşmada canlı ateşe atlar.

Muyo vuruyor öbür taraftan.

Bulundukları belanın ortasında,²
devam ediyor dağdaki atışma.

Kardeş kardeşini tanımazdı orda
ahbap ahababını tanımazdı da.

tüfek sesi geldi o esnada,

avaz avaz bağılıyor biri:

“Kuzguni evlat, Muyo’nun Halil’i,
öbür dünyaya gittiysen,
hey inşallah, cennetlik olursun!

Grdno se je Mujo naljutio.

“O dogate, vuci te zatrli,
Da lj kobila rađa bržih konja,
A da lj majka boljija junaka?”

Ožegnu ga pletena kandžija
S oba kraja, pa sve do kolana.

A dogat se zemlje prihvatijo,
Ti bi reko da je poljetio!

A serdar viče sa dogata:

“Stani, Ivo od Sijenja ravna!

Lako ti je tiče razagnat,
No pričekaj stara orlušinu,
Orlušinu Muja Hrnjičica!”

A s jedne strane beže udario.

Brza vranca, a tvrdoga čela!

Ah, razgoni hi na četiri strane,
Ta ne žali da bi poginuo.

Niti stada niti se prepada.

A na živu vatru navalio.

S druge strane Mujo judario.

U tom jadu ju kojem su bilji
Produžila borba u planinu.

Brat za brata tuna znao nije,

Drug za druga tuna znao nije.

Doklje jedna puška dade glasa,

Neko viknu iz grla avaza:

“Gavran djete, Mujagin Haljile,
Ako si nam svijet smijenijo,
Hej, da Bog da, dženet zaradijo!

¹ Yakuliç

² Formüllerden biri, kimi zaman yersiz ve anlamsız olur.

Eğer, evlat, hayatta isen,
 işte geldi Likalı bey sana,
 geldi, kardeşim, yardımına!”
 Vuruyor onları Mustafağa.
 Diğer tüfek patladı, bağırdı biri:
 “Gayret et, Muyo’nun Halil’i,
 geldi sana Boyıçiç Ali!”
 Aliya da vuruyor şimdi.
 Tekrar tüfek patladı, konuştu biri:
 “Gayret, kardeşim, Muyo’nun Halil’i,
 sana Tankoviç Osman geldi!”
 Aziz Allah, vuruyorlar hepsi,
 bak yaman vuruşmaya şimdi!
 Kara toprak boyandı kanla,
 kara toprak kaplandı cesetlerle.
 Kimi inliyor, kimi vay diyor,
 kimi, kardeş, sert komut veriyor.
 Şimdi gördü Senyalı İvan,
 ki ordusu yıkıldı yaman,
 kuşatıldı her taraftan.
 Vuruyor Türkler dağ kurtları gibi.
 Sadece kaldı doksan askeri.
 Gördü İvan kurtuluş yok ki:
 “Değmez Hanka, bulaşmayım şeytana,
 değmez kar, değmez kazanç da.
 Ama bu kadar baş kesildi,
 boş boşuna gitti hepsi.”
 Kaçıyor İvo atın üstünde,
 uçuyor Senye’ye,
 kurtulmak üzere.
 Ay, oldu çetin çarpışma,
 Üç-dört gün etti devam.

Ako si nam, djete, u životu,
 Evo tebe bega Ljičanina,
 Evo, brate, tebe od indata!”
 Udari him aga Mustafaga.
 Druga puče, neko grlom viče:
 “Gajret, djete, Mujagin Haljile,
 Evi tebi Bojičić Alije!”
 Alija je udario bijo.
 Jedna puče, neko razgovara:
 “Gajret, brate, Mujović Haljile,
 evo tebi Tanković Osmana!”
 bože mili, kad su judarili,
 a da vidiš strašna udaranja!
 Crna zemlja krvcom se zalila,
 Crna zemlja lešom se prekrila.
 Neko ječi, a neko leleče,
 Neko, brate, ostro komanduje.
 A oseti Senjanin Ivane
 Da mu vojska listom propanula,
 Da su opkoljeni sa svih krajeva.
 Biju Turci kano gorski vuci.
 Još ostalo devedeset druga.
 Vide Ivan da mu spasa nema:
 “Džaba Hanke, džaba ti đavola,
 Džaba ćara, džaba ti šićara,
 No tolako što pogubi glava,
 Svaka glava osta badihava.”
 Beži Ivo na konja njegova,
 Nalijo ka Sijenju bijo,
 Da b’ pobego, da bi se spasio.
 A, jaka ti se borba zakačila
 Od zemana tri-četiri dana.

Fakat hafifleşince savaşıma,
 sis çökünce dağa,
 bilinmez zaferi,
 bilinmez muzafferî.
 Mujo atını sürüyor,
 kayranlara, boğazlara bakıyor.
 savaş meydanı kimin oluyor.
 Dökülen kana bakılırsa,
 ölen çok iki tarafta,
 Senyeliler telef oldu fazla.
 Uçup geçiyorlar akıncılar,
 altlarında yüğrük atlar,
 yanlarında bağlı Senyalılar.
 Hey Mujo toplanınca,
 yendiğini anladı da.
 Şimdi bakıyor kimi kaybetti,
 dağlarda kimi bıraktı?
 İlk yarası, yok Halil'i
 ölü veya canlı yok ki.
 Kovçiç Murat, ikinci,
 üçüncü, yetim Ali,
 ve onun gelini.
 Ki buydu en önemlisi,
 ortalıkta yok hiç birisi.
 Serdar Mujo buyurdu şimdi:
 "Yaralıları götürün buradan,
 cesetleri götürün şu tarafa,
 onlara ev yapalım dağda!"
 Görev verdi bir tayfaya,
 Tale Liçanın başlarında,
 cesetleri tarasınlar,
 Halil'i arasınlar.

No kad borba malaksala bila,
 A planinu magla ufatila,
 Pa se ne zna ko je zadobijo,
 A ne zna se ko l je izgubijo.
 Mujo tera pod sobom dogina,
 Gleda laze, a gleda bogaze.
 Čiji mejdan da je ostanuo.
 Po krvi de mrtvi padaju,
 Palo dosta sa obadva kraja,
 Al Senjani silno izginuli.
 Prolijeću pusti krajišnici,
 A progonju konje jod mejdana,
 A progonju svezanih Senjana.
 Ej kad Mujo pokupijo bijo,
 Utvrdio da je zadobijo.
 No da vidi koga je stopio,
 Na planinu te je izgubio?
 Prva rana, nema mu Haljila,
 Nema njega ni mrtva ni živa;
 Drugo, nema Kovčić Muratbega;
 Treće, nema Sirotna Alije,
 Pa ni nema devojke Hankije.
 To je njima najglavnije bilo.
 On od toga nema nijednoga.
 Serdar Mujo sade naredijo:
 "Ranjenike otljen iznosite,
 I mrtvace ovde iznosite,
 Da him kuće grad'mo na planini!"
 Jednu jaftu odvojio,
 I pred njima Tala Ljičanina,
 Da prevrću de ima lešina,
 Oj da traži brajina Haljila,

ölü yada bir yerde diri,
 yiğit yaralandı belki,
 yatıyor çaresiz şimdi.
 Taradılar cesetleri savaş alanında,
 hiçbir yerde Halil'in cesedi yok ama,
 hiçbir yerde atının cesedi yok ama.
 "Doğruca gidiyor Senye şehrine,
 atlarımızın bütün izleri,
 adamlarımızın tüm izleri.
 Taşıyorlar yaralıları,
 kana boyuyorlar yolları.
 Gittiler doğru Senye'ye."
 Şimdi Muyo diyor Tale'ye:
 "Yaman kuvvet geçmiş buradan,
 o kuvvet, meydanı bırakmış olan,
 korkuyorum kara taksirattan,
 ki kardeşimi esir aldılar,
 esir alıp onu götürdüler."
 Devam ettiler ileriye ama.
 Bir kavşak çıktı karşılarına,
 kavşak değil, resmen mezbaha,
 on beş ceset karışmış orada.
 Tarıyor cesetleri. Kiminler acaba?
 Senyeli olduklarını anlayınca,
 Muyo ümidini kesti şu anda:
 "Halil geldiği buraya,
 ve izi kayboldu burada.
 Onu canlı mı götürdüler acaba?
 Bir hendeğe mi onu attılar yoksa?"
 O esnada biri inledi dağda,
 yoldan biraz uzakta.
 İnlemesinden dağ çınlıyor.

Ilji mrtva, ili neđe ćiva,
 Da je junak rana dopanuo,
 Pa nemoćan neđe ostanuo.
 Prevrtahu leše po bojištu.
 Nema leše niđe od Haljila.
 Nema leše nigde od maljina
 "Pravo odveše ka Sijenju gradu
 Sve tragovi od našija konja.
 Sve tragovi od našija ljudi.
 A nosilji neke ranjenike
 Kud nosili, džadu krvavili.
 A otišli pravo ka Sijenju."
 A sad Mujo Talu razgovara:
 "Ova što je sila produžila,
 Te jod polja ona odstupila,
 Ja se bojim crna taksirata
 Da su moga brata zarobili,
 Zarobili, njega očerali."
 Pa su dalje produžili produžili.
 Kad je jedna raskrsnica bila,
 Raskrsnica, no bila klanica.
 A petnajest leša ukršteno.
 Prevrtase leše. Od koga bijaše?
 Kad su leši od Senjana bili,
 Mujo bratu već se prenadao.
 "Dovle ti je Haljil dolazijo,
 Ovde Haljil jeste nestanuo.
 Da l ga živa njega oteraše,
 Da l je negdje bačen u vrzinu?"
 Doklje neko jeknu u planinu.
 Podaleko od puta bijaše.
 Kolko ječi a planina zveči.

Ana, baba adını anıyor:

“Eyvah, anam, beni doğurduğun ana,
mezarımı kimse bilmeyecek,
baharda, açınca çiçek!”

Muyo bunu duyunca,
aman, buyuruyor anında:

“Tüfek alın, sürünün oraya!
Biraz önce duyduğumuz nida,
ya Senyeli bir harambaşa,
kandırıp biri öldürür burada;
bizim erlerden biri mi yoksa,
düştü ağır yaralı.

Eğer Senyeli biriyse,
onunla ödeşiriz şimdi,
birimizin zamanı geldi;
eğer bizim erlerden ise,
bizim erlerden biriyse,
yarasını sarmak gerekli”.

Onlar yere yaklaşıırken,
Muyo gördü Halil’i,
tanımadı kendi kardeşini,
sadece onun kılıcını.

Kan revan içinde suratı,
batırılmış üstü başı.

İnliyor, yaradan yıprandı.

Muyo uçup kollarını açtı:

“Mübarek olsun yaraların!
Evlat Halil, o, kardeşim,
nasıl seziyorsun vücuttaki yaralarını,
yaraların tedavi görmeye mi,
yoksa onlar ecel döşeğine mi?”

Halil ona şöyle diyor şimdi:

A pominje i oca i majku:

“Avaj, majko, dok si me rodila,
Moga groba niko znati neće
U proleće, kada cveta cveće!”

No kad Mujo razumijo bijo,
Aman, kad mu beše govorio:

“Pušku u ruke, pravo pobaučki!
Ova avaz što se čuje sada
Ilj je neaka senjanska harambaša,
Pa sve vara, nekog da ubije,
Ilj je nehki našeg od junaka,
Pa je ljutija dopanuo rana.

Ako bide neko od Senjana
Hoćemo se odma nasuliti.
Jednome je vakat umrijeti.
Ako bide nehko od junaka,
Od našija nekija junaka,
Velja iznijet i rane spremiti.”

Kad su blizu bili prolazili
Mujo vide brajina Haljila.
Kako more poznat brata svoga?

Sal poznaje sablju Haljilovu,
Što je ljica, krv mu je zalila,
I što odjela, to je nagrđeno.

Haljil ječi, rane dodoljele.

Mujo ljeti, ruke raširijo:

“Mubarek ti rane po tijelu!
O, moj brate, dijete Haljile,
Kako osećaš rane po tijelu,
Da l su rane, brate, za vidanje,
Da l su rane za edželj svezane?”
Utom Haljil njemu govorio:

“Ölüm sorumlusu her bir yaram.
 Ama ağabeyim, serdar Kladușalı,
 kime kaldı savaş meydanı?
 Yeğenimden bir haberin var mı,
 yeğenimden, Murat Kovçiç’ten?
 Haberin var mı, Muyo, Ali’den?
 Biz ayrı kaldık bir anda,
 çetin düşman bizi böldü orda:
 biri vurdu damat ile gelini,
 diğeri de yeğenimizi,
 en güçlüsü senin Halil’i.
 O kadar ediyorduk mücadele,
 savaşıyordum bu yerde,
 burada vuruştuk fena,
 yaralandım da o esnada,
 on beş Senyeli öldürdüm da.
 Senyeli İvan kaçtı ama,
 onun altmış adamıyla.
 Püskürtü onları Yakuliç ağa,
 Yakuliç yağız atın sırtında.
 Hayatını kaybetti ancak,
 yemlediler onu Senye’ye dek,
 topçular saldırdılar o ara,
 mahvettiler onu toplarla.
 Oysa o yiğitlerin yiğidi idi!
 Kanatlarımızı kırarlar vallahi”
 Şimdi ordan kaldırdılar Halil’i,
 onu taşıp götürüyorlar Malin’i,
 indirdiler yaralıların yanına.
 Nihayet yok Halil’in cefasına,
 kanı çekildi, gücü kalmadı da,
 duramıyor bile ayakta,

“Svaka rana za smrt odgovara.
 No moj brate, kladuški serdare,
 Ko i na kog je mejdan ostanuo?
 Znaš li štogoj za sestrića moga,
 Za sestrića Murata Kovčića?
 Znaš lji štogoj, Mujo, za Aliju?
 Mi smo ti se bili razdvojili,
 Sila njihna na sje predvojila:
 Jedna sila na nji je udrila,
 Druga sila na našeg sestrića,
 A najviša na tvoga Haljila.
 Borismo se toljiko vremena.
 Dovlen sam ti ja rat vodio.
 Ovden smo se plaho udarili.
 Ovde sam ti rane zadobio,
 A petnajest Senjana ubio.
 Pobego je Senjanin Ivane
 Sa njegovog šezdeset Senjana.
 Otera ga beže Jakuliću,
 Jakuliću na konju vrančiću.
 On ti je, Mujo, glavu izgubij
 Navabiše njega na Sijenju,
 A ozdolj ga dočeka topdžije.
 Topom te ga njega juništiše.
 A to junak beše nad junake!
 Bogme će nam krila salomiti.”
 A sad otljen uzeše Haljila.
 Njega nosu, vodu mu malina,
 Izniješe de su ranjenici.
 Mučno Haljil što to kraja nema.
 Krv izlila, snaga ostavila.
 Ah ne more ći na nogama,

binemiyor yüğrük atına.
 Muyo tarama yapıyor şimdi,
 arıyor Murat Kovçiç'i.
 Taradılar her yeri.
 Ağaçsız bir alana gelince,
 karışmış cesetler birbirine,
 Senyeli leşler her yerde.
 Ama ilerde gördü o anda :
 oğlan oturmuş köknarın yanında.
 ateşe uğradığı galiba,
 güç bir yalaz karşıladı ona,
 ateş verdi suratına.
 Gazi Kovçiç Murat oydu,
 yaralı değil ama çöktü,
 doratı da köpürdü.
 Kovçiç Murat bey görünce,
 soruyor serdar Muyo'ya hemen:
 "Bir haber var mı Halil'den,
 benim dayıcığımdan, kardeşinden?
 Hey, inşallah, eğer öldüyse,
 hey inşallah, öleyim ben de!"
 Serdar Muyo anlatı gerçeği:
 "Ah, yeğenim, Murat Kovçiç'im,
 burada ama sağ kalamaz Halil'im,
 yaralar yeniyor kardeşimi!
 Yalnız can çekişiyor şimdi,
 İşte orda sarıyorlar yaraları!
 Ama Halil sordu seni,
 bana da şöyle dedi:
 'Düşmandan on iki yara,
 en ağır yaram yeğenim ama,
 ki bilmiyorum ne oldu ona!'"

Nit jahati konja od mejdana.
 A sad Mujo pretresu radijo,
 A da tražu Murat Kovčića.
 Sve obilji. Kad su došli bili
 Na vrzinu, gore na planinu
 Ukrstile leše po planini.
 Đegoj vidi, to je od Senjana.
 A na jedno mesto jugledao:
 Jedan momak sedi pored jele.
 Đe je momak na plamen udaro,
 Đe ga grdni plamen dočekao,
 Sve mu jadno lice sagorjelo.
 To gazija Kovčić Muratbeže.
 Rane nema, al je propanuo.
 Dorat mu se penom prepokrio.
 Kad vidoše Kovčić Muratbega,
 Odma pita serdaragu Muja:
 "Da lj što znadeš za Haljila tvoga,
 Tvoga brata, a daidžu moga?
 Ej da Bog da, 'ko je poginuo,
 Ej da Bog da, ni mene ne bilo!"
 Serdar Mujo od istine kaza:
 "Oj sestriću, Murate Kovčiću,
 Haljil jeste, preteći ne more,
 Brata moga rane osvojile!
 Brata moga rane osvojile!
 Eto tamo rane privijaju!
 A Haljil je za tebe pitao,
 I Haljil je mene govorio:
 "Od dušmana devetnajest rana,
 Najteža je rana od sestrića
 Što ja ne znam šta je š njime bilo!"

Ardından toplandılar aşada,
 fakat eksik gelin damatla,
 nasıl geri dönerler Bosna'ya?
 Ali'nin kimsesi yok, anasından başka.
 Emir verip taradılar tekrar,
 kara yere gelinceye kadar.
 Bir feryat, bir inleme orada.
 Koştular köknar dalarına.
 Senyeli cesetler çok sayıda,
 Ali de yaralandı ama,
 ağır yaralı, kalkamaz ayağa,
 kılıç ona kötü çaldı galiba,
 böldü vücudunu iki parçaya,
 onu fena kırdı o yara.
 Bir kurşun değdi Hanka'ya,
 omuz ortasına, çıktı bağrına,
 altınlar bozuldu gerdanda,
 kan içindeydi Hanka da.
 İkisi de inliyor dağda.
 Kardeşim, aldılar sedyeleri,
 bir sedyede taşıyorlar Ali'yi,
 diğerinde taşıyorlar gelini,
 götürüyorlar bir çayıra.
 Kaldırıyorlar diri olanları,
 gömüyorlar mevtaları,
 götürüyorlar yaralıları.
 Tüm sedyeleri dizdiler şimdi.
 O ilk sedye kimin?
 O sedye Halil'inin.
 Diğeri, arkasındaki kimin?
 O gazi, yetim Ali'nin.
 Üçüncü de kimin?

Pa se dole, brate, iskupiše.
 No him nema momka ni đevojke.
 Kud će Bosni jadni se vrnuti?
 Nema Aljo, samo jednu majku.
 Narediše, ope pretresaše.
 Kad na crno mesto nameriše,
 Neko vrišti, neko ljuto ječi.
 Pa pogaše u jelovo granje.
 Veljik korov od Senjana bijo,
 Al Alija rane zadobio.
 Ljuto ranjen, na noge ne može.
 Što ga jadna sablja pogodila,
 Polovinu, pa ga razdvojila.
 Ta ga rana mlogo oborila.
 A Hankiju puška pogodila
 Posred pleće, na grudi izbila.
 Dukate joj beše pokvarila.
 A Hankija krvljom zalivena.
 Obadvoje ječu ju planinu.
 Kad spodbiše na nosila, brate,
 Jedna nosila nosahu Aliju,
 Druga nosila nosahu Hankiju.
 Doniješe tamo na poljanu.
 Sve što živo, to su iskupili,
 Što je mrtvo, to su jukopali,
 Što ranjeno, nosu ranjenike.
 Poredaše sva nosila njihna.
 Što su prva ta nosila bila?
 To nosila Mujova Haljila.
 Što su druga za njime nosila?
 To gazija Sirotan Alija.
 Što su treća ta nasila bila?

Üçüncü, güzel gelinin.
 Devamında art arda.
 Serdar Muyo diyor tayfasına:
 “Bizde şenlik yok bundan böyle!
 Sevdiklerimiz yıkıldı teker teker .
 Tüfeklerinizi çevirin ters,
 namluları kara toprağa,
 kundakları yukarı bulutlara.
 Binmeyin yüğrük atlarınıza,
 siz yayan onlar yanınızda!
 temrenlere katlayın bayrakları,
 bugün serdarın ordusu yaşlı!
 İlk yara: kaybediyorum kardeşimi,
 ikinci: kardeş yetim Ali’yi,
 üçüncü yara: Hanka’yı.”
 ordu neşesiz, kederli.
 Muyo yürüyor, yanında atı,
 göğsüne düştü başı.
 Tüm gaziler neşesiz,
 bayrakları katlanmış.
 Geçiyor bir sürü sedye,
 sayısı bilinmez bile.
 Yaklaşırken Ali’nin kalesine ,
 oh, bunu izliyor Ali’nin anne.
 İlk gördü Muyo’yu at sırtında,
 o yürüyor cogatı yanında¹.
 Tüm tayfası neşesiz,
 oğlu yok, bilir herkes.
 Gayret edip, çıktı nine,
 durdu serdarın önünde:

Treća jeste lijepa Hankija.
 Pa ostalo jedan za drugijem.
 Serdar Mujo društvu govoraše:
 “Kod nas više sad veselja nema!
 Sve što milo, to se uništilo.
 Prevrnite puške naopako,
 A cevove u zemljicu crnu,
 A kundake gore u oblake.
 Ah, ne jaš’te konje od mejdana,
 Nego hod’te, a sve konje vod’te!
 A na temre bajrake savite,
 Žalosna je vojska serdareva!
 Prva rana: eto gubim brata.
 Drugo: brat’ Sirotna Alije,
 Treća rana: i Hankija.”
 Vojska tužna, nevesela.
 Mujo hoda, samo đoga voda.
 Pa mu glava pala po grudima.
 Sve gazije neveseli bili,
 A bajraki njihni savijeni.
 A nosila mloga projurila,
 A nosila ni broja him nema.
 Kahad su bili ka Alijinoj kuli,
 O, to gleda Alijina majka.
 Prvo vide Muja na đogata,
 Konja vodi, a peške on hodi.
 Sva družina njemu nevesela.
 Svako vidi: njojna sina nema.
 Gajret čini, stara izljetela.
 Pred serdara kad je stala bila:

¹ Ondan önceki mısranın anlamına çelişkilidir. Söyleyici, destanı uzatmak ve süslemek üzere bazen çelişken veya mantıksız formülleri kullanır. bkz s.

“Serdar Muyo, saltanatın direği,
 savaş meydanı kaybettin mi?
 Neden Muyo, böyle neşesizsin ki?
 Kaybettin mi asıllardan birini?
 Neden Muyo, katladın bayrağı?
 Görüyorum oğlum yok bu yerde,
 oğlum yok, kız yok hem de.”
 Şimdi Muyo ona diyor şöyle :
 “Güzel haber verirdim memnuniyetle,
 ama gerçeği söyleyeceğim sadece.
 Gördüğün ilk sedye,
 Kardeşimin, şişman Halil’in;
 ikinci gördüğün sedye,
 o sedyesi oğlun, Ali’nin;
 üçüncü gördüğün sedye,
 Hanka’nın, sevimli gelinin!”
 İndirdiler sedyeleri sırayla.
 Yaşlı ana soruyor Muyo’ya:
 “Benim Ali ödeşti mi bari?
 Yeter ki bileyim ödeştiğini,
 asla dökmem göz yaşlarımı?
 Ödeşmediyse eğer,
 ağlarım canım çıkasıya dek!”
 Ama Muyo ona diyor ki:
 “Hey, nine, Allah cennet versin,
 senin Ali er gibi ödeşti,
 otuz ser kesti,
 ağır yaralandı.”
 Ana bu sefer diyordu:
 “Allaha şükür madem ödeşti!
 Oğluma ağlamam şimdi.
 Haydi, Muyo, açın üstünü,

“Serdar Mujo, direk carevine,
 Jesi lj, Mujo, mejdan izgubijo?
 Što si, Mujko, vako nevesio?
 Al si nekog glavnog izgubio?
 Što si bajrak ti, Mujo, savio?
 Vidim, ovde moga sina nema,
 Nema sina, nema ni đevojk
 A sad Mujo njojzi govoriyo:
 “Rado bi ti dobro popričati,
 Alj ne mogu. Sve ka što je bilo!
 Ova prva što vidiš nosila,
 To mog brata gojena Haljila;
 Ova druga što vidiš nosila,
 To nosila tvog Alije sina;
 Ova treća što vidiš nosila,
 To Hankije, tvoje snahe mile!”
 Pojspustiše sva redom nosila.
 Majka stara Muja upitala:
 “Da lj mi je se Aljo zamjenio?
 Da ja znadem da se zamjenio
 Nikad suze ne bi propuštila.
 Ako mi se nije zamjenio,
 Eh kukaću doklje bide živa!”
 A Mujo je njojzi govoriyo:
 “Hej, bre stara, Bog ti dženet dao,
 Aljo ti se muški zamjenijo,
 Trides glava beše uništijo!
 I te ljute rane zadobio.”
 Majka ta put govori bila:
 “Fala Bogu, kad se zamjenio!
 Majka sina danas plaka’ neće.
 Da’te, Mujo, jotkrite nosila,

Bir kez daha öpeyim oğlumu da!
 Ancak şimdi ve hiçbir zaman daha !”
 Açtıklarında üstünü,
 anne öpüyor oğlunu.
 Güneş vurdu, can verdi Aliya.
 Gözyaşı döktü bütün tayfa:
 “Allah rahmet eylesin, Ali göç etti!”
 Zavallı ana buyuruyor şimdi:
 “Açın bana Hanka’nın sedyesini,
 ki göreyim o görkemli gelini,
 can vermeye değer mi!
 Katlanabileyim yokluğuna.
 Hanka’nın yüzü açınca,
 kan damlaları suratında.
 Biraz gözlerini açtı Hanka:
 “Oh, kaynanam ,oh, anası Ali’nin,
 aman, öz anam gibisin,
 bizim Ali hayatta mı ona?”
 Zavallı ana anlatıyor ana:
 “Ali terk etti dünyayı!”
 İnledi sedyeden Hanka:
 “Sefil Ali’nin yaşlı ana,
 bugün ağır emanet sana!
 Şimdi ölüyor kız Hanka da.
 İki mezar yapın burada:
 ilk mezarda yetim Aliya,
 digerinde kız Hankiya,
 komşu olalım bari burada!”
 Güneş vurdu, can verdi Hanka.
 Yaşarmayan göz kalmadı ama.
 Şimdi diyor yaşlı ana :
 “Yerinmem sevgili oğluma,

Još jednom da poljubim sina!
 Sal još sada, a više nikad!”
 Kad otkriše ta nosila
 Ona ljubi svog Aliju sina.
 Sunce grahnu, Alija izdahnu.
 A družina zaplakala bila.
 “Alah rahmet, preseli Alija!”
 No sad jatka progovara majka:
 “Otkrijte mi nosila Hankijina,
 Da ja vidim tu devojkju silnu,
 Je li zašta imao poginuti!
 Da bi mogla sina odgoreti.”
 Kad Hankijino lice su otkrili,
 Jadna krvca lice pokapala.
 Grahnu. Oči malo otvorila.
 “O, svekrvo,o Alijina majko,
 Aman, majko, ka i moja što si,
 Da l je Aljo, majko, u životu?”
 A jatka joj popričala majka:
 “Aljo ti je svijet napustio!”
 A Hankija jeknu na nosila:
 “Stara majko Sirotna Alije,
 Amanet ti danas božji težak!
 Sad umire i devojkja Hanka.
 Ja dva se groba sahrana činiti:
 Prvi grobac: Sirotna Alije,
 Niže nogu – devojkje Hankije,
 Da bidemo bar ovde komšije!”
 Sunce grahnu, Hankija izdahnu.
 Oka nema, što se ne zaplaka.
 Stara majka vako razgovara:
 “Ja ne žalim moga mila sina,

değermiş bari vurulmasına!
 Yerinmem de sevgili gelinime,
 Hanka'ya, dağlar Perisine!"
 Ay, kardeşim, kazdılar iki mezar:
 ilk mezarlık yetim Ali'nin,
 ikinci mezarlık kız Hanka'nın.
 Bak kısımete, komşular şu anda!
 Gömüldüler yan yana,
 birbirini tanımadan.
 Yaralı Halil sedyeden kalktı:
 "Yaralanmışları siz tedavi edin!
 Yaralarımı ben sararım kendim.
 Kaybettik en iyi arkadaşımı,
 Yakuliç'i, kan kardeşimi.
 Benim için verdi serini,
 Senyeliler onu avlarlar,
 avlarlar, canlı tutarlar,
 kara işkence yaparlar."
 Tam sözün sırasında,
 çıka verdi Yakuliç ağa,
 yeledi yağız atçığında.
 Selam verdi, durdurdu atını,
 tebrik etti Halil'in yaralarını.
 Yaşlı nineye diledi baş sağlığı,
 Hanka ve oğlu Ali için.
 Ve ceplerden çıkardı bir name:
 "Bak Muyo, vezirin name!
 O Halil'e yaptıydı hile.
 Ah, nameyi gönderdi Senye'ye,
 Senyanin İvan'nın ellerine.
 Hanka'yı İvo'ya verdi,
 öldürsün Muyo'nun Halil'i,

Baš je imo za šta poginuti!
 No ne žaljim moju snahu milju,
 A Hankiju, prigorkinju vilu!"
 Aj, do dva groba, brate, napraviše:
 Prvi grobac Sirotna Alije,
 Drugi grobac devojke Hankije.
 Vid' sudbine, da bidnu komšije!
 Umriješe jedno kraj drugoga
 Da ne znali jedno za drugoga.
 Ranjen Haljil usta sa nosila.
 "Ranjenike sve hi liječite!
 Ja ću sebe rane da previjam.
 Najboljega druga izgubismo,
 Jakulića, pobratima moga.
 Za mene je glavu juložio.
 Njega će ga prevarit Senjani,
 Prevariti, živa ufatiti,
 A na crne muke umoriti."
 U riječi u kojoj su bili,
 Kad evo ti bega Jakulića
 Na njegova kosnata vrančića.
 Selam dade, zaustavi vranina,
 Ej čestita rane na Haljila.
 A staroj majci nazdravijo glavu,
 Za Hankiju i sina Aliju.
 A izvadi knjigu iz džepova.
 "Da viš, Mujo, knjigu vezirevu!
 On Haljilu hilu napravio.
 Ah, u Sijenje knjigu opravio
 Na rukama Senjaninu Ivu.
 A Hankiju poklonio Ivu
 Da ubije Mujova Haljila,

öldürsün Kovçiç Murat beyi,
öldürsün yetim Ali'yi."
Görünce yazdıklarını,
Halil sardı yaralarını,
eyer vurdu atına,
yaralı atına bindi ama.
"Sevgili kardeşlerim, elveda,
gidiyorum doğru Mostar'a,
mürtet vezirin yanına,
iki lakırdıyı sorayım ona!
nasıl da hile yaptı bana?
onun yüzünden kaç başımız gitti!"
Engelliyor Muyo, karşı koyamadı.
Kovçiç Murat sesleniyor şimdi:
"Dur, dayıcığım, Muyoviç Halilim,
ben asla bırakmam dayımı!"
getirdi pehlivan doratını.
İki iyi arkadaş birlik oldu.
Ama yiğitler bunu görünce,
saklanmayıp birbirlerin peşine,
ses veriyorlar sıra beklemeden.
Katıldı tüm otuz gazi hemen,
doğru vezire gitmek üzere,
ona hesap sormaya hem de.
Serdar Muyo bunu görünce:
"Ordumuzdan sağlam kalanlar,
durun, genç acemiler, evlatlar!
Mostar'da yüz bin asker var,
katlederler sizi teker teker,
lanet vezirin emriyle.
Sağ kalmış ordumuzla,
ben giderim Mostar'a,

Da ubije Kovčić Muratbega,
Da ubije Sirotna Aliju."
A kad vide šta li knjiga piše,
Haljil svoje rane previjaše,
Ah osedla svojega malina.
Ranjen bješe, konja pojahao.
"Ejdovale, moja braćo draga,
A ja odoh pravo do Mostara,
Do vezira, do tog murtatina,
Da ga dvije pitam lakrdije!
Kako li me grdno prevarijo?
Koliko nam glava izgubijo!"
Brani Mujo, branit ga ne more.
No zavika Kovčić Muratbeg:
"Stan', daidža, Mujović Haljile,
Sestrić daja da hostavi nećel!"
No pritera pehlivan dorata.
Dva se dobra druga sastaviše.
No kad vide junak od junaka,
Ne krije se jedan za drugoga,
No se javlja jedan pro drugoga.
Javilo se svih tridest gazija
Ej da idu pravac kod vezira,
Ispitaju šta je učinio.
A kad vide serdaraga Mujo:
"Što je vojske zdravo ostanulo,
Stan'te, deco, mlade hadžamije!
U Mostaru sto hiljada ima,
Pobite ve svija do jednoga
Pod komandom prokljeta vezira.
Ovo vojske što nam zdravo ima,
Mujo s njima ide na Mostaru,

bir soralım Mostarlı vezire,
 yaptığı dünürlük kiminle,
 damat olarak kimi kabul etti,
 ve başlarımızı mahvetti!"
 Birlik olup çıktılar sefere,
 dağ tepe aşip geldiler Mostar'a.
 Mostar'da asker epeyce,
 vezirin emriydi öyle:
 tüm ordu olsun amade,
 yanaşanı Mostar şehrine,
 uçturmasınlar kuşu bile,
 vursunlar, emriydi öyle.
 Onlar vuruyor, karşılıyor vezir,
 güvencesi yüz bin asker.
 Muyo şöyle diyor şimdi:
 "Aziz kardeşler, kuşatın şehri!
 Herkes ayrı yerde,
 az kişiyiz, büyük sahne!
 Mostar'ı kuşatmalıyız bugün,
 onlar yüz bin asker de olsun.
 Başlarsa kavgaya,
 vuruşuruz biz onlarla,
 bizden biri kalastıya!
 Başlamazlarsa kavgaya,
 ben giderim vezirin yanına,
 bir sorayım yaptıklarını,
 bunu yaparken nerdeydi aklı!"
 Bir avuç, kuşattı Mostar'ı,
 şakaya gelmez Bosna dalgalı,
 nasıl da var bahadırları?!
 Kuşatıyor yüz bin askeri!
 Ama diyor Halil şimdi:

Da pitamo mostarskog vezira
 S kim lji vezir prijeteljstvo gradi,
 Koga li je za zeta primio,
 A da naših glave uništio!"
 Sve složilo, sve je polazilo.
 Kud su išli, do Mostara sišli.
 No u Mostaru mlogo vojske ima.
 Nareğenje mostarskog vezira
 Da sva vojska u pripremu bide.
 Ko naiğe ka gradu Mostaru
 Da ne daju tici proletjeti,
 Neka biju. Tako nareğenje.
 Oni da biju, vezir odgovara.
 Pouzdao se na stotinu hiljada.
 A sad Mujo vako razgovara:
 "Braćo mila, grada opkolite!
 Pa sve po jedan na po jedno mesto,
 Malo ne je, a poljana veljka!
 Velja Mostar danas opkoliti.
 I ako hi je sto hiljada ovđe,
 Ako mislju da zametnu kavgu,
 Hoćemo se s njima udariti,
 Doklje od nas traje i jednoga!
 'Ko ne šćednu da zametnu kavgu,
 Samo hoću isti do vezira
 Da ga pitam šta li je radio,
 Šta mislijo kad je to pravio!"
 Šaka mala Mostar opkolila.
 Šala nije Bosna valovita!
 A kakija imade junaka?
 Opkoljava stotinu hiljada!
 No govori dijete Haljile:

“Siz Mostar’ın etrafında bekleyin,
 bense doğru Mostar’a giderim!
 Dosdoğru vezirin yanına,
 konuşurum tez onunla.”
 Muyo bundan söz açtırmaz bile:
 “Hayır, kardeşim, tek gidemezsin,
 ancak seninle Oraşyeli Tale gelsin,
 ve seninle Mustafağa Likalı,
 ve seninle Muyo büyük başı,
 ve bizim otuz gazi!
 Şehri kuşattı tüm Bosna,
 çarşıdan geçeriz açıkça!
 Eğer ateş ederlerse bize,
 hepimizi vuramazlar her halde!
 Hayatta kalan dönsün geri,
 vursun yüz bin askeri,
 Mostar’da patlasın tüfeği!
 Şimdi hepimiz gideriz vezire!
 Vezirde var katı bir kale,
 lanet avlusu dayanıklı,
 kapısı çok büyük hem de.
 Düşman kapanır orada,
 içeriye giremeyiz kolayca.
 Sağlayabilir yardım da,
 şah ordu gönderir ona,
 orda biz geçeriz fena.”
 Otuz gazi geçerken,
 Muyo azgın atında,
 vezir onları gördü katlardan,
 subaylar da izliyor korugandan,
 aman Allah, tetikte hepsi.
 O esnada diyor biri:

“Vi čekajte okolo Mostara,
 A ja odoh pravo pro Mostara!
 Pravo idem tamo kod vezira,
 Ja ću s njime odma razgovarat.”
 Ne da Mujo za to pomenuti:
 “Nećeš, brate, sam na’laziti,
 No sa tobom Tale sa Orašja,
 A sa tobom Lički Musafaga,
 A sa tobom Mujo buljukbaša
 I našija trideset gazija!
 A Bosna je opkoljila grada.
 Mi hoćemo javno pro čaršije!
 ‘Ko bi na nas pušku judarili,
 Da kod svija opalit ne mogu!
 Ko pretekne nek se natrag vraća,
 Nek udara na stotnu hiljada,
 Ej nek turu pušku ju Mostaru!
 Mi idemo svi kod vezira!
 Tvrdo dvore jeste u vezira,
 Tvrda mu je prokljeta avlija.
 Visoka je njegova kapija.
 Dušman će se tuna zatvoriti,
 Ne moremo šale julaziti.
 Pa ne mari pomoj dobaviti,
 Pa car vojsku otud opraviti.
 Tu ćemo ti ružno prolaziti.”
 Kad naiğe trideset gazija,
 Mujko jaše pomamna dogata,
 Ah vezir hi vide sa bojeva.
 Iz bunkera gljedaju oficiri..
 Aman mili, pripremljeni bili.
 Nego jedan njima progovara:

“Biz subaylar, kaç kişiyiz de,
 ateş etmeyin, yıldırım çarpsın size!
 Ah, yaptıydı vezir hile,
 gaziler savaştan herkes,
 bugün burada belasız geçmez.
 Ateş etsek onlara,
 yıkılırız hepimiz burada!
 Savaş olur tek bir kişi kalasıya!
 Bırak adamlar geçsin de,
 lakırdı etmezler bize!
 Vezir cevap versin onlara!”
 Tüfek yoktu, yolu kesen de.
 Gelince vezirin kapısına,
 kapı kapalıydı ama,
 kapanmış vezir sarayında,
 güvendiği ordusuna.
 Ordunun savaştığını görünce,
 ordunun ihanetini görünce,
 anladı geleni başına.
 Mujo şimdi diyor ama:
 “Oy, avlu, yıldırım çarpsın sana!
 O, cogatım, omuzdaki kanadım,
 usta avluyu yapmış mı, aman,
 ki cogat atlayamaz duvarından?”
 Örgü kamçısı şakladı,
 üzengi de çıtladı,
 cogat şimdi havalandı,
 hiç de değmeden atladı.
 Kapıyı açıp girdiler içeriye,
 padişahın gazileri pat diye,
 Muyoviç Halil önlerinde.
 Üst katlara geldiklerinde,

“Kolko ima nas oficira,
 Ne gağa'te, grom ve judarijo!
 Ah vezir je hilu napravijo,
 A gazije bez beljaja neće,
 Bez beljaja proč se danas neće.
 Da mi njima pušku judarimo
 Ovo ovde će sve zatrijeti!
 Bit će boja dok traje jednoga!
 Pusti ljude neka pravo proğu,
 Nama neće reći lakrdije!
 Neka vezir njima odgovara!”
 Ne bi puške, ne bi ustavljanja.
 Kad dođoše pred vezirska vrata,
 Kad kapija zaklopljena bila.
 U dvore se vezir zatvorijo,
 Na vojsku se ponadao bio.
 A kad vide: vojska ne ratuje,
 A video: vojska ga izdala,
 Onda vide šta ga pogodilo.
 No sad Mujo progovara:
 “Oj, avlijo, grom te pogodio!
 O, đogate, krilo pod ramena,
 Da l je majstor zidaao avliju
 Da je đogat preskočit ne more?”
 A puče mu pletena kandžija,
 Na nogama puše bakračlija.
 Oj đogat se džidnu ju visinu,
 Preskočio, nije zakučio.
 Ah unutra vrata otvorio.
 Ukrhaše careve gazije.
 A pred njima Mujović Haljile.
 Kad su došli na bojeve gornje,

kırdılar odanın kapısını.
 yakaladılar Mostarlı veziri.
 “Hey, vezir, düşmanın teki,
 kötülüğün yerine gelemeli,
 kötülük yaptın, buldun ettiğini!
 Nerde sana Senyanin İvan şimdi?
 Kızını kime verdin ki,
 kaybettin kızını ve Ali’yi?
 Sen de şimdi kaybettin serini!”
 Vurdu onu sopayla Tale,
 beraber etti onu yerle.
 Halil de bastı göğsüne,
 bağladı ellerini iyice.
 Çıkardılar onu çarşıya,
 geniş Mostar’ın ortasına.
 Orda dar ağacı diktiler,
 ipe onu mahkum ettiler,
 astılar Mostarlı veziri.
 Muyo gitti subaylara,
 barıştı Muyo onlarla:
 “Korkmayın, sevgili kardeşlerim,
 padişaha ben hesap vereceğim!”
 Türkler sonra döndüler geri.
 Burada bitmiş oldu bu şiir,
 tâ o zamandan beri söylenir,
 o zamandan beri, şimdiye değin!

A razvaljiše na odaju vrata.
 Uhvatiše mostarskog vezira:
 “Oj, vezire, jedan dušmanine,
 Zlo radio, no sproveo nisi,
 Zlo radio, da ti doživio!
 Će ti sade Senjanin Ivane?
 Kome li si šceru poklonio,
 Da izgubiš šcerku i Aliju?
 Pa si tvoju izgubio glavu!”
 Kad ga Tale batinom udrijo,
 Sa patosom njega sastavio.
 A Haljil mu na prsa zgazio,
 A dvije mu ruke sastavio,
 Izvukoše njega u čaršiju,
 Na sredinu široka Mostara.
 Tu su Turci vešalo gradili.
 Na konopac njega presudili.
 Obesiše mostarskog vezira.
 Mujo ide gdje su oficiri,
 Mujo se je s njima izmirio.
 “Ne bojte se, moja braćo mila,
 Ja ću za ovo odgovarat caru!”
 Posljen su se Turci povratili.
 Ova pesma tu je završena,
 A peva se sve od tada,
 Pa otada peva se i sada!
 (Čolaković 2005)

Muyo'nu Hanımının Vefasızlığı

Erkenciler iki kan kardeşi
 Zadar şehrinde, beyaz kalede,
 Gavran kaptan biri,
 Smilyaniç İliya¹ diğeri,
 ince Karadağlı² servis yapıyor,
 şarap ve berrak rakıyı getiriyor,
 şaraptan yüze renk geldi,
 rakıdan dolayı laf açıldı,
 her şeyden sohbet başladı,
 Gavran kaptan şimdi konuşuyor:
 "Aziz kardeşim Smilyaniç İliya ,
 yedi krallığı gezip gördün,
 İstanbul'da şahın hizmetindeydin,
 üç sene tebdil gezdin,
 her türlü kerameti gördün,
 doğru söyle salim(sağ)olasın,
 daha iyi yiğidi gördün mü
 daha iyi atı gördün mü?"
 İliya, Gavran'a kaldırdı kadeh:
 "Şerefine kaptan Gavran,
 hep olasın sağ ve neşeli,
 şimdiye dek olduğun gibi!
 Sordun ya, doğru söyleyeyim,
 sana yalan atmam kankim.
 Doğrudur: çok yol geçtiyim,
 mabeyni hümayuna gelmeden,
 üç sene sultana hizmet ettiyim,

Nevjerstvo ljube Mujagine

Uranila do dva pobratima
 na bijeloj kuli u Zadaru,
 jedan bješe Gavran kapetane,
 drugi bješe Smiljanić Ilija,
 služaše ih tanka Crnogorka,
 vino piju i bistru rakiju
 dok im vince udari u lice,
 a rakija lafa otvorila,
 o svačemu eglen započeše
 pa govori Gavran kapetane:
 "Brate mio, Smiljanić Ilijo,
 ti si proš'o sedam kraljevina
 i služio caru u Stambolu
 u tevdiluk tri godine dana
 pa si vid'o svakoga čudesa,
 kaži pravo, tako bio zdravo,
 da l' si vid'o đe boljeg junaka
 il' si vid'o neğe boljeg konja?"
 Diže čašu Ilija Gavranu:
 "Hajd' u zdravlje, Gavran kapetane,
 nek si vazda zdravo i veselo
 kao što si i do sada bio!
 Što me pitaš, da ti pravo kažem,
 neću, pobro, da te slažem ništa.
 Istina je da sam mnogo proš'o
 dok sam doš'o caru u mebenje,
 služih cara tri godine dana,

¹ Bkz.s.

² Metinde Karadağlı kız, fakat mısranın çok uzun ve uyumsuz olmaması için çeviride sadece Karadağlı kullanacağız.

haber yayıldı ona kolculardan
 iyi hizmetkar olduğumdan,
 davet geldi bana sultandan,
 ben zannettim: ele verildim!
 Fakat, yüreğimi sıktım
 sultani divanhaneye gittim.
 girdiğimde odasına,
 eğilip durdum kapıda,
 padişahsa kalktı ayağa
 gülümseyip sarıldı bana:
 "Otur, oğlum, ikram edeyim
 üç senedir hizmetimdesin. "
 Şimdi ben aldım cesaret,
 oturduk, içtik şarap,
 biraz içtik açtık laf,
 şimdi bana buyuruyor şah :
 " Dinle beni, uşağım Nahod Huso¹,
 açık söyle, gönlünün çektiğini
 yerine getiririm her istediğini. "
 Sevinçten gözüm yaşardı
 kara gözlerim ıslandı.
 Zorluk çektiğimi sandı sultan
 ana baba evim almadığından
 sebebiyle teselli veriyor bana
 ben de şöyle söyledim ona:
 "Zahmetime gerekmiyor para
 içkim, aşım yetiyor bana ,
 ama bir ricam olurdu senden
 ' yerine getiririm' dedin madem :
 sultani fermanı bana versen
 iki serdarımıza gideyim ziyarete

vijest ode njemu od stražara
 da sam njemu sluga od veljana,
 glas mi doğe da me car poziva,
 ja pomislih: neko me proptao,
 ali stegoh srce u grudima
 i otidoh caru na divanu.
 Kad sam uš'o njemu u odaju,
 Priklonih se i za vrata stadoh,
 A car skoči na noge lagane,
 Nasmija se zagrlj me care:
 "Sjedi, sine, da počastim tebe,
 tri godine mene si služio."
 Ja se ondah oslobodih, pobro,
 Pa sjedosmo da pijemo vina,
 malo pismo, dok lafa dobismo,
 poče meni care besjediti:
 "Čuješ li me, slugo Nahod Huso,
 kaži pravo šta ti srce žudi,
 svaku ću ti želju ispuniti."
 Od radosti suze mi ud'riše
 Pa mi crne oči okvasiše.
 Misli care da mi je nevolja
 Što ja nemam nikoga od roda
 Pa se meni većma umiljava,
 A ja rekoh caru na divanu:
 "Ne treba mi para zahmedije,
 imam dosta da jedem i pijem,
 nešto bih te samo zamolio
 kada veliš da bi ispunio:
 da mi dadeš carskoga fermana
 da posjetim naša dva serdara

¹ Hüseyin

Kladuša' Mujo ile Halil'e
 bir göreyim, hasretimi gidereyim."
 Sultan sandı gerçek olduğunu
 kendisine ve serdara sadık olduğunu
 yazdı sultani fermanı hemen :
 ordu beni korusun nereye gitsem,
 huzurlu konaklayım nereye gelsem,
 her yerde bulunsun içkim, aşım,
 bütün saltanatı dolaşayım;
 altın mühür vurdu fermana,
 uzatıp buyurdu bana:
 "Al, oğlum, Nahod Hüseyin,
 hayırlı olsun yolculuğun!
 geri dönünce, hoş gelirsin,
 ömür boyu uşağım olursun. "
 Ben de onun öptüm elini
 terk ettim divanhaneyi,
 avluda hazır buldum atı,
 gittim, kankim, gezdim valilikleri
 her şey gördüm, bulamadım emsalini,
 ne de senin faziletini.
 Gide gide vardım Kladuša'ya,
 Türkler kuşattılar beni orada,
 biri çok azgındı aralarında,
 sağ eli hançerdeydi,
 her kızdan güzeldi,
 omuzlarda iki adam gibiydi,
 ne mutlu onu doğuran anasına,
 yanında bulunan hanımına,
 sert konuşur, avlar gözle,
 baştan aşağı beni süzdü de:
 "Ben, vezir Huremoviç Ömer,

u Kladuši, Muja i Halila,
 da ih vidim, da me želja mine."
 Car mišljaše istina bijaše
 Da sam vjeran njemu i serdaru,
 Napisa mi carskoga fermana:
 De god idem, da me vojska čuva,
 De god dođem, da s mirom konačim,
 Da svud ima piva i jestiva,
 Da obidem butum carevinu.
 Na fermanu zlatan muhur stavi,
 Pruži ferman i reče mi care:
 "Evo, sine, Nahod Husećne,
 hairli ti putovanje bilo!
 Kad se vratiš, dobro si došao,
 Bićeš moja sluga do života."
 Ja sam njemu poljubio ruku
 I odaju carsku napustio,
 Hazur ata nağoh u avliji,
 Odoh, pobro, gledat' valiluke,
 Svega viğeh, ka' tebe ne viğeh,
 niti dobra ka' što je u tebe.
 Lutajući dođoh u Kladušu,
 Tu su mene opkolili turci,
 Među njima jedan azgin bješe,
 Desnu ruku drži na handžaru,
 Ljepši bješe od svake devojke,
 U plećima širok ka' dvojica,
 Blago majci koja ga rodila
 I ljubovci koja ga imade,
 Strogo zbori a očima lovi,
 Zgleda mene od glave do pete:
 "Ja sam vezir Omer Huremović,

ferman ver yoksa başın gider,
 meçhul olanı geçirmem asla! "
 Verdim sultani ferman ona,
 sultani fermanı okuyunca,
 serbest geçmemi söyledi bana,
 kımıldamadım yerimden ama
 Ömer kaybolmadan dağa,
 mahmuzlarla vurdum ata,
 sürdüm onu serdarın sarayına,
 gece yarısında geldim koruya ,
 gece bastı beni orada
 kankim, geceledim o mekanda.
 Sabah, tan sökerken,
 tatlı kuşlar öterken,
 garip sesler geldi bir yerden,
 başımı kaldırdım yeşil çimenden,
 Muyo'nun hanımını gördüm:
 pencereden başını çıkardı,
 beyaz ellerine yasladı,
 siyah saçları boyundan düşüyor,
 rüzgar da saçlarını okşuyor,
 beyaz yüzünü açıyor,
 elmacığa kadar uzanıyor kirpikleri,
 o gülerken güneş vuruyor sanki,
 ya peridir ya periden doğdu,
 Bükreş'e kadar eşi yoktu !
 Onu gördüğümde, aziz kardeşim,
 kıt kanaat dayandı yüreğim,
 az kalsın gidiyordu zihnim.
 Şimdi ben bindim atıma,
 omuz verdim, başladım kaçmaya,
 uçup gittim sık ormana.

daj fermana il' ti ode glava,
 jer ne puštam nikoga neznana!"
 Ja mu dadoh carskoga fermana,
 Kad je carski ferman proučio,
 On mi reče da slobodno idem,
 No ja ti se s mjesta ne pomakoh
 Dokle Omer u goru zamače,
 Pa udarih ata mamuzama,
 Okrenuh ga kuli serdarevoj,
 U po noći u lug silazio,
 Tu je mene noćca ufatila
 I tu sam ti, pobro, prenoćio.
 Kad ujutru sabah, zora, svanu
 I pitome pice zapjevaše,
 Čudni glasi neđe se začuše.
 Digoh glavu kroz zelenu travu,
 Tad ugledah Mujaginu ljubu:
 Kroz pendžer je glavu proturila,
 na b'jele se ruke naslonila,
 crnu kosu niz boj rasturila,
 Te joj vjetar kosu milovaše
 I b'jelo joj lice otkrivaše,
 Trepavice do po jagodice,
 Kad se smije, ka' da suunce grije,
 il' je vila, ili je rodila,
 nemaše joj eša do bukreša!
 Brate mio, kad sam je vidio,
 Jedva sam ti srcu odolio,
 Zamalo sam tune izludio.
 Ja svoga zaposjedoh ata,
 Pleća dadoh i bježati stadoh
 Dok se vinuh u gustu planinu.

İşte kankim, gördüm bu kerameti,
 senin gibi görmedim yiğidi,
 ama Umihana¹ öyle güzel ki,
 benzeri yoktur yedi krallıkta,
 ne de sekizinci saltanatta !
 İnce Karadağlı durdu şimdi,
 elinden düşürdü altın kadehi,
 İliya'ya şöyle diyor ki:
 " Hey İliya, soylu bayraktar,
 doğru söyle, salim olasın,
 gerçektir, gördün dediğini
 ama sakladın bir şeyi!
 gördüğünde Muyoviç Halil'i,
 ancak dağlar kurtardı seni ;
 yedi yaşındaydım o zaman,
 kucağına aldı beni babam,
 eliyle okşuyordu saçımı,
 o senada ayak sesi geldi sokaktan,
 bir baktım babamın kucağından,
 Muyo ile Halil'i gördüm,
 önde Muyo, arkasında Halil,
 Halil, beyaz periden güzel,
 suratında yoktu bıyık, sakal,
 parlıyor altın kılığında,
 zarif bir haşa atında,
 örülmüş yumuşak ipekten,
 nasıl da gidiyor kıratın peşinden;
 büyükbaşı Muyo kendi kıratında,
 giyinmiş misli sultani paşa,
 siyah bıyıkları omuzlarına,
 sert bir bakış suratında,

Eto, pobro, to sam čudo vid'o,
 Ja ne videh ka' tebe junaka,
 Al' što bješe ljuba Mujagina,
 Nemaše je sedam kraljevina
 Niti osma, pobro, carevina!"
 U tom času Crnogorka stade,
 Iz ruku joj zlatna čaša pade
 Pa Iliji riječ progovara:
 "O, Ilija, fisan bajraktare,
 kaži pravo, tako bio zdravo,
 istina je da si to vidio,
 ali nešto ipak si sakrio!
 Kad si vid'o Mujova Halila,
 Jedna te je spasila planina;
 Ja sam bila od sedam godina,
 Otac me je na krilu držao
 I dlanom mi kosu milovao,
 A začu se bahat sokacima,
 Ja pogledah sa babova krila
 I ugledah Muja i Halila,
 Mujo prvi a za njim Halile,
 Ljepši Halil od bijele vile,
 On nemaše brade ni brkova,
 Odijelo od zlata mu sija,
 Na Malina neka struka fina,
 Sve od meke svile izatkana,
 Kako jezdi, slijedi dogina,
 A na dogu buljukbaša Mujo,
 Nosaše se kao carski paša,
 Crni brci na ramena pali,
 Na očima badže napravio,

¹ Muyo'nun hanımı

yiğidi omuzlarını yaydı da,
 yok benzeri görünüş ve manzara,
 hem de iyi yiğit ondan!
 Şen ve esen geçtiler oradan,
 nurları içimde kaldı ama:
 Muyo daha iyi, iyi eşe malik,
 Gavran daha kötü ve bana sahip,
 münasip görünüş ve manzara,
 ki kınamazlar birbirini asla! "
 Bunu duyunca kaptan Gavran,
 davranıp yerinden kalktı gazaptan,
 kalkıp hanımı serdi yere,
 hafif vurdu öylesine,
 ki kırdı iki sağlam dişini,
 birini tükürüp yuttu diğerini,
 hanım inledi taş altında yılan gibi,
 Gavran şimdi ona şöyle söyledi :
 "Avradım, Allah canını alsın !
 O kadar mı çirkinsedin beni ?!
 Bugüne kadar benim hanımımydın,
 bundan böyle temelli halayığımsın!
 Hemen şimdi gidiyorum Kladuša'ya
 büyükbaşı Muyo'yu vurmaya,
 karısını kendime almaya,
 altın şilte sererim altına,
 ona hizmet edersin ömür boyunca! "
 Bunu deyip indi bodruma,
 doru atını çıkardı dışarıya,
 götürdü kendi kuyumcuya,
 dorattan yaptı kıratı.
 Atının kılını değiştirince
 seslendi Gavran terzisine :

A junačka pleća raširio,
 Nema njemu slike ni prilike
 Niti ima boljega junaka!
 Otidoše zdravo i veselo,
 A nur njihov ostade u meni:
 Bolji Mujo, bolju ljubu ima,
 Gori Gavran, pa on ima mene,
 Složile se slike i prilike
 Da se ne bi nikad prekorile!"
 Kad to začu Gavran kapetane,
 Od ljutine na noge skočio,
 On ustade, pred njim ljuba pade,
 Koliko je lako udario,
 Dva joj zdrava zuba polomio,
 Jedan pljunu, adruži progunu,
 Pisnu ljubka ka' pod kamen guja,
 A Gavran joj stade besjediti:
 "Ljubo moja, sam te Bog ubio,
 zar sam tako tebi pogrubio?!
 Do danas si bila moja ljubka,
 A od danas moja vječna sluga!
 Evo sada idem u Kladušu
 Da ubijem buljugbašu Muja
 I uzmem mu ženu za ljubovcu,
 Zlatno šiljte njoj ću poturiti,
 Dok si živa, ti ćeš je služiti!"
 To izreče pa u podrum siđe
 I izvede svojega dorina
 Te ga vodi svome kulundžiji,
 Od dorina napravi đogina.
 Kad je konju dlaku mijenjao,
 Na terziju viku učinio:

"Türk kılığı bana dikiver,
 iki saat vaden var! "
 Ordan gitti kendi berberine,
 tıraş oldu en güzel şekilde,
 giydi Türk kılığı,
 eyerledi kıratını,
 ellerinde altın tespihler,
 herkes derdi, yemin de ederdi,
 karşısına bir Türk çıkıverdi.
 Gitti Gavran dağ yukarı,
 kurt gibi geçti üç dağı,
 üçüncüsüne salim geldi
 ve kıratına mola verdi,
 bakıyor bir sürüye ovada,
 bin koyun otlanıyor orada,
 üç yüz kuzu da altlarında,
 bakıyor onlara on iki çoban,
 şimdi düşünüyor kaptan Gavran :
 "On iki Türk'ü kessem,
 koyunları, kuzuları sürsem,
 işte, büyük kâr bana,
 ama, bela da başıma:
 benim hanım vururdu yüzüme,
 dağlarda Muyo'yu soydum diye. "
 Bu yüzden Türk çobanlara yanaştı,
 önlerinde durdu ve selam verdi,
 çobanlar selamını aldı sırayla,
 kaptan Gavran da sordu onlara:
 " Sürü kimin, kimindir dağ ? "
 Aralarından biri cevaplıyor :
 "Biz, uşaklarıyız serdar Muyo'nun
 hem dağ hem de sürü onun. "

"Reži ruho ka' što Turci nose,
 vade imaš dva sahata ravana!"
 Otle ode berberinu svome
 Obrija se što je moglo bolje,
 Obuče se u turske haljine,
 I osedla debela đogata,
 U rukama od zlata tespiha,
 Svak bi rek'o i zakleo bi se
 Da se neki Turčin tu obreo.
 Ode Gavran pravo uz planinu,
 Tri planine vuški prolazio
 I u treću zdravo dolazio,
 Tu je svoga odmorio đoga
 Pa on gleda stado u dolini,
 Tu pasaše hiljadu ovaca,
 A pod njima trista jaganjaca,
 Čuvaše ih dvanaest čobana,
 Pa se misli Gavran kapetane:
 "Da posječem dvanaest Turaka,
 da očeram ovce i jaganjce,
 eto meni velika šććara,
 ali, opet, za mene nevolja,
 moja bi me prekorila ljuba
 da sam Muja pokr'o u planini!»
 pa on priđe turskim čobanima,
 pred njih stade, božji selam dade,
 čobani mu redo prifatışe,
 a pita ih Gavran kapetane:
 "Čije stado, čija je planina?"
 Odgovara jedan meğu njima:
 "Mi smo sluge serdar-age Muja,
 njegovo je stado i planina."

Tekrar Gavran soruyor onlara:

"Acaba, Muyo kalesinde?

onu çok göreceğim geldi de. "

On iki çoban aldandı,

ve sırayla gerçeği anlattı :

"Tam on beş gün öncesi

Muyo kardeşiyle dağa gitti,

yanına da aldı tüm tayfasını,

geri dönünce alınız haberini."

Ayrılırken Gavran diyor onlara:

"Elveda, sağ olasınız, kardeşlerim,

ben Muyo'yu aramaya giderim."

Bunu deyip bindi atına,

doğru Muyo'nun sarayına,

geldiydi en hoş vakitte

tatlı kuşlar başlarken ötmeye,

kalenin önünde indi attan,

şimdi halkayla vuruyor kapıya,

ağır halka, kapı koca,

yankılıyor kale kenarda.

Bir nine seslendi pencereden:

"Kim vuruyor kapıma erken?"

Kaptan Gavran veriyor cevap:

"İn aşağıya, anne, kapıyı aç,

Muyo'nun çetesindenim bizzat,

on beş gün boyunca

geziyoruz dağları sırayla,

beyaz ekmeğimiz kalmadı

o yüzden Muyo beni gönderdi."

İhtiyar kadın aldandı,

Muyo'nun hanımını seslendi:

"İn, gelinim, kapıyı aç

Opet njima Gavran progovara:

"Da l' se Mujo doma pridesio?

Mnogo sam se njega uželio."

Prevari se dvanaest čobana,

Pričaju mu po istini redom:

"Evo doba već petnaest dana

ode Mujo s bratom u planinu

i odvede svu svoju družinu,

kad se vrati nama će se kazat."

Njima Gavran veli na rastanku:

"Zbogom, braćo, nek ste meni živi,

odoh tražit'Muja u planini."

To je rek'o, konja zaposjeo,

Ode pravo ka Mujovoj kuli;

U najljepši vakat dolazio-

Kad pitome zapjevaše tice,

Pred Mujovom kulom đoga sjaha,

Pa udara halkom na vratima,

Teška halka, a golema vrata,

Odlježe kula ćenarima.

Sa pendžera stara progovara:

"Ko mi cuka rano na kapiju?"

Odgovara Gavran kapetane:

"Sidi, majko, otvori mi vrata,

ja sam glavom iz Mujove čete,

evo doba već petnaest dana

što lutamo redom planinama,

pa nestalo hljeba bijeloga,

pratio me Mujo da odnesem."

Prevari se ostarela nena

Pa povika Mujaginu ljubiu:

"Sidi, snaho, te otvori vrata,

ve yiğidi içeriye al,
 beyaz ekmek ona yoğurayım,
 evlatlarımı ona sorayım,
 kârları oldu mu öğreneyim.”
 Hiç itiraz yoktu gelinde,
 merdivenlerden yaydı dimiye,
 çabucak dışarı, avluya vardı,
 çıkardı mandalı, açtı kanadı.
 İçeriye girip selam veriyor Gavran,
 Muyo’nun hanımı da alıyor selam:
 “Hoş geldin, hoş buldun beni!
 Güzel delikanlı, nerelisin?”
 “Madem sordun, açık söyleyeyim:
 kaptan Gavran ta kendisiyim,
 ve seni almaya geldim.”
 Hanım şimdi şöyle diyor ona:
 “Şükürler! Ne mutlu bana!
 Seni duyduğum andan beri
 beni almaya istedim gelmeni.
 Gel benimle odama gidelim,
 sandığımdan altınları alalım,
 ben ağlayıp nineyi kandırayım,
 bir gün işimize gelebilir.”
 Kalede gelirken odaya
 hanım başladı ağlamaya:
 “Eyvah, anne, ne yaptın sen?!”
 Şimdi Gavran sandığı kırdı,
 heybesine koydu altınları,
 ellerinden tuttu hanımı,
 koştı anne kurtarmaya gelini,
 Gavran aldı örülmüş kamçıyı,
 vurdu Muyo’nun anasını,

pa uvedi kod mene junaka,
 da mu hljeba um’jesimo b’jela,
 da ga pitam kako su mi đeca,
 jesu l’ neki šićar zadobili.”
 U hanume nema pogovora,
 niz kalije raširi dimije,
 hitro stiže dišerli avliji,
 mandal maće i kanat izmaće,
 Gavran uđe, božju pomoć dade,
 Odgovara ljuba Mujagina:
 “Dobro doš’o, a ljepše me naš’o!
 Odakle si, lijepi delijo?”
 “Kad me pitaš, pravo da ti kažem:
 ja sam glavom Gavran kapetane,
 došao sam da se tobom ženim.”
 Ona njemu na to progovara:
 “Šućur meni danas dovijeka!
 Otkako sam doznala za tebe,
 Mislila sam da dođeš za mene.
 Hajde sa mnom u moje odaje,
 Da uzmemo zlato iz sehare,
 Ja ću kukat’ da staru zavaram,
 Jednog dana to će da nam valja.”
 Kad stigoše kuli u odaju,
 No zakuka ljuba Mujagina:
 “Kuku, Majko, Šta si uradila?!”
 Uze Gavran pa seharu razbi
 i sve zlato nabi u bisage
 pa za ruke Umihanu zgrabí,
 trči stara da bi je branila,
 Gavran uze pletenu kamdžiju,
 Pa udari Mujaginu majku,

yırtıldı üstündeki kadife, ipek,
 nine hayatta¹ kaldı tek,
 Gavran kaptı gelinini,
 üç kez onu bağladı kemeriyle,
 kılıcın kayışıyla dördüncü kere,
 gidiyor Gavran dağa kıratıyla,
 Umihana da inleyip ağlıyor,
 nine duydukça göz yaşı döküyor,
 yumruklarla başından dövünüyor.
 Hey, bakalım Muyo'ya dağlarda;
 gide gide çetesini yordu,
 mola verip biraz uyudu,
 sabaha karşı aniden zıpladı,
 bağırarak çetesini kaldırdı:
 "Kardeşlerim, evim harap oldu!"
 Tayfası ona şaşkın bakıyor,
 Halil de çok kızıyor
 ve Muyo'ya şöyle diyor:
 "Yazık sana, tayfamızı korkuttun,
 uykumuzu bize aldırmadın!"
 Muyo kardeşine cevap veriyor:
 "Halko, kardeşim, asıl yazık sana,
 sevinmedim ben rüyama,
 büyük bela geldi başıma,
 dinle, rüyamı anlatayım sana:
 kalemi bulutlar kapadı,
 karalıkta anam zor gözüktü,
 kaburgaları kırılmış idi,
 gürleyip yıldırım kaleme çarptı,
 bulutlardan kızgın yılan indi,
 başımı yutmak istedi,

Poc'jepa joj svilu i kadifu,
 Osta stara na hajatu sama,
 a Gavran joj snahu ugrabio,
 triput pasom za se pritvrdio
 i četvrti od sablje kajasom
 pa na đogu jezdi uz planinu,
 a sve kuka Mijagina ljuba,
 stara sluša, grozne suze lije,
 pesnicama u glavu se bije.
 No da vidiš u planini Muja,
 zamorio četv lutaćući,
 leg'o Mujo da bi odmorio,
 no pred sabah na noge skočio,
 te zavika, probudi družinu:
 "Kuća mi se, braćo, poharala!"
 Gleda njega u čudu družina,
 a Halil se vrlo naljutio
 pa ovako Muju govorio:
 "Jazuk, Mujo, što družinu stravljaš,
 ne dade nam sanak boraviti!"
 Mujo bratu na to progovara:
 "Brate, Halko, jazuk tebi bilo,
 nije meni milo što sam snio,
 no je meni velika nevolja,
 slušaj, brate, da ti sanak kažem:
 moju kulu oblak zaklonio
 pa u mraku jedva videh majku,
 vita su joj rebra polomljena,
 grom zagromi, kulu mi pogodi,
 iz oblaka ljuta guja spuznu,
 hoćaše mi progutati glavu,

¹ Teras

ama yalnız biraz soktu beni,
göğsümde, kalbimin uyuduğu yerde...”

Halil sözünü açtırmıyor bile:

“Saçmalama, buna inanmam,
derdini bilirim Muyo, ben-
genç hanımını özledin,
koynuna girmek istersin,
git, Muyo, al benim atımı,
bana bırak senin kıratını,
ben kalırım çetemle burada,
sen otur sadık yarinin yanında,
tayfamı böyle korkutma dağda.”

Muyo aldı yaşlı Malin’i¹,

Halil’e bıraktı kıratını,

sarp dağdan gitti,

beyaz kalesine vardığında,

açık buldu avlu kapısını,

hayatta ağlayan anasını.

İndi Muyo enli Malin’dan,

kara ahıra onu soktu hemen,

çıkıyor katlardan kalesine,

zor yürüyüp varıyor annesine,

yaştan göremiyor oğlunu ana,

Muyo ellini koydu omuzlarına:

“Hayrola, anne, ağır veremim,

harap edildiyse kalem,

daha çok altın kazanırım,

yepyeni kaleyi dikerim,

yanarın öcünü alırım;

kaçırıldıysa hanımım,

çabuk onu geri alırım.

ali samo ujede me malo,

baş za grudi, đe mi srce spava...”

Za to Halil neće ni da čuje:

“Što to klapiš, ja to ne vjerujem,

znam ja, Mujo, šta je tebi milo,

mlade si se uželio ljube

pa bi ljubi da paneš u krilo,

idi, Mujo, pojaši Malina,

ostavi mi debela đogina,

ja ću dalje četovati, brale,

a ti sjedi kod vjerne ljubovce,

ne plaši mi u planini društvo.”

Mujo uze staroga Malina,

a ostavi Halilu đogina,

ode pravo niz strmu planinu,

a kad stiže pred bijelu kulu,

od avlije otvorena vrata,

na hajatu kukaše mu majka.

Sjaha Mujo s široka Malina,

uvede ga u mračne ahare

pa se penje kuli uz bojeve,

jedva ide dok do majke stiže,

od suza ga majka i ne vidi,

on joj spusti na ramena ruke:

“Šta je, majko, moj teški veremu?!

Ako mi se kula poharala,

ja ću zlata više zadobiti

i novu ću sagraditi kulu,

a tvoje ću rane osvetiti;

ako mi je ljuba preoteta,

ja ću brzo ljubu povratiti.

¹ Halil’in atı

Sen bana söyle kimdi saldıran,
 kaleyi, avluyu kimdi açan,
 sadık hanımımı kaçıran-
 rüyamda bunu gördüm anam.”

Annesi de ağlayarak diyor:
 “Suç benim!”- gerçeği anlatıyor,
 Macar¹ onu nasıl kandırdı.
 “Anne, hanım razı mıydı?”
 “Hayır, oğlum, girme günahına!
 Zavallı avaz avaz yalındı:
 “Aman derde, düşmanı elde!”
 asıl bu bana en zor geldi,
 istekle değil lakin zoraki!”

“Belayı çağırma oğulların başına,
 artık ağlama, cennetinin hakkına,
 sevgili anne, ancak söyle bana
 gelmiş olan buraya,
 kime benzer acaba?”

“Ah, oğlum, zarar olmasın,
 dinimize, senin imanına,
 sanki üstünde senin kafa,
 senin enin, senin boyun da
 senin kıratın altında.”

“Tamam, anne, tanıdım yaranı,
 tanıdığım kaptan Gavran’ı,
 birazdan giderim şerbetine,
 sadık hanımımın ziyaretine.
 Çabuk anne, yap ekmekleri,
 seyahat etmeme vakit geldi.”

Annesi hazırlıyor ekmekleri,
 o da arıyor fukara giysileri,

No pričaj mi ko nas poharao,
 ko otvori kulu i avliju,
 ko mi uze vijernivu ljubu-
 to sam snio u planini majko.”

Njemu stara kroz plač progovara:
 “Ja sam kriva!”- po istini priča
 kako ju je Madžar prevario.
 “Je li, majko, ljuba rada bila?”
 “Nije, sine, ne griješi duše!
 Kukala je, jadna, iz avaza:
 ‘Aman muke u dušmanske ruke!’
 to je meni ponajteže bilo,-
 nije voljno, no je od nevolje.”

“Majko moja, ne kobi sinova,
 ne plač’ više, dženeta ti tvoga,
 no mi reci, moja mila majko,
 kakav bješe taj što ođe bješe,
 na kog, majko, liči i priliči.”

“E, moj sine, ne bilo zarara
 našoj vjeri i tvome imanu,
 ka’ da tvoja na njem’ bješe glava,
 i širine tvoje i visine,
 tvoj mu đogat bješe u rukama.”

“Dosta, majko, poznajem jarana,
 mog poznanca, Gavran kapetana,
 skoro ću mu na šerbet otići,
 u pohode vijernici ljubi.
 Odmah, majko, m’jesi brašnjenike,
 vrijeme je meni putovati.”

Stara njemu sprema brašnjenike,
 a on traži haljine fakirske

¹ Türk olmayan kimse, Ulah, gavrur

üstüne tebdil vurdu,
 fakir libasları giydi,
 Öyle Muyo kılık değiştirdi ki,
 tanıyamaz onu kendi annesi.
 Aldı gusle ile arşeyi,
 öptü yaşlı annesini:
 “Annem, Halko beni aramasın,
 gelmezsem demek vuruldum,
 gelirsem demek kâr çıkardım.”
 Bunu deyip kaleden çıktı
 ve yeşil alana açıldı,
 Gitti aleme, arı gibi çiçeklere,
 dağlar kaybolunca gözden,
 açıldı Zadar vadisine,
 önüne çıkan ona bakmaz bile,
 Bu haliyle geldi bir kahvehaneye
 ki içinde içiyor Zadarlı ban,
 onunla da otuz kaptan.
 İnce, gür sesle başladı şarkıya,
 davranıp kalktı ban çıkardı parayı,
 ona para attı alsın çarıkları.
 Muyo teşekkür etti,
 ve Zadarlı banı esenledi:
 “Sağ olasın, Zadarlı ban,
 söyle bana evleniyor mu Gavran,
 ben duydum, aktarıyor millet de,
 dünyayı gezip dileniyorum böylece,
 diyorum ki sarayına gitsem,
 desturuyla¹ biraz söylesem,
 belki beni bağışlar bir şeyle.”
 Ona ban buyuruyor şöyle:

pa na sebe tevdil udario,
 on obuče prosjačke haljine,
 te se tako Mujo prerušio,
 ni majka ga poznati ne može.
 On uzima gusle i gudalo
 i poljubi svoju staru majku:
 “Nemoj, majko, da me Halko traži,
 ne doğem li, ja sam poginuo,
 ako dođem, ja sam šćario.”
 to je rek'o, iz kule izaš'o
 pa se maši polja zelenoga,
 ode sv'jetom kao pčela cv'jetom;
 kad nestaše pred njim planine,
 dohvati se zadarske ravnine,
 ko ga sreta, niko ga ne gleda,
 tijem halom stiže pred kafanu
 đe pijaše od Zadara bane
 i uz njega trides' kapetana.
 On zapjeva tanko, glasovito,
 skoči bane pa izvadi pare,
 te mu baci da kupi opanke.
 Mujo mu se zafalio za to
 pa pozdravlja bana od Zadara:
 “Zdravo bio, Zadrarine bane,
 kaži meni da l' se Gavran ženi,
 čuo jesam, svetina prenosi,
 idem sv'jetom i ovako prosim
 pa bih poš'o u njegove dvore
 i uz testir njegov popjevao
 dako bi me nečim darovao.”
 Na to njemu progovara bane:

¹ İzniyle

“Sarayını kolay bulursun,
 yarısı varaklanmış,
 yarısı altındanmış,
 tepesinde mücevher elmas,
 güneş gibi parlıyor gece yarısında,
 Gavran evleniyor mu işte bak orda.”
 Gitti Muyo vardı selamete,
 Gavran’ın kalesinin önüne,
 acı bekçiler onu karşıladı,
 o da bir soğuk taşa oturdu,
 avazı çıktığı kadar söylemeye başladı,
 ne var ki hanımı sesinden onu tanıdı,
 açtı sırçalı pencereyi,
 seslendi bekçileri:
 “O dilenciği yanıma geçirin,
 Gavran gelene dek bana söylesin,
 vaktim daha hızlı geçsin.”
 Geçirdiler çulsuz dilenciği.
 Girdi Muyo odaya,
 atladı hanımın boynuna,
 Öpüşüyorlar, hanım ağlayarak anlatıyor:
 “Değil, Muyo, istekli, lakin zoraki!”
 “Biliyorum, yarım, bunun için geldim,
 ya Gavran nerede şu anda?”
 Ona hanım doğru söyledi:
 “Dağa çıktı avlamaya,
 otuz harami başıyla,
 bir şeyler yakalamaya.
 Sen otur biraz dinlenirsin,
 ekmek yiyip et atıştırasın,
 kırımızı şarap içesin.
 Ben atları çıkarayım mahzenden,

“Lako ti je njemu dvore naći,
 do pola su varom varosani,
 a od pola zlatom šikosani,
 navrh dvora alem kamen dragi,
 usred noći ka’ da sunce grije,-
 tamo vidi da l’ se Gavran ženi.”
 Ode Mujo i sa srećom stiže
 Baš pred kulu Gavran kapetana,
 tu ga ljuta zaustavi straža,
 a on sjede na kamen studeni
 pa zapjeva što mu grlo daje,
 no ga ljuba po glasu poznala
 pa otvori srčali pendžera
 i na stražu viku učinila:
 “Tog prosjaka pustite kod mene
 da mi pjeva dok mi Gavran doğe
 e da bi mi brže prošlo vr’jeme.”
 Pusti straža tranjavog prosjaka.
 Kad je Mujo uš’o u odaju,
 Oko vrata zgrabi Umihanu,
 Tu se ljube, ona kroz plač priča:
 “Nije, Mujo, volja no nevolja!”
 “Znadem, ljubo, zato sam ti doš’o,
 no đe li se Gavran pridesio?”
 Ona njemu po istini veli:
 “Otiš’o je u lov u planinu
 sa njegovih trides’ harambaša
 da bi nešto ulovio, Mujo.
 Sjedi malo da se poodmoriš,
 hljeba jedeš i mesa založiš,
 crvenoga vina ponapiješ
 dok izvedem iz podruma konje

kaçalım Gavran gelmeden.”
 Bunu dedi, şarap doldurdu,
 Muyo’ya adamakla içirdi,
 yorgun ve sarhoş uykuya daldı,
 hanımsa zincirlerle kilitleri aldı
 ayaklarını, kollarını bağladı.
 Fazla geçmeden ardından,
 galdur guldur geldi dağdan,
 Hanım sırçalı dürbünü aldı,
 kara gözlerine onu dayadı,
 seyir ettin dağ eteği,
 görmek üzere gelen kuvveti,
 atıyla uçuyor kaptan Gavran,
 daha yeni indi dağdan,
 şimdi açılıyor geniş alana,
 atlıyor ağaçla hendeklerden,
 sıçırıyor taşlarla çimenler,
 uçuyor alanda bu haliyle,
 onun mümtaz tayfası ile,
 kapıda herkes ayrıldı,
 avladıklarını bölüştü,
 girdi Gavran kendi avlusuna,
 hanım bekliyordu onu kapıda,
 kollarını açıp sarıldı ona:
 “Gavran’ım, neler yakaladın?”
 Gavran uzatıyor maral ile ceylanı
 ve sevimden öpüyor ellini.
 Ama hanım şimdi ona diyor:
 “Kadınım ama daha iyi kârım,
 Kladuşalı serdari yakaladım,
 işte Muyo uyuyor sarayda!”
 Kurnaz Gavran yok ki benzeri,

da bježimo dok Gavran ne dođe.”
 To mu reče, navali mu vina
 dok ga dobro napojila ljuba,
 Mujo prispa pijan i umoran,
 Ona uze lance i katance,
 Pa mu sveza i ruke i noge.
 Ne bi dugo, za mnogo ne proğe,
 a bahat se niz planinu začu,
 ona uze srčali durbina,
 na crne ga oči naslonila
 i seiri polje pod planinom
 da sagleda kakva ide sila:
 jezdi konjem Gavran kapetane,
 već bijaše sa planine siš’o
 pa se hvata polja širokoga,
 sve preskače drvlje i jendeke,
 a odskače st’jenje i busenje,
 tijem halom po poljani leti,
 a sa svojim društvom biranijem,
 pred kapijom svi se razdvojiše,
 što lovili, to su pod’jelili,
 uğe Gavran u svoju avliju,
 čekaše ga ljuba na vratima,
 ruke širi pa ga zagrlila:
 “Moj Gavrane, šta si ulovio?”
 On joj pruža srnu i košutu
 i ljubi joj od miline ruku,
 ona njemu na to progovara:
 “Ja sam žena bolje šicarila,
 ja ulovih kladuškog serdara,
 eto Muja đe u dvoru spava!”
 Lukav Gavran da nema karara,

hemen çıkardı yeşil hançeri,
 ve hanıma söyledi sert sözleri:
 “Muyo bana kalkarsa eğer,
 ilk senin başın gider!”
 Geçtiler diğer odaya,
 kapıyı açtılar korkuyla,
 bakıyor Gavran bağlı Muyo’ya,
 uslu ve kaygısız uyumasına.
 Yanaşıp vurdu ona ayakla:
 “Kalk, Muyo, şarap içelim!”
 Muyo zıpladı, onu zincir durdurdu,
 geriye düştü, öyle dona kaldı.
 Oturdu Gavran şarap içmeye,
 Muyo’nun hanımı sarılıyor ona,
 Gavran onu iteliyor ama:
 “Çekil kahpe, Muyo bakmasın,
 yığittir, kalbi patlamasın!”
 Buna hanım çok kızdı,
 makasları gizlice kaptı,
 Muyo’ya yanaşıp başına eğildi,
 sağ bıyığını derisiyle kesti.
 Muyo inledi, oda yankılandı,
 Gavran davranıp yerinden kalktı,
 Muyo’nun hanımını tutu verdi:
 “Vururdum sana ama kıyamam,
 böylece Muyo’yu taltif etmiş olmam,
 uslu dur karışma artık,
 Muyo’nun kanını siler halayık.”
 Baş etti eski hanıma,
 baksın büyük başı Muyo’ya.
 Yaklaştı ona ince Karadağlı,
 aldı eteğini sardı yarayı,

on izvadi zelena handžara
 pa je ljubi strogo govorio:
 “Ako Mujo na mene ustane,
 tvoja glava prvo će da pane!”
 Do odaje kad su prilazili,
 sve u strahu vrat otvorili,
 gleda Gavran Muja svezana
 kako spava mirno i bezbrižno.
 Priğe Gavran, nogom ga udari:
 “Ustaj, Mujo, da pijemo vina!”
 Mujo skoči, lanac ga ukoči,
 natrag pade, u čudu ostade.
 Sjede Gavran da popije vina
 no ga grli ljuba Mujagina,
 a Gavran je otura od sebe:
 “Odbij, kučko, da Mujo ne gleda,
 junak Mujo, srce će mu pući!”
 na to se je ljuba naljutila
 pa makaze krišom ugrabila,
 priđe Muju, nad glavom mu kleče,
 desni brk mu sa kožom odsječe.
 Mujo jeknu, odaja odjeknu,
 skoči Gavran na noge lagane
 pa dohvati ljubu Mujaginu:
 “Žao mi je, sad bih te ud’rio,
 ne bih tako Muja nagradio,
 sjedi tamo, ne m’ješaj se više,
 krv Mujovu sluga će da briše.”
 Klimnu glavom na stariju ljubu
 Da pritekne buljugbaši Muju.
 Priğe njemu tanka Crnogorka,
 skute savi te mu ranu previ

ve sordu kaptan Gavran'ı:

“Şimdi ne yapayım, yüce efendim?”

“Doldur şarabı, yeteri kadar,
görüyorsun, halayık, konuğumuz var.”

İnce Karadağlı başladı ağırlamaya,

içkilerden yaptı bir halita,

ikisini iyice süsledi(esrikti),

aziz Allah, ne sefalık!

İçerek Umihana uyudu,

Gavran da izlerken onu,

kafasını göğsüne düşürdü,

o da uyudu, eyvah anasına¹!

Karadağlı Muyo'ya yanaştı,

gözlerinden onu öptü:

“O, Muyom, dinine, imanına,

katı yemine, Türk Kuranına,

seni çözersem beni alır mısın,

kalbinde beni sever misin?

Sen hırnyav², benim dişlerim eksik ya,

işte bize görünüş ve manzara!”

Şimdi Muyo söylüyor ona:

“A, dinime, imanıma,

yeminime, büyük Allah'ıma,

severim seni canım çıkasıya!”

Karadağlı kumasının üstünü aradı,

anahtar bulup Muyo'ya götürdü,

kilitlerle zincirleri açıyor,

Muyo'nun ayaklarından alıyor,

Gavran'ın ayaklarına takıyor,

Gavran'ı sarıp vurdular kilidi,

hem de bağladılar ellerini.

pa zapita Gavran kapetana:

“Šta ću dalje, silan gospodare?”

Sipaj vina da nam bude dosta,

vidiš, slugo, da imamo gosta.”

Stade služiti tanka Crnogorka,

Od pića je fijan napravila

Pa ih dobro oboje nakiti,

Bože mili, toga sefaluka,

Pijuć zaspala Mujagina ljuba,

A gleda je Gavran kako spava,

Preko grudi pokleće mu glava,

Zaspala Gavran, kukala mu nana!

Priğe Muju tanka Crnogorka

Pa ga ljubi u obadva oka:

“O, moj Mujo, tako ti imana,

kletve teške turskoga Kur'ana,

da te pustim, hoćeš li me uzet’

i u srcu svojem u voljeti?

Ja škrbava, čovjeka hrnjava,

Eto slike za nas i prilike!”

Na to Mujo njojzi odgovara:

“A tako mi dina i imana,

a jemca velćkog Alaha,

voljeću te dok mi traje daha!”

Tada ona podругu pretrese,

nađe ključ, Muju ih donese

te otvara lance i katance,

sa Mujovih nogu ih prenosi,

na noge ih Gavranu nanosi,

opasaše Gavrana, zaključaše,

pa i ruke njemu savezaše.

¹ “Ağlasın anası”

² Dudağı yırtılmış olan

Şimdi Muyo uyandırıyor Gavran'ı:

“Kalk, Gavro, şarap içelim!”

Zıpladı Gavran zincir tangırdadı,

hileye düştüğünü Gavran anladı,

ve Muyo'ya şöyle söyledi:

“Karadağlının Allah canını alsın,
başıma bela oldu bugün!

Sen, Muyo, yiğittin her zaman,
zincirlerle kilitleri kırarsan,
yiğit gibi meydanı kazan!”

“Yaparım, Gavro, imanıma,
ilk hediyelerini alsın Umihana.”

Dedi de bağladı hanımı,
Katranla don yağdı sürdü üzerine,
Canlı ateş yaktı ayak altına,
yanıyor hanım çekişiyor can:

“İstekli değil, Muyo, lakin zoraki!”

“Görüyorum, kahpe, sana zor geldi!”
dizlere kadar alev sardı bacaklarını,
aman diliyor genç Umihana:

“Verme Muyo, güzel bacaklarımı,
defalarca sevinirdin onlara!”

Susuyor Muyo, tek laf etmiyor.

Omuzlara kadar alev sardı kollarını,
aman diliyor genç Umihana:

“Verme, Muyo, beyaz ellerimi,
defalarca okşarlardı seni!”

Susuyor Muyo, tek laf etmiyor.

Dibine kadar alev sardı saçlarını,
aman diliyor genç Umihana:

“Verme, Muyo, gür saçlarımı,
defalarca onlarla örterdin kendini!”

Budi Mujo Gavran kapetana:

“Ustaj, Gavro, da pijemo vina!”

Skoči Gavran, lanci zazveктаše,

vide Gavran da je hila bila

pa ovako Muju govorio:

“Bog ubio tanku Crnogorku,
ona meni danas glave doğe!

Ti si, Mujo, vazda junak bio,
miči meni lance i katance
da bi megdan junački dobio.”

“Hoću, Gavro, tako mi imana,
dok dobije dare Umihana.”

Pa saveya nevjernicu ljubı,
namaza je lojem i katranom,
pod noge joj živi oganj uždi
ona gori i s duşom se bori:

“Nije, Mujo, volja no nevolja!”

“Vidim, kujo, da ti je nevolja...”
Plam zahvati noge do koljena,
a moli se mlada Umihana:

“Ne daj, Mujo, moje noge krasne,
često si se njima radovao!”

Mujo ćuti, ništa ne govori.

Plam zahvati ruke do ramena,
a moli se mlada Umihana:

“Ne daj, Mujo, moje ruke b'jele,
često su te, Mujo, milovale!”

Mujo ćuti, ništa ne govori.

Plam zahvati kosu to temena,
a moli se mlada Umihana:

“Ne daj, Mujo, moju rusu kosu,
često si se njome pokrivao!”

Susuyor Muyo, tek laf etmiyor.
 Vefasız hanım yanmış oldu,
 canı çıktı, sesi söndü.
 Prangalı Gavran da gördü olanı,
 Muyo şimdi aldı kılıcını,
 kaptan Gavran'ı kesmek üzere
 ama Gavran başladı yaş dökmeye,
 büyük başı Muyo soruyor ona:
 "Kaptan Gavran, neden ağlıyorsun,
 genç ölmene mi acıyorsun?"
 Yaş dökerek cevaplıyor Gavran:
 "Acımıyorum ben genç ölmeme,
 doya doya öptüm genç kadınları,
 doya doya giydim güzel libasları,
 doya doya taşıdım silahla libasları,
 doya doya bindim asil atlara,
 doya doya kestim türk kafaları,
 başım çoktan ödenmiş oldu,
 yüz kafaya bedel oldu,
 ama bağlı ölmeme acıdım,
 bir daha rica ediyorum senden,
 zincirlerle kilitleri çıkar benden,
 söz verdiğin gibi önceden,
 er meydanını biz paylaşalım,
 yiğitlik kimde kalır bakalım,
 ikimiz burada kapışalım,
 gerisi tanrıya ve er talihine kalsın"
 Büyük başı Muyo fakat,
 duramaz oldu artık,
 Gavran'a bir laf daha etmedi,
 kılıca davrandı başını kesti.
 Şimdi bak serdar Muyo'ya,

Mujo ćuti, ništa ne govori.
 I izgore nevjernica ljuba,
 Dušu dala, tad se utajala.
 Sve to gleda Gavro iz okova,
 a Mujo se sablje prifatno
 da posjeće Gavran kapetana,
 no Gavranu suze udariše,
 pita njega buljugbaša Mujo:
 "Zašto plačeš, Gavran kapetane,
 je l' ti žao mladom umrijeti?"
 Kroz suze mu Gavran odgovara:
 "Meni nije žao umrijeti;
 mladih sam se naljubio žena,
 l'jepog sam se nanosio ruha,
 nanosio rzha i oružja,
 viteških se najahao konja,
 turskijeh se nasjekao glava,
 glavu svoju davno zam'jenio,
 zam'jenio jednu za stotinu,
 no mi žao svezan umrijeti,
 pa te molim i jošte jedanput:
 miči meni lance i katance,
 ka' što si mi prijed obećao,
 da junački megdan podvojimo,
 da vidimo čije je junaštvo,
 da se nas dva u kost uhvatim
 pa šta Bog da i sreća junačka."
 Al' da vidiš buljugbašu Muja,
 njemu ne bi više do čekanja,
 ništa više Gavranu ne reče,
 mahnu sabljom, glavu mu odsječe.
 Pa da vidiš serdar agu Muja,

Gavran'ın kıyafetini alıyor,
 kendininki çıkarıp onunkini giyiyor,
 üzerine vurdu varaklı zırhı,
 başına da çıkırlıklı sorgucu,
 geçiriyor sorgucu gözlerine,
 ta ki tanımasın onu bekçiler,
 Muyo kılık değiştirdi böylece,
 sanırsın ki Gavran yaşıyor meğer!
 Yeni hanımı elinden tuttu,
 kurt misali merdivenden koştu,
 bodrumdan doratını çıkardı,
 bekçilere emir verdi:
 "Neden ordasınız, buraya hemen!"
 Koştular yanına hiç beklemeden,
 Muyo çekti kılıcını kemerden,
 davrandı kılca, serlerini kesti,
 doruya biniverip hanımıyla kaçtı.
 Hanım tutuyor onu omuzlarından,
 ona gösteriyor boş patikaları,
 ta ki bekçiler görmesin onları,
 Bu haliyle Zadar'a gittiler
 sık ormana açıldılar,
 onu kolayca aştılar,
 er geldiler Kladuša'ya,
 sabah, beyaz şafakta,
 tatlı kuşlar başlarken ötmeye,
 fırladı ikisi kapının önünde,
 indiler terli dorattan,
 doratın kılı değişti,
 terden tamamen siyah oldu,
 Muyo da onu yelesinden öptü:
 "Sağ ol, doru, bahtiyar idin,

on uzima ruho Gavranovo,
 svoje svlači, njegovo oblači,
 udri na se toke pozlaćene,
 a na glavu čekrkli šelenku,
 pa čelenku na oči namiče
 da ga ne bi prepoznala straža,
 i tako se prerušio Mujo,
 ti bi rek'o Gavran je pretek'o!
 Novu ljubuz za ruku zgrabio,
 niz kalije vučki projurio,
 iz podruma dora izvodio
 pa na stražu viku učinio:
 "De ste tamo, brže da ste amo!"
 odmah staža njemu dotrčala,
 Mujo trže sablju od pojasa,
 Sabljom mahnu, glave im odsječe,
 Dora jahnu, sa ljubom utječe.
 Ljuba Muja drži za ramena,
 kazuje mu slobodne prolaze
 da ih gradske straže ne opaze.
 Tijem halom Zadar napustiše,
 planine se guste dofatiše,
 nju su oni lasno prebrodili,
 u Kladušu rano dolazili,
 baš u sabah, u zoru bijelu,
 kad pitome tice zapjevaše.
 Pred kapijom oboje skočiše,
 odjahaše oznojena dora,
 doro bješe dlaku mijenjao,
 sav od znoja bješe pocrnio,
 u grivu ga Mujo poljubio:
 "Fala, doro, što si srećan bio

ikimizi buraya sağ getirdin!”
 Ardından söylüyor hanıma:
 “Bak hanım, bizim vatana,
 bak kaleye, bak beyaz saraya,
 Gavran’ınki daha güzel değildi!”
 Bunu deyip tartakladı halkayı,
 ava avaz sesleniyor anasını.
 Pencereden nine konuşuyor:
 “Kapıyı açmamı kim bağılıyor?”
 Ona Muyo cevap veriyor:
 “İn aşaya, anne, aç kapıyı, benim,
 işte sana yardımcın, gelin,
 yeni gelinin, hayırlı olsun,
 eski gelin hile yaptı bize.”
 Nine şimdi sözleri anladı,
 hayretten zar zor toparlandı,
 yaşlı anne ağlamaya başladı,
 açtı kanadı, kapıyı,
 görünce yeni gelini,
 az daha bayıldı sevinçten,
 ama gelin tuttu elinden,
 tutup bastı bağrına,
 sarıldı Muyo’nun anasına,
 öperek götürdü odasına.
 Muyo sorguç kafasından attı,
 Haberdar¹ tüfekten ateş etti,
 Kızgın yıldırım gibi gürlüyor tüfek,
 tepelerle vadiler tınlanıyor pek.
 Halil dinliyor patlayan tüfeği,
 tüfek patlıyor, daha sert atıyor yüreği,
 anladı Muyo’nun gönderdiği haberi,

pa si zdravo nas dvoje donio!”
 A potolje ljubi progovara:
 “Vidi, ljubu, našega vatana,
 vidi kulu, vidi b’jele dvore,
 ne bijahu bolji Gavranovi!”
 To joj reče, halku zadrmao,
 Iz avaza majku dozivao,
 Sa pendžera stara progovara:
 “Ko to viče da vrata otvaram?”
 Na to Mujo njojzi odgovara:
 “Sidi, majko, otvor’ sinu vrata,
 evo tebi snahe od indata,
 snahe nove, i srećna ti bila,
 od stare nas zadesila hila.”
 Kad je stara riječ razabrala,
 jedva se je, u čudu, sabrala,
 pa je stara majka zaplakala
 i otvori kanat i kapiju,
 a kad snahu novu ugledala,
 od radosti gotovo je pala
 da je nije snaha pridržala,
 pridržala, na grudi privila,
 Mujovu je majku zagrlila,
 ljubeći je odaji vodila.
 Mujo tahče sa glave bacio,
 haberdarku pušku opalio,
 puca puška ka’ ljuti gromovi,
 odliježu brda i dolovi.
 Halil sluša pušku kako puca,
 puška puca, srce jače kuca,
 pozna Muja da mu haber daje

¹ Haberci

ve tayfasına veriyor emri:

“Kardeşlerim, çabucak ayağa,
bizim Muyo düştü bir belaya!”
Dağdan aşağı hemen uçtular,
Muyo’nun kalesini kuşattılar.
Muyo onlara kapıyı açtı,
ve herkese hoş gelme diledi,
onlarla başladı lakırdıya,
her şeyi anlatı sırayla.
Otuz agalar duyunca bunu,
Hepsi tebrik ettiler Muyo’yu,
hemen bahşettiler hanımını.
Halko kapıya bayrak dikti,
Ağaları, paşaları, hacıları karşılıyor,
Evvelden gibi düğün Muyo yapıyor.
Neşe dolu geçti o sene,
Muyo’ya çabuk geldi ikinci neşe-
hanım ona evlat verdi,
güzel, yakışıklı Ömer’i.

pa družini komandu izdaje:

“Braćo moja, brže na nogama,
Mujo nam je na nekim mukama!”
Niz planinu hitro dojuriše
i Mujovu kulu opkoliše.
Mujo njima otvori kapiju
i zaželi svima hoždeldiju
pa započe s njima lakrdiju,
sve im kaza što je i kako je.
Kad to čulo trides’t agalara,
svi su redom Muju čestitali
i ljubmu odmah darivali.
Barjak halko na kapiju stavi,
sreće age, paše i had’ije,
svadbu Mujo gradi ka’ ranije.
Ta godina u radosti proğe,
druga radost Muju brzo doğe:
ljubmu je sina porodila-
lijepoga fisna Omerina.
(Kolježac 2001: 29-47)

Kostreš Harambašanin¹ Katledilmesi

Ağlıyor Peri dağlarda,
 Kunar dağında, köknar dalında,
 Mujoviç Ömer'in² mezarında,
 Peri gözyaşı döküp duruyor
 ve ölü Ömer'le konuşuyor:
 "Ömerciğim, iki gözüm benim,
 bundan böyle üç sene geçti
 vay, oğlum, dünyanı değiştireli,
 ağır mı geliyor kara toprak sana
 ağır mı geliyor sayısız taşlar sana,
 karanlıktan usandın mı,
 kara evine alıştın mı?"
 Mezardan Ömer söylüyor:
 "Beyaz Peri, sesin kısılsın,
 ne sen sor, ne de ben söyleyeyim!
 Kara toprak bana ağır gelmez,
 sayısız taşlar bana ağır gelmez,
 ve karanlık beni usandırmaz;
 doğmuş olan bir gün ölür,
 ahrete canı göç eder;
 beni usandıran başka bir şey, Peri:
 işte bugün tam üç sene oldu,
 öldüğümden beri, Peri,
 Kostreš harambaşa öldürdü beni,
 gene bunu affederdim, Peri,
 Kostreš beni öldürdüğünü,
 fakat, bir hafta bile geçmez
 Kostreš harambaşa gelmeden,

Pogibija Kostreš harambaše

Zaplakala u planinu vila,
 Zaplakala u planinu vila,
 nad mezarom Mujova Omera,
 vila plače, ne suši obraze,
 i s Omerom mrtvim razgovara:
 "Moj Omere, oči obadvije,
 tri godine već su preturile
 kad si, sine, svijet mijenio,
 je l' ti, sine, crna zemlja teška,
 je l' kamenje teško nebrojeno,
 je li tebi tama dodijala,
 jesi l' s' tamnoj kući privikao?"
 Iz mezara Omer progovara:
 "B'jela vilo, grlo te boljelo,
 nit me pitaj nit me imaš rašta!
 Nije meni crna zemlja teška,
 nit kamenje teško nebrojeno,
 niti mi je tama dodijala;
 ko je rođen, hoće umrijeti,
 na ahiret preseliti dušu;
 no šta mi je, vilo, dosadilo:
 evo doba tri godine dana
 otkako sam, vilo, poginuo,
 ubi mene Kostreš harambaša,
 al' to bih ti, vilo oprostio
 što je mene Kostreš pogubio,
 no ne proğe hefte ni nedelje
 što ne dođe Kostreš harambaša

¹ Harami başı

² Muyo'nun oğlu

Kunar dağına, mezarıma,
 kendi kuzguni bedeviyle¹,
 hep mezarımı ayakla iğnıyor,
 bağırında kemiklerimi kırıyor,
 ve bana meydan okuyor!
 Ölü eller silah taşımaz,
 ölü ser meydan paylaşmaz,
 ölü ayaklar dorata binmez,
 ölü kafayla konuşulmaz!
 Bir de peygamberime sövüyor,
 böylece iki dünyamı yitiriyor,
 yalvarırım, ak boğazlı Peri,
 dönüş mor guguk kuşuna,
 uç Muyo'nun kalesine,
 orda kon ve başla ötmeye,
 biri sana soracaktır, Peri,
 sen de söyle benim emanetleri,
 anlat onlara ektiğim dertleri.
 Söyle onlara ağızdan, Peri,
 Halil ile Muyo gelsinler,
 aç ve cepbane getirsinler
 günden güne bir hafta için
 gelsinler, Peri, Kunar dağına,
 beklesinler Kostreş harambaşayı,
 Kostreş mezarına gelince
 kuzguni bedeviyi dürtünce
 mezarıma ayakla iğneyince
 ve bana meydan okuyunca
 hızlı ceferdari² hazırlasınlar
 Kostreş harambaşını öldürsünler

u Kunaru na mome mezaru
 i dojaşe vranu bedeviju
 pa sve gazi po mome mezaru,
 sve mi lomi kosti u lubinu
 i zove me mrtva na mejdanu!
 Mrtve ruke ne nose oruğe,
 mrtva glava ne deli mejdana,
 mrtve noge ne jaşu dorata,
 s mrtvom glavom nema razgovora!
 Joş mi psuje sveca Muhameda,
 te mi gubi obadva svijeta,
 pa te molim, bjelogrla vilo,
 pretvori se sinjom kukavicom
 pa odleti na Mujovu kulu,
 tu ćeř stati pa ćeř zakukati,
 neko će te, vilo, upitati,
 a ti moje emanete kaži,
 ispričaj im řto je i kako je.
 Zamoli ih naustice, vilo,
 neka doğe Mujo sa Halilom,
 nek ponesu hrane i džebane
 s dana na dan za neğelju dana
 pa nek doğu, vilo, u Kunaru
 da čekaju Kostreř harambařu,
 pa kad Kostreş na moj mezar doğe
 i nadžene vranu bedeviju
 da me mrtvog gazi po mezaru
 i počne me zvati na mejdana,
 nek pripreme bistre džeferdare
 da ubiju Kostreş harambaşu

¹ Bedevi kısırak

² Cevherdar, cevherlerle süslenmiş kısa tabanca

huzur içinde yatsın vücudum
 yoksa rahat edemez ruhum.”
 Peri sözleri anlayınca
 guguk kuşuna dönüştü,
 Küçük Kladaşa’ya uçtu,
 Muyo’nun kalesine kondu.
 Sabah, tan yeri ağrırken
 kaledeki kalktılar erken
 kuş acılı ötmeye başladı
 ötmenin zamanı değildi
 soğuk, Sava gününde!
 Muyo kuşun ötüşünü duydu,
 Şişman Halil’i çağırdı:
 “Hey öz kardeşim Halil,
 al kardeşim eğri karabinayı
 avluya, kapıya git
 öldür guguk kuşunu
 yiğitlere getirmesin uğursuzluğu.
 Tam üç sene evvel
 aynen böyle öttü
 biricik oğlumu belaya soktu
 o zaman Ömer’im öldü,
 Kunar’da pınarın yanında
 katledildi Kostreş tarafından
 şimdi de biri kesin ölür
 birinin günleri sayılıdır
 ya Ayka¹’nın yada anamızın
 ya Muyo’nun ya da Halil’in
 ya Malin²’in ya da cogatın.”
 Halil ağabeyini anladı,
 davranıp yerinden kalktı,

da bih mrtvo t’jelo odmorio,
 ja drukčije odmorit’ ne mogu”.
 A kad vila r’ječi razumila,
 pretvori se sinjom kukavicom,
 dolećela na Malu Kladašu
 i stanula na Mujovu kulu.
 Kada jutrom na uranku bilo,
 na kulu su Hrnje podranile,
 dok započe kukat’ kukavica
 kad joj vakta nema za kukanje,
 o Savinu danu studenome!
 Kad je Mujo čuo kukavicu,
 on doziva gojena Halila:
 “Brat’ Halile, od oca i majke,
 uzmi, brate, kriva garabina,
 u avliju doği pred kapiju,
 ubij, brate, sinju kukavicu
 da ne kobi glavu junacima.
 Evo doba tri godine dana
 ovako je, sinja, zakukala,
 iskobi mi sina jedinika,
 ta’ put mi je Omer poginuo
 u Kunaru kod vode bunara,
 ubi njega Kostreš harambaša.
 Ā sad neko mora poginuti,
 nekom su se dani ispisali,
 ili Ajki ili našoj majki,
 ili Muju il’ bratu Halilu,
 il’ Malinu il’ mome đoginu.”
 A kad Halil brata razumio,
 on na noge brzo poskočio,

¹ Muyo’nun ve Halil’in kız kardeşi

² Halil’in atı

aldı tüfeği, indi avluya,
 avluda da geldi kapıya,
 baktı beyaz kaleye
 gördü guguk kuşunu.
 Halil tüfeğine davrandı
 guguk kuşuna nişan aldı
 bir an aklından geçirdi:
 “Günlerin sayılı mı acaba?”
 nişangahdan baktığında
 kalenin tepesinde, en üst katta,
 guguk kuşunun bulunduğu yerde
 küçük bir kız duruyordu.
 Tahminen on altı yaşında,
 Kız şöyle söylüyor:
 “Halil'im, öz kardeşim
 el kes, günaha girme,
 ben mor guguk kuşu değilim,
 ben Peri, sizin kan kardeşiyim,
 bu sabah da erken gittim
 Ömer'in mezarının başına
 Orda ağlaya ağlaya bi' kaldım.
 Ömer'den size bir ileti aldım:
 Muyo ile Halil gitsinler
 Öldürsünler Kostreš harambaşını
 Ölü Ömer'e rahat vermeyeni.”
 Beyaz Peri bunu söyledi
 Omuzlarından kanatları açtı
 Dağa doğru süzülerek uçtu
 Halil ise kaleye çıktı
 Abisine her şeyi anlattı.
 Muyo göz yaşları döktü
 Biricik oğluna üzüldü

uze pušku, slježe na avliju,
 na avliju doğe pred kapiju
 pa pogleda na bijelu kulu,
 vide Halil sinju kukavicu,
 Halil pruži pušku garabina,
 na hajvana zaklopi nišana
 pa na svoje srce pomislio:
 “Da l' su ti se dani ispisali?!”
 Kad niz pušku Halil poglednuo,
 navrh kule, boju najgornjeme,
 đe je bila sinja kukavica,
 kad tu jedna stoji đevojčica,
 otahmina šesnaest godina,
 i ovako cura progovara:
 “O, Halile, moj brate roğeni,
 kupi ruke, ne griješi dušu,
 ja nijesam sinja kukavica,
 nego vila, vaša posestrima,
 pa sam jutros rano poranila
 na mezaru Mujova Omera,
 tu sam stala te se isplakala
 i Omer je vama oporučio
 da otide Mujo sa Halilom
 i ubije Kostreš harambašu
 što mu mrtvom ne da morovanje.”
 Kad to reče bjelogrla vila,
 skupi svoja iz ramena krila
 i odlete pravo u planinu,
 a Halile ode u odaju,
 sve ispriča bratu starijemu.
 Mujo proli suze niz obraze,
 žao mu je sina jedihnika.

Davranıp yerlerinden kalktılar
 Libas ve silah aldılar
 Hem de bir haftalık erzaklar,
 Kunar dağına gittiler,
 Kunar'a, doğru mezara,
 Elham ve Fatiha okudular
 Köknar dallarına sığındılar
 Orda da atları sakladılar
 Heybeden ekmek çıkardılar
 Ve kırmızı şarap doldurdular.
 Kardeşler biraz doyunca
 Kırmızı şarap içince
 Bir anda kulaklarına ilişti
 Uzaktan bir patırtı geldi
 Rüzgar yok ama dağ yankılanıyor
 İşte Kostreš harami başı geliyor
 Kuzguni bedeviyi kızdırıyor
 Doğru mezara ilerliyor
 Hep Ömer'in kemiklerini kırıyor,
 Ölüye meydan okuyor,
 Sövüyor anasına, babasına
 Sövüyor Muhammed Peygamberine.
 Gördüler bunu Mujo ile Halil'i
 Aldılar ikisi tüfeklerini
 Kostreš'e nişan aldılar
 Dallardan ateş ettiler
 Dokundu ona dört kurşun
 Her yara ölüm sorumlusu
 Düştü çimene baş üstü
 Kardeşler gelip kesiyorlar başını
 Toprakta sürüklüyorlar cesedini
 Yüğük atını aldılar

Sad na noge braća ustadoše,
 poniješe ruho i oružje
 pa i hrane za neğelju dana
 i odoše pravo u Kunaru,
 u Kunaru pravo na mezaru,
 proučiše elham i fatihu
 i zađoše u jelovo granje,
 u jeličje konje zavedoše,
 iz torbaka hljeba izvadiše
 i rumena vina natočiše.
 Kad se braća malo najedoše
 i rumena vina ponapiše,
 dok se njima dade poslušati,
 ču se neka jeka isprijeke,
 vjetra nije, a ječi planina,
 kad evo ti Kostreš harambaše,
 naljutio vranu bedeviju,
 evo ti ga pravo na mezaru,
 sve mu lomi kosti u lubinu,
 a mrtva ga zove po mejdanu
 i psuje mu i oca i majku
 i psuje mu sveca Muhameda.
 Kad to vide Mujo sa Halilom,
 obojica puške ujagmiše,
 na Kostreša nišan sastaviše,
 iz granja im puške zapucaše,
 četiri ga zrna ugrabiše,
 svaka rana za smrt odgovara.
 Kostreš pade u travu na glavu,
 prišla braća, skidoše mu glavu,
 a trupinu vuku niz ledinu,
 ujagmiše konje od mejdana

Küçük Kladuša'ya gittiler
Kostreş'in kellesini götürdüler
Aldı Muyo oğlunun intikamını
Gittiler kardeşler Kladuša'ya
Kaldı Ömer üst kayranda¹
O gün bugün ferah uykusunda.

i odoše na Malu Kladušu,
sa Kostreša glavu odniješe
i Mujova sina osvetiše.
Otidoše braća na Kladušu,
Osta Omer na gornju lazinu
Î dandanas mrtvim sankom spava.

¹ Orman içinde boş, ağaçsız alan

4. DESTANLARIN İNCELENMESİ

4.1.DESTANLARIN MUHTEMEL TARİHİ ZEMİNİ

İlk başta sözlü gelenek ürünlerinin (hikayeler ve epik destanlar) tarihi ikmal etmek üzere delil veya kaynak olarak kullanılmasına taraftar olmadığımızı vurgulamak istemekteyiz. Epik destanın (Boşnak, Karadağ, Sırp ve Hırvat destanları da) bir milletin hüviyetinin oluşturulmasına, sürdürülmesine veya kuvvetlendirilmesine yardım eden önemli faktör olmasından söz edebilir, fakat epik destanların bir milletin millî tarihinin yazılmasında temel kaynak veya birincil kaynak olması söz konusu olamaz. Bu bağlamda, kanaatimizce, “epik destan” veya daha geniş anlamda “sözlü gelenek”, tarihi delil olmasından ziyade millî kimliği oluşturan ve yaşatan önemli millî diplomatik-siyasi bir vasıttır.

Öte yandan, Boşnak epik destanının tarihi hakikatlere dayanıp dayanmaması meselesinin üzerinde durmayacağız. Ancak iki sebepten dolayı çalışmamızda destanlardaki kahramanların veya hadiselerin araştırmacılarca sunulan tarihi zemininin faraziyelere ve destanda bahsedilen ortamlar hakkındaki tarihi bilgilere kısaca yer vermek istedik. İlk sebebimiz, örnek destanlarda anlatılan vakaları Yugoslav olmayan okuyucunun daha kolay anlamasını sağlamaktır. İkincisi ise ilgi duyan araştırmacılara, mütevazı olsa da, bir hareket noktası olabilme ihtimali sunmaktır.

Sunulmuş olan destanlarda olaylar rivayetlere kadar Krayina tarihi vaziyetinin ana çizgilerine dayanmış olmalıdır.

“Böyledir işte kanlı Krayina
öğle ve akşam yemeği kanla
kanlı lokmaları çiğner herkes
mola için ak gün gözükmmez” (Hörmann 1990:294)

“Likalı Mustay bey ve Orlanoviç Muyo” destanından örnek verdiğimiz bu satırlar, “şair-söyleyici”nin hayal gücü ile mübalağa kullanma mahiyetinin ürünü olarak nitelendirebiliriz. Fakat, tarihi belgeler Krayina’nın çatışma ve savaşma dolu, yani gerçekten “kanlı” olduğunu ispatlamaktadır.

Krayina (sınır, serhat) XV, XVI ve XVII yüzyıllarında Osmanlı İmparatorluğa ait olan hudut bölgesi idi. Bu sınırın bir kısmı Lika ve Kırbava (bugün Hırvatistan’a aittir) idi. Fakat en geniş anlamda, içinde Boşnak kahramanları (akıncılar) yaşayıp onu muhafaza ettikleri Osmanlı İmparatorluğunun sınır arazisi olduğunu söyleyebiliriz. Karşı tarafta Avusturya ve Venedik akıncı askerleri bulunmak idi. İki kültür, iki medeniyet ve iki büyük imparatorluk arasındaki uzlaşmazlık, sınırda devamlı olarak çatışmalara, karşıdaki bölgelere akınlara, şehirleri kuşatmalara, ganimet almalara, esaretlere...vs, yol açmakta idi.

Örnek verilmiş beş destanda yer alan bazı kahramanlar ve rakipleri hakkında bilgiler ve varsayımlar kısaca aşağıda sunulmuştur.

Osmanlı tarihinde üç Köprülü vezir vardı: Muhammed (1585-1661), Ahmet (1630-1676) ve Mustafa (1689-1691). Boşnak epik destanlarında sultanın yanında Boşnakları savunmakta olan vezir Köprülü sadece soyadıyla anılmaktadır. Bu sebepten dolayı belli bir destanda bu üç vezirden hangisinden söz edildiğini bilmek durumda değiliz.

Cerzelez Ali, bazı araştırmacılara göre, 1437-1470 arasındaki Osmanlıların, Macarlarla ve Sırplarla çatışmalarında önemli rol oynamış olan Smederevo sancağın ilk valisi Ali bey olduğunu kabul edilmektedir (Đurić 1965:69). Tarih araştırmacılar Stoyan Novakoviç ve Milenko Vukoviç’e göre epik Cerzelez Ali, despot Vuk Grgureviç’le, Macarlarla savaşan Smederevo sancağın ikinci valisi Ali bey Köse¹ Mihaloğlu idi (Maryanoviç 1936:91). Fakat, şimdiye kadar en fazla savunan nazariye, epik Cerzelez Ali’nin tarihi şahsiyetin Gürz İlyas olmasıdır. Gürz İlyas 1491 yılında Hırvat ordusuyla

¹ Köse Mihail Bursalı Yunan, 1305’te islamlaşmış ve Osmanlılara katılmıştır.

yapılan bir savaşta öldürülmüştür. Cenana Buturoviç'in¹ tespitlere göre Osmanlı tarih yazarı İbn Kemal (1468-1534) "Tevarih-i Al-i Osman" eserinin yedinci cildinde, Vuk Grguroviç ile savaşan Bosnalı büyük akıncı askeri Gürz İlyas'dan bahsetmiştir. İbn Kemal'in yazdıklarına göre sözü geçen akıncı, kahramanlığından, kararlılığından ve görkemli görünüşünden dolayı Bosna'da yaşayan halk arasında çok meşhur olmuştur. Dahası, Türk şair Esiri (XVII.y.y.) kendi, eserinde Sultan Mehmet Han'ın seferlerini tasvir ederken, Gürz İlyas'tan da tarihi bir şahsiyet olarak bahsetmişti. Hatta, Vuk Grgureviç'in tarafından 1480 yılında Saray-bosna'ya edilmiş seferin esnasında Gürz İlyas'ın şehri savunmasında önemli bir rolü olduğunu yazmıştır. Kısacası, Esiri, Gürz İlyas'a, halk rivayet geleneğinden hareketle, daha doğrusu halk epik destanlardaki yerine dair verilere, kendi eserlerinde de vermişti (Buturović 1975)

Mustay bey Likalı, asıl Mustafa Hurkaloviç ön yedinci yüzyılından Udbina şehrinde merkezi olan Lika sancağının valisi idi.

Muyo, Halil ve Ömer Hrnyitsa'nın babası Anadolu'dan Knin valisi Fazlı paşayla beraber Lika'ya gelmişti. Hürem ağa Kozliç'in kızıyla evlenip Knin'de yerleşmişti. Principovina'da olmuş bir çatışmada öldükten sonra Hürem ağa Kozliç Muyo'yu, Halil'i ve Ömer'i yanına almıştı. Çocuklar büyünce güvenlik nedeniyle Tsazin bölgesinde bulunan Kladuša'da bir kale yaptırıp onları yerleştirmişti. Muyo (Mustafa) Kladuša'daki akıncı askerlerin başı (büyük baş) olmuştu. Kan kardeşi Meho Kotaritsa tuzak kurup onu Petar dağında öldürmüştü. Ömer, Korenica civarında harami başı Stoyan tarafından öldürülmüştü. Halil ise, Vuça paşaya karşı ayaklanan bir çete ile birlikte Banya Luka'da çatışma sırasında ölmüştü.

Vuk Yayçanın, tarihi despot Curac Brankoviç'in torunu, Kör Grgur'un oğlu idi. Macar kralı Matey'in ordusuna katılıp Türklerle savaşmıştır.

İvo Senyeli (Senkoviç), uskokların² başı İvan Vlatkoviç idi. 1612 yılında korsanlıktan dolayı Avusturya askeri mahkemesi tarafından idama mahkum edilmişti.

¹ Cerzelez Ali hakkındaki ayrıntılı araştırmalardan bilgilenmek için bkz.(Buturović 1975, ve 1978)

² Uskok kelimesi doğrudan "dalmakta olan" anlamına geliyor, fakat tarihi bağlamda bu sözcüğü "akıncı" kelimesine bağlayabiliriz.

Örnek destanlardaki karşı kahramanları (rakipleri) çözmek üzere uskoklar formasyonu açıklamak bizim için daha önemli ve gerekli olmasından dolayı İvan Vlatkoviç'in hüviyetine değil adı geçen formasyona vurgu koyacağız. Uskoklar, Bosna'nın (1463) ve Hersek'in (1482) Osmanlıların tarafından fethedildikten sonra Bosna ve Hersek'i terk edip Hırvatistan ve Slavonya arazlarına yerleşmiş olan adamlardan oluşmuşlardı. Venedik ve Avusturya zaman zaman Türklere karşı savunma kalkanı veya saldırma kuvveti olarak uskokları kullanır, onlara iyi maaş verirdi. Fakat Osmanlılarla ateş kes yaptıkları zaman uskokları çoğu zaman tutuklardı. En önemli merkezleri Senye ve Kotar olan uskoklar karada gasp, denizde korsanlık ederlerdi.

Smilyaniç İliya tarihi kaynaklarda uskok ve Venedik tarafında Türklere karşı savaşıyan büyük asker olarak zikredilmektedir. 1654 yılında Lika'da olmuş bir muharebeden dönerken öldürülmüştür.(Đurić 1965:86).

Kostreş Harambaşa (harami başı) hakkında elimizde tarihi belge yoktur. Ancak rivayetler ile epik geleneğinden haydutların en önemli liderlerinden biri olduğunu öğrenebiliriz. Haydutlar Osmanlı İmparatorluğunun sınırların içerisinde (Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek) XVI. yüzyılda ortaya çıkmışlardı. Haydut çeteleri dağa çıkan yerli sakinlerden oluşmuştu. Dağlarda, ormanlarda yaşarlardı, yalnız kış aylarında yataklarının (sığınak veren köylüler) yanlarında kalırlardı. Padişaha itaat göstermeyen bu çeteler pusularda bekleyip saldırır, gasp yaparlardı.

Genel olarak bakılırsa, Boşnak epik destanlarının ve Hristiyan (Karadağ, Sırp, Hırvat) epik destanlarının kahramanları ortak olmaları görülmektedir. Fakat baş kahraman ile karşı kahraman (baş kahramanın düşmanı) ait olduğu etnik-dini gruba göre farklılaşmaktadır. Şöyle ki, bir Köprülü, Cerzelez, Muyo, Boşnak sözlü geleneğinde millî menfaat ve padişaha itaat gösterme uğruna haydutlara, uskoklara, Macarlara... karşı savaşıyan baş kahramandır. Aynı kahramanlar hristiyan epiğinde karşı kahraman rolü üstlenmektedir. Diğer tarafta, haydutlar ve uskoklar (İvo Senkoviç, Kostreş Harambaşa, Stoyan Yankoviç...) Osmanlıların işgal etmesine karşı çıkan isyanın simgesinin niteliği taşıyan baş kahraman olarak sunulmaktadır.

4.2. KAHRAMANLAR

4.2.1. Baş Kahramanlar

Destanlarda Türk (Osmanlı) İmparatorluğu, şeriata dayanan uyumlu ve adil bir dünya olarak tarif edilmiştir. Boşnak kahraman ise bu dünyanın nizamını muhafaza eden gazidir. Boşnak gazi adalet prensipleri yerine getirir, uyumun bozulmamasını sağlar.

Böyle bir algılayış tercüme edilmiş destanlar arasında en güzel şekilde “Cerzelez Ali” destanında fark edilir. Baş kahraman Cerzelez Ali sultan için dövüşüp düşmanı yenir (ban Tukunlu) ve “mürtet” vezirleri keserek saltanatı kurtarır. Genel olarak, Cerzelez’i anlatan destanlardan, epik şuurunun bu kahramanın hem Boşnak milli menfaatlerinin temsilcisi hem de Osmanlı İmparatorluğunun koruyucusu olarak tasvir ettiğini anlayabiliriz. Bu destanda da vezirlerin entrikalarından Boşnak halkı ve sultanı korur. Söyleyici Cerzelez Ali’yi ve ona ait olan her şey olağan üstü olarak tasvir eder. Ali’nin Türk dili anlayan, uçan atı, küçük tüfekleri, keskin kılıcı başka bir yiğitte yoktur. Bosna Hersek’teki rivayetlere göre Cerzelez’i, perinin çocuğunu güneşin vurmasından sakladığı için peri onu emzirmiş ve ona olağan üstü güç, atına kanatları vermiş. (Hörmann 1990:580-581) İşte bu yüzden Ali’ye hiçbir kurşun dokunmazdı. Sancak bölgesinde Ali’nin gücünü ve kılıcını anlatan bir efsane günümüzde bile köylerde dolaşır. Efsaneye göre Braçak köyünde hiç su yokmuş. Bir gün Ali Cerzelez gelmiş, bir kayayı kılıcıyla kesmiş ve o yerden su fışkırmış. Peşter platosunda hala her sene Ağustosun ikisinde geleneksel panayır “Ali günü” (“Aliğun”) düzenlenir.

Destanlarda Cerzelez Ali, Muyo ve Halil Hrnyçiç’ten farklı olarak, savaş meydanına tek başına gider. Baş kahramanlar Muyo ve Halil’in yanlarında bütün “Bosna”, bütün Krayinali akıncılar bulunurlar. Mustay bey Likalı, Ramo Glamoçlu, Boyiçiç Aliya, Kovçiç Murat her zaman ve her yerde Hrnyçiç kardeşlerinin yardımına yetişirler. Halil, delice cesur, neticeleri düşünmeden her zaman savaşımaya hazır yunan Aşil’e benzeyen kahramandır. Muyo ise akıllı, tecrübeli akıncıdır, ama yeri gelince sert savaşçı olur. “Yetim Ali’nin Düğünü” destanında, mesela, Halil’in vezirden kız istemesine, “boşuna başını kaybetmesine” engel olmaya çalışır, ancak vezirin hainliğini

öğrenince vezirin ordusunun sayısını dikkate almadan, intikam almaya ve Bosna'yı felaketten kurtarmaya hemen gider. Ayrıca, "Muyo'nun Hanımının Vefasızlığı" destanda açıkça görülüyor ki Muyo için milli unsur her şeyin üstündedir. Yani, Gavran'a onu çözüp meydan paylaşacağına dair söz vermişti, fakat Gavran ne kadar "Türk kafası" kestiğini anlatınca Muyo:

duramaz oldu artık,
Gavran'a bir laf daha etmedi,
kılıca davrandı başını kesti. (592-594)

Destanlarda, eğer karşı kahraman (rakip) Hristiyan ise baş kahraman Türk olarak sahneye çıkarılmış, ama çarpıştığı düşman "hain" Müslüman ise bu defa Boşnak olarak nitelendirilmeye özen gösterilmiştir.

4.2.2. Karşı Kahramanlar (Rakipler)

Boşnak epik destan geleneğinde saltanatın yıkılmasının sebebi "mürtet" vezirlerin karakterlerine bağlanmıştır. "Mürtet" karakterleri "Cerzelez Ali" ve "Yetim Ali'nin Düğünü" destanlarında takip ederek incelenebilir. Birinci destanda, hem Osmanlı imparatorluğunu yok etmek isteyen hem de Boşnak akıncıları sultanın yanında devamlı iftira eden padişahın en yakın adamları, vezirlerin hainliği anlatılmıştır. Söyleyici, ihaneti belli bir vezire değil "bütün kırk veziri, kırk taht mürtedi"ne bağlamıştır. Bu şekilde saltanatın içindeki ihanet makro plana yerleştirilmişti. İkinci destanda ise, mikro plandan bahsedilebilir. Yani, bu destanda ihaneti Mostarlı vezire bağlamakla söyleyici, Krayina Boşnak akıncılarının saltanatın içindeki belirsiz vaziyeti anlatmaya çalışmıştı:

Muyo lakırdıyı duyunca:
"Hayır, Alyo, bir yanlışın var!
Vezirin mühürlerin yarısı.
Yarın şahı kışkırtabilir,
padişah da ona ordu verir,

vezir Bosna'mızı yakabilir. (338-341)

Söyleyici, Vuk Yayçanın karakterini şekillendirirken bellidir ki bu karşı kahramanın tarihi zemini göz önünde tutmuştu. “Cerzelez Ali ve Vuk Yayçanın” destanında onun kırk bin askeri var ama Saraybosna’yı harap etmek, Yakup paşayı öldürmek ve Cerzelez’in kız kardeşini kaçırmak üzere ordusunu hareket ettirmek istemedi. Zira askerlerini yitireceğini ve Cerzelez’in ne kadar “çetin” ve yenilmez bir savaşçı olduğunu çok iyi biliyordu. Dahası, düşman tarafının dürüstlüğünü ve yiğitliğini anlatmak, Boşnak epik destanlarında sık rastlanan ve ilgi çekici bir ayrıntıdır. Sözü geçen destanda askerler Cerzelez’in sarayını yıkmak ve annesine zarar vermek isteyince Vuk asil vaziyetine uygun olarak, gerçek bir şövalye gibi davranmıştı:

Fakat Vuk Yayçanın izin vermedi:

“Olmayınca ocağına yiğit,
Kalesini yıkmak ayıptır,
Anasını çiğnemek günahtır,
Zira iyi bir yiğidi doğurmuştur!” (202-206)

“Kostreş Harambaşa’nın Katledilmesi” destanında karşı kahraman acımasız, saygısız olarak tasvir edilmiştir. Bu rol için bir harami başı seçilmiştir. Boşnak epik destanlarında genelde karşı kahraman olan askeri veya hükümdarı sadece kurnaz veya çarpışan düşman olabilir. Bu yüzden sözü geçen destanda insan dışı hareket sadece haydutlara bağlanabilir.

4.3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Boşnak epik destanlarında kullanılan dil, bazı özellikleri açısından edebi lisandan farklıdır. Her söyleyici ait olduğu yöreye özgü bir şiveyi kullanır. Sancak bölgesinde Boşnak epik destan geleneğinde kullanılan dil Zeta-Syenitsa lehçeleri grubuna aittir. Bu ağzın en önemli özelliklerinden biri Arapça, Farsça ve Türkçe kelimeleri büyük ölçüde kullanılmasıdır. Destanlarda görüldüğü gibi, Türkçe sözcükleri Boşnak, veya daha geniş

kapsamda Güney Slav dillerinin fonolojik yapısına uygun bir biçimde değişimlere uğramıştır. Bu değişimler için, “g” harfinin yumuşatılması ve “c” harfine (gemi-đemija), Güney Slav dillerinde olmayan “ğ” harfi “g” harfine (beğenmek-begenisati), ve “k” harfi eğer “â” harfinden önce ise “ç” harfine dönüştürülmesi (kâr-ćar), örnek olarak verebiliriz. Destan metninin içinde Türkçe, veya daha dakik etimolojik bir ifadeyle Arapça kelimelerin kullanılmasına gelince, aynı anlama gelen iki farklı kelime (haller ve ahvali- hali i ahvali) yan yana getirilmesini görebiliriz. Ayrıca, aynı manayı taşımalarına rağmen hem Türkçe hem Boşnakça sözcüklerinin veya mısralarının aynı zamanda ve bağlamda kullanılması (şen ve neşeli- šenli i veselo; herkes istediğini söylüyor, beğendiğini konuşuyor- svako zbori šta je kome drago, igljeniše šta ko begeniše¹) ender bir olgu değildir.

Destanın hacmi çok değişkendir. Bundan dolayı Boşnak epik geleneğinde hem yüz elli mısralık hem de on bin mısralık destanlar rastlanabilir. Destanların uzunluğu anlatılan olaya kadar destancının süsleme ve irticalen söyleme mahiyetine bağlıdır. Fakat vurgulanması gereken nokta şudur ki hacim, destanın ortaya çıktığı ortama bağlıdır. Örneğin, Bosna Hersek’te çok uzun destanları söyleme geleneği yaygın değildir. Aynı zamanda Sancak’ta, Boşnak epik destanların en uzun varyantları kaydedilmiştir.

Boşnak epik destanlar dörtlüklere ayrılmaz, mısralar bir bütün halindedir, ardarda dizilmektedir. Destan metinlerinde görüldüğü gibi kafiye örgüsü itibariyle belli bir kural yoktur. Bu özellik tüm beş destan için de geçerlidir.

A sad Aljo Muju razgovara:

“Serdar Mujo, svijoj Bosni glavo,

Serdar Mujo, sirotinjska majko,

Tvoje čelo jeste za dušmana,

Tvoje pravde nema na junaka!

Sve ću kazat što me derti ljute.

Živ ti jesam, bolje da nijesam!

¹ Verilmiş olan örnek “Yetim Ali’nin Düğünü” destanından bir mısradır. Bir kalıp ifadesi olarak “Smailagić Meho’nun Evlenmesi” destanında da rastlanır.

Ej, da sam se, Mujo, razboliji,
 Nikad, Mujo, ne bi se dertijo.
 Čim smo živi, umrijet se mora!
 Ej da mi je knjiga ćatisala
 Od neakoga dinskoga dušmana,
 Pevajući Aljo izišao. (Yetim Ali'nin Dügünü 129-141)

Destanların vezin biçimi 4+6 duraklı 10 heceli mısralarla oluşmaktadır. Elbette, örneklerde görüldüğü gibi, destan boyunca mısradan mısraya bu hece ölçüsüne istinasız uyulması söyleyicinin hünerinin derecesine bağlıdır. Sebebiyle, Boşnak epik geleneğinde düzenli veya düzensiz 10 heceli ölçüde olan destanları görebiliriz. Örneğin, Bayram Recepoviç'in söylediği "Muyo'nu Hanımının Vefasızlığı" destanına nazaran Murat Kurtagiç'in söylediği "Yetim Ali'nin Dügünü" destanında hece ölçüsü daha düzenli kullanılmıştır.

Uranila do dva pobratima
 na bijeloj kuli u Zadaru,
 jedan bješe Gavran kapetane,
 drugi bješe Smiljanić Ilija,
 služaše ih tanka Crnogorka,
 vino piju i bistru rakiju
 dok im vince udari u lice,
 a rakija lafa otvorila,
 o svačemu eglen započeše
 pa govori Gavran kapetane:
 "Brate mio, Smiljanić Ilijo,
 ti si proš'o sedam kraljevina
 i služio caru u Stambolu
 u tevdiluk tri godine dana
 pa si vid'o svakoga čudesa,
 kaži pravo, tako bio zdravo,
 da l' si vid'o đe boljeg junaka (1-17)

Aj, guslji moje, moje drvo milo,
 Pričat ćemo šta je davno bilo,
 Opevano u prvom zemanu,
 Uspomena dok naših plemena!
 Jedno jutro sunce izgrijalo,
 Ogrijava brda i doline,
 Ogrijava vrha i planine.
 Sastale se careve gazije,
 A gazije trideset i dvije
 Ah od ravne Bosne valovite
 Posedali jedan do drugoga,
 Ej sve akran do akrana svoga,
 Ej pobliže drugar do dugara.
 Pa vi ljude velja nabrajati,
 Bože mili, hi koji su bili.
 Prvo ti je Bosni starešina
 Što ga zovu Mujo Hrnjičina. (1-17)

Sancak bölgesine ait Boşnak epik destan geleneğinin üslup ve anlatım temel özellikleri, diyalog, lirik yerler, çok sayıda olan Türkçe kelimeleri, süslemelerden ibarettir.

Diyalog veya monolog büyük ölçüde destanlarda yer almaktadır. Zira, diyalog, destanın tek düzenliğini kırabilir (Çobanoğlu 2003:91) ve daha da önemlisi, destancının bir hadiseyi anlatmasını kolaylaştırabilir.

Örnek destanlarda görüldüğü gibi epik destan geleneği için tipik olmayan lirik mısralar sık olarak rastlanır. Böyle bir özellik, eski konulu fakat yeniden anlatılan destanlara hastır. Başka bir ifadeyle destancı Müslüman-Boşnak epik geleneğinin tematik mozağından konu alır fakat anlatım tutumuyla dinleyiciyi sadece millî menfaatine (kahramanlık) değil, aynı zamanda şahsi durumlara yöneltir.

mezarımı kimse bilmeyecek,
baharda, açınca çiçek! (Yetim Ali'nin Düğünü 1407-1408)

Süsleme tekniği hem destanın uzatılmasında hem de estetik değerinin artırılmasında, önemli rol almaktadır. Süslemeler, yapı biçimleri (edebi unsurlar) ve kalıp ifadeleri (formül) yoluyla gerçekleştirilmektedir. Yapı biçimlerinden en sık olarak mübalağa, benzetme, tekrarlama, alegori ve antitez (tezat) kullanılmaktadır. Sunulmuş olan destanların bazı mısralarıyla bu özelliği örnekleyebiliriz.

Bilindiği gibi, mübalağa edebi unsurda normal mantık ölçütlerin sınırını aşmak esastır. Örnek destanlarımızda da söyleyici, kahramanları övmek ve dinliyiciye olayları daha tesirli kılmak maksadıyla bol miktarda abartma özelliğinden yararlanır:

elmacığa kadar uzanıyor kirpikleri,
o gülerken güneş vuruyor sanki (Muyo'nu Hanımının Vefasızlığı 113-114)
Sarayını kolay bulursun,
yarısı varaklanmış,
yarısı altındanmış,

tepesinde mücevher elmas (Muyo’nu Hanımının Vefasızlığı 406-409)

Ben sana veririm altın gemiyi
gemide de altın camiyi (Ali Cerzelez 10-11)

Kahramanların, atların veya olayların anlatılmasında çeşitli teşbihler kullanılır:

Ha doratım, sevimli kuzum (Cerzelez Ali ve Yayçanın Vuk 264)
dağlar perisi, hey Hankiya (Yetim Ali’nin Düğünü 793)
“Hey atçıgım, hey şahin kanadım (Ali Cerzelez 342)

Destanlarda aynı sözcük, mısra veya mısralar estetik kaygı kaybolmadan birkaç kez tekrarlanabilir:

Atla şimdi soğuk Drina suyundan!”
Atladı dorat Drina suyundan. (Cerzelez Ali ve Yayçanın Vuk 265-266)

Eğer yolu şaşırdılarsa,
çıkarlar dağın dışına.
Görmeyip yolu şaşırdılar, ya (Yetim Ali’nin Düğünü 1098-1101)

aman diliyor genç Umihana:
“Verme Muyo, güzel bacaklarımı,
defalarca sevinirdin onlara!”
Susuyor Muyo, tek laf etmiyor.
Omuzlara kadar alev sardı kollarını,
aman diliyor genç Umihana:
“Verme, Muyo, beyaz ellerimi,
defalarca okşarlardı seni!”
Susuyor Muyo, tek laf etmiyor.
Dibine kadar alev sardı saçlarını,
aman diliyor genç Umihana:

“Verme, Muyo, gür saçlarımı,
defalarca onlarla örterdin kendini!”

Susuyor Muyo, tek laf etmiyor. (Muyo’nun Hanımının Vefasızlığı 551-564)

Epik destanlarda alegori en fazla doğa olgulerini veya nesnelerini tasvir emesi vasıtasıyla gerçekleştirilir:

büyütmüşsün bir çiçeği.

Çiçek yetişip kokusunu yaymış,

rüzgar esip kokuyu dağıtmış. (Yetim Ali’nin Düğünü 555-557)

kolaydır dağıtmak palazları,

ama bekle yaşlı kartalı, (Yetim Ali’nin Düğünü 1290-1291)

Birbirine karşıt sözler ve ifadeler yan yana kullanmak sadece Boşnak epik destanlara değil, aynı zamanda bütün Güney Slav epik geleneklerinde de sık rastlanan bir anlatım biçimidir. Hatta, bazı destanlar bu tezat ile başlayabilir:

Onu canlı mı götürdüler acaba?

Bir hendeğe mi onu attılar yoksa?” (Yetim Ali’nin Düğünü 1400-1401)

Kalıp ifadeler ise, destandan destana hiç değişmeyen sabit kelime veya kelimeler grubu olabilir. Örneğin, kahraman, görünüşü, silahı, atı sabit sıfatlar veya epitetler (soylu kahraman, keskin kılıç, yüğrük, yeleli at...) tasvir edilir. Bir olayın anlatımında sabit cümleler veya deyimler kullanılır (“aziz Allah, sana şükürler”, “davranıp yerinden kalktı”, “dağ tepe aşır”, “ne manzara ne görünüş”, “herkes beğendiğini konuşuyor”...vs).

Kısaca söylemek gerekirse, Boşnak epik destanların anlatımında bol miktarda Türkçe kelimeleri içeren, edebi dilden farklı olan bir dil kullanılmaktadır. Anlatım tarzı, kalıp ifadeler ve çeşitli edebi unsurlar yardımıyla gerçekleştirilen süslemeler, diyalog ve lirik yerlere dayanmaktadır. Bütün destanlar on heceli ölçüde ve kuralsız kafiye

örgüsüyle anlatılmıştır.

4.4. DİNİ VE MİTOLOJİK MOTİFLER

4.4.1. Dini Motifler

Daha önce işaret edildiği gibi Boşnak epik geleneğinde dini destan türü mevcut değildir. Ancak bütün destanlarda mitolojik motifler ve dini unsurlar önemli yer almaktadır.

Dini mensubiyet Boşnak epik destanlarda “Türk” kavramıyla sıfatlandırılır. Bellidir ki, böyle bir algılayış İslam dininin Türkler tarafından getirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı örnek metinlerde “Medine’ye kadar Türk yok onun gibi”, “Türk Kuranı”, “Türk ayetleri”, “Türk abdesti”, “Türk namazı” gibi ifadelere rastlanmaktadır. Boşnak kahramanı, bu “Türk” dininin unsurlarını ve özelliklerini destanında anlatılan olayların boyunca belirtir. Onun en katı yeminleri “dinime”, “imanıma”, “Kuranıma” şeklindedir. Nitekim, hayatında dinin yeri âlîdir, din ve Allah üstünden hiçbir şey yoktur. Çetin ve yenilmez epik kahraman sadece Allah’a diz çöker, ondan yardım ister. “Cerzelez Ali ve Vuk Yayçanın” destanında Cerzelez kırk bin düşman askerini kolayca yenir, fakat kendi kız kardeşini öldürdükten sonra yaptığı hareketin doğru olup olmadığı konusunda Allah’tan onay ister:

Aldı iki kara(kuru) dalı,
Türk aptesi o sırada aldı,
Ve sessizce şöyle dedi:
“Ben Türk namazı kılarken:
Eğer kardeşim doğruydu ise,
Bu iki dal ,iki huş olsun,
Dal budak salsın, yapraklansın;
Eğer kardeşim hatalıydı ise
Kara kalsın tıpkı şimdi gibi.”
Dedi de namazına başladı,

pa donese dvije glavnje crne,
a udari turski abdest na se,
pa on 'vako tiho govoraše:
«Dok ja klanjo turskoga namaza:
ako sestra prava srca bila,
dvije glavnje, dvije breze bile,
grane dale, a list razavile;
ako sestra kriva srca bila,
crne bile ka' što ne su sade.»
Pa on sjede klanjati namaza.

Namaz kıldıktan sonra,
O dallar ikisi tuttu,
Dal budak saldı, yapraklandı.
Bunu Ali gördüğünde,
Derin derin haykırdı:
“Eyvah bana, aziz anacığım,
Öfkeden kızı kestim bugün!”

Kad Alija namaz saklanjao,
kada breze obje primile se:
grane dale, a list razavile.
Pošto vidje Đerzelez Alija,
plahovito iz svog srca jeknu:
«Avaj meni, moja mila majko
u ijedu posjekoh djevojku!» (360-376)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, destanlarda kahraman bütün ibadetleri yerine getiren ve şeriata intibak eden Müslüman olarak tasvir edilir. Bunun amacı, yalnızca kahramanın dini mensubiyeti belirtmek değil aynı zamanda dinine bağlı olan meraklı grubuna İslam dinin dışına çıkmayan bir kahramanı sunmaktır. Buna dayalı olarak, destancı bir olayı anlatırken dini ayrıntılara dikkat etmeye çaba gösterir. Fakat, bu konuda bazı destanlarda söyleyicinin dikkatsizliği de rastlanabilir. Örnek olarak Muyo’nun Hanımının Vefasızlığı” ve “Kostreş Harambaşanın Katledilmesi” destanlarında baş kahraman Muyo’nun şarap içmesi verebiliriz. Özellikle ikinci destandaki, Fatiha süresini okuduktan sonra şarap içmesi dinleyici tarafından pek hoş karşılanmayabilir.

Örnek metinlerde bu dünyanın fani ve öbür dünyanın (“ahiret”) ezel olmasını anlatan İslam eskatologyanın unsurları da rastlanabilir. Başka bir ifadeyle, epik geleneğinde ölüm sonraki hayatta inancı İslam dininin bir parçası olarak kabul edilir. Bunu, “Kostreş Harambaşanın Katledilmesi” destanında Ömer ile peri arasındaki diyalog sahnesinde Ömer’in sözlerinde de görebiliriz :

doğmuş olan bir gün ölür,
ahrete canı göç eder;

ko je rođen, hoće umrijeti,
na ahiret preseliti dušu; (19-20)

Dahası, “Allah cennet versin” veya “artık ağlama, cennetinin hakkına” gibi tabirlerden cennetin (“dženet”) ehemmiyeti görünebilir. Hatta, “Yetim Ali’nin Düğünü” destanında “cennete gitmeye kim hak eder” sorusuna cevap bulunabilir:

Onlar, kardeş, namaz kaçırmıyorlar,
mektepliler, hepsi cennetlik oluyorlar

Njima namaz, brate, ne prolazi,
Mejteflije sve su dženetlije. (958-959)

Elbette, bu örnekte mekteplilerin düzenli bir biçimde ibadetleri yerine getirmeleri, vezirin hain ve mürtet olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır, amma aynı zamanda da destanın didaktik görevi de gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak, Boşnak epik destan geleneği İslam dininin öğeleri belirgin bir şekilde yer almaktadır. En yüzeysel anlamda söyleyecek olursak, Boşnak epik destanları diğer Güney Slav epik destanlarından ayırt eden unsur dini farklılıklar olmalıdır. Ancak, diğer taraftan bu iki dini açıdan farklı epik gelenek, müşterek mitoloji motifleri kullanma bakımından özdeş olduğunu söylenebilir. Nitekim, eski mitolojiden kalmış efsaneleri ne İslamiyet ne de Hristiyanlık yok edememiştir.

4.4.2. Mitolojik Motifler

Destanlarda kahramanlarla beraber Slav ve diğer mitolojilerden çeşitli demonolojik yaratıklar ve totemler rastlanabilir. Bunların başında peridir.

Güney Slav dillerinde peri, “vila” kelimesiyle adlandırılmıştır. “Vila” kelimesinin etimolojisi dakik bir şekilde tespit edilememiştir. Elimizde araştırmalarca sunulan çeşitli teoriler mevcuttur. Ancak, en fazla savunulan Veselevski’nin nazariyesidir. Veselevski bu kelimeyi, “ata ruhu” anlamına gelen litvanca “welis” sözcüğe bağlamıştır. (Petrović 1997:294) Bundan hareket ederek örnek destanlarımızda üç işlevi veya tezahür şekli incelenebilir. İlk önce, peri gizemli güzellik simgesi olarak ortaya çıkmaktadır. Peri, demonolojik yaratık olarak Slav mitolojisinde kadın şekli almaktadır. Vuk Karacić “Sırp Sözlüğü”nde perileri “dağlarda ve suların yanında yaşayan genç, güzel, beyaz elbiseyi giyen, upuzun saçlı kızlar” (1975:61) olarak tanımlamıştır. Destanlarda peri, altın, gür saçlı olur. Ayrıca, en önemli güzellik kıyası perinin güzelliğidir.

Şimdi ordan bir şey çıktı,
tüm avluyu parlattı,

kalın saçları duvarlara düştü.

Sandım ki dağlar perisi, (Yetim Ali'nin Düğünü :200-203)

Ya peridir ya periden doğdu (Muyo'nun Hanımının Vefasızlığı :115)

zannedersin altın saçlı peri (Yetim Ali'nin Düğünü :716)

Perinin ikinci tezahürü olağan güçleri veren yaratık olmasıdır. Destanlarda periler kahramana savaşta yardım eder, yaralarını iyileştirir, onunla konuşur, hatta kan kardeşi olabilir:

yelesinde iki peri şarkı söyledi (Cerzelez Ali :126)

ben periyim, sizin kan kardeşiyim (Kostreş Harambaşa'nın Katledilmesi :107)

Son olarak periye, ölülerin, ataların ruhunun tezahürü olarak destanlarda rastlanabilir. "Kostreş Harambaşa'nın Katledilmesi" destanında peri htonik (yer altı) ile solar güneş veya gökyüzü dünyaları bağlayan araçtır. Yani, ölü Ömer'in ruhunun temsilcisidir:

Ağlıyor peri dağlarda,
Kunar dağında, köknar dalında,
Mujoviç Ömer'in mezarında,
Peri gözyaşı döküp duruyor
ve ölü Ömer'le konuşuyor: (1-5)

Halk inanışlarına göre ölülerin ruhu pınarların yanında yaşar. Bu destanda da Ömer'in mezarı "Kunar dağında, pınarın yanında" dır.

Genel olarak peri ("vila") hem Boşnak epik destanlarında hem de halk inanışlarında önemli yer almaktadır. Ayrıca, halk adetlerinde "vila" kültü, daha doğru perilere kurban sunma örnekleri bulunabilir. Mesela, kuyulara demir para atılır,

yanındaki ağaçlara ip veya kumaş parçası asılır. Kuyunun koruyucu olmasına göre periye kurban sunarak aynı zamanda suya da kurban sunulmuş olur.

Ele alınacak diğer mitolojik motif yılanıdır. Yılan, “Muyo’nun Hanımının Vefasızlığı” ve “Cerzelez Ali ve Vuk Yayçanın” destanlarında rüya motifin bağlamında görülür. Slav mitolojisinde iki şekilde yılan rastlanmaktadır: kurban sunulan ata ruhunu temsil eden totem gibi ve htonik (demon) şeytan gibi. Sözü geçen destanlarda yılanın ikinci tezahürünü fark edebiliriz Halk inanışına göre yılanın olumsuzluğun ve uğursuzluğun işaretidir. Örnek destanlarımızda bu inanış rüya şeklinde ve onun tabiri vasıtasıyla anlatılmıştır:

Sonra ordan bir engerek çıktı,
Alaga’nı beyaz kaleye doğru,
Bütün kaleyi sardı,
Başını da avlunun üzerine eğildi.
Avluda Aykuna onu karşıladı,
Birden bire engereği caydırdı,
Kaleyi ona yutturmadi.
Bu rüyayı Ali hemen anladı (Cerzelez Ali ve Vuk Yayçanın 221-227)

bulutlardan kızgın yılan indi,
başımı yutmak istedi,
ama yalnız biraz soktu beni,
göğsümde, kalbimin uyuduğu yerde.”(Muyo’nun Hanımının Vefasızlığı 311-314)

Yukarıda gösterildiği gibi, Boşnak epik geleneği büyük bir ölçüde eski mitolojik motiflere dayanmaktadır. Bununla birlikte, İslam dininin öğeleri ve sembolleri yoğun ve sık olarak rastlanmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Sancak bölgesinde XVII. yüzyıldan bu yana devam etmekte olan Boşnak epik destan geleneği Türk okuyucusuna ve özellikle Türk bilim çevrelerine tanıtılmaya çalışılmıştır.

Tezin asıl amacı Boşnak epik destan metinlerini Türkçe'ye tercüme edip sunmaktır. Fakat, epik destan geleneğinin yaşamakta olduğu Sancak bölgesinin tarihi ve sosyal- kültürel özellikleri, konu ile ilişkili olan araştırmaların tarihçesi, guslar tarzı destan geleneğinin temsilcileri ve icra bağlamlarının genel nitelikleri ve örnek destanlarda anlatılan olayları anlamak için gereken tarihi zemin, kahramanlar, dini ve mitolojik unsurların inceleme denemesi sunulmuştur. Bu genel açıklamalar ve bilgiler ile gelecek araştırmacılara muhtemel başlangıç noktası verilmiştir. Başka bir ifadeyle, sosyal-kültürel, etnik, folkloristik, edebi, mitolojik çalışmalarda kullanabilecek malzeme ve kaynakça gösterilmiştir.

Tercüme bölümünde destanları seçmek için birkaç kıyasa dayanılmıştır. Boşnak epik geleneğinin genel bir tasvirini sunmak üzere hacim, konu ve kronoloji ölçütleri itibarıyla Sancak bölgesinde icra edilen beş farklı destan metninin tercümesi verilmiştir. Çeviride, kafiye örgüsü takip edilmesi için özen gösterilmiştir. Orijinal metinlerde olduğu gibi tercümede de edebiyat ile dilbilgisine çoğu zaman uymayan, konuşma lisanına yakın olan bir dil uslubu kullanılmıştır. Ayrıca, folkloristik ve mitolojik önemi taşıyan bazı deyimler ve mısralar doğrudan çevirilmiştir.

Bu tez, en geniş anlamda, kültürel alış-veriş yoğunlaşmasına yol açabilmektedir. Üstelik, çalışmamız yalnızca Boşnak- Türk kültür boyutunda değil, aynı zamanda Balkan (Güney-Slav)- Türk kültürel bağı ve diyalogu kuvvetlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- AZEMOVIĆ, Zaim, "Guslari- stvaraoci iz Sandžaka." *Novopazarski zbornik*, sayı 4, 1980: 118-121.
- BAŠIĆ, Husein. *Antologija usmene epike Bošnjaka iz Crne Gore i Srbije*, Podgorica, Almanah, 2003
- BUTUROVIĆ, Đenana. "Gerz Ilyas-Đerzelez prema historijskim izvorima XV, XVI, XVII i XVIII vijeka." *Prilizi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, XLI, sayı 3-4, 1975:172-186.
- BUTUROVIĆ, Đenana. *Studija o Hormanovoj zbirci*, Sarajevo, Svjetlost, 1976
- BUTUROVIĆ, Đenana. "Odnos književne historiografije prema muslimanskoj epici." *Život*, sayı 4, 1978:467-484.
- BUTUROVIĆ, Đenana. *Bosanskomuslimanska narodna epika*, Sarajevo, Svjetlost, 1992
- ĐOGOVIĆ, Alija. "Kontinuitet bošnjačkog epskog pjevanja u Sandžaku." *Almanah*, sayı 31-32, 2005:129-149
- ĐURIĆ, Vojislav. *Antologija narodnih junačkih pesama*, Beograd, Srpska književna zadruga, 1965
- DŽOROVIĆ, Vladimir. *Žitije Simeona Nemanje od Stefana Prvovenčanog*, Beograd, Svetosavski zbornik, Srpska kraljevska akademija, 1939
- CRNIŠANIN, Ramiz. "Sandžak-regija multietničkog zajedništva." *Sjenički zbornik*, sayı 12-13 , Sjenica, 2001:1-15
- ÇOBANOĞLU, Özkul. *Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Destan Türü*, Ankara, Akçağ, 2000
- ÇOBANOĞLU, Özkul. *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara, Akçağ, 2002
- ÇOBANOĞLU, Özkul. *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Ankara, Akçağ, 2003
- ČOLAKOVIĆ, Zlatan i Marina. *Mrtva glava jezik progovara*, Podgorica, Almanah, 2004

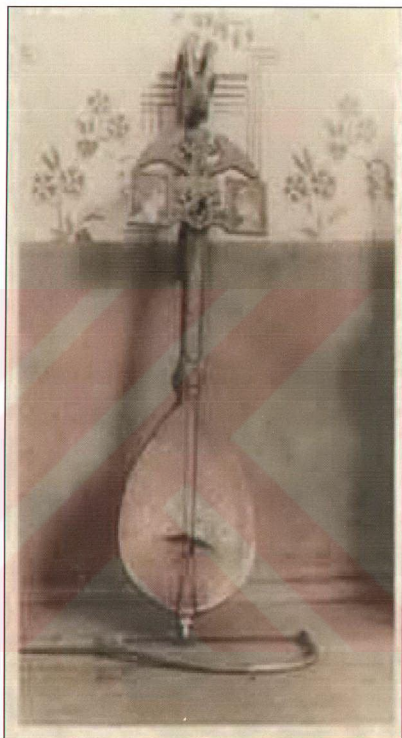
- ČOLAKOVIĆ, Zlatan. "Ženidba Sirotan Alije."
Sanoptikum (2003-2006), 17. Mayıs 2005
http://www.sanoptikum.org.yu/usmena_knjizevnost/epske_pjesme/murat_kurtagi_c/zenidba_sirotan_alije_zc.htm.
- DANEK, Georg. *Bosnische Heldenepen*, Klagenfurt, Wieser Verlag, 2002
- DUKAT, Zdeslav, *Homerovsko pitanje*, Zagreb, Globus, 1987
- FOLEY, John M. *Oral-Formulaic Theory and Research: an Introduction and Annotated Bibliography*, New York, Garland Folklore Bibliographies 6, 1985
- FRNDIĆ, Nasko. *Muslimanske junačke pjesme*, Zagreb, 1969
- GRAVIER, Gaston. *Novopazarski Sandžak*, Novi Pazar, 1977
- HÖRMANN, Kosta. *Narodne pjesme muslimana u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, Svjetlost, 1990
- KARADŽIĆ, Vuk. *Srpski Rječnik 1852*, Beograd, Nolit, 1975
- KAY, Matthew W. *The Index of The Milman Parry Collection 1933-1935, Heroic Songs, Conversations and Stories*, New York – London, Garland, 1995
- KILIBARDA, Novak. "Kasni ali pravi epos." *Književne novine*, sayı 39, 1987:9-15
- KOLJEŽAC, Ljubiša. *Sa londže zelene, bonšjačke narodne pjesme iz Sandžaka*, Rožaje, 2001
- KOSANČIĆ, Ivan. *Novopazarski Sandžak i njegov etnički problem*, Beograd, Geca Kan, 1912
- KUJUNDŽIĆ, Enes. "Muslimanska epika u američkoj slavistici i homerologiji." *Almanah*, sayı 1-2, 1994:37-51
- LORD, Albert. *The Singer of Tales*, Cambridge, Harvard University Press, 1960
- LORD, Albert. "Tekst priredjen na temelju transkripcije snimaka razgovora izmedju profesora Alberta batesa Lorda i dr Zlatka Colakovica vodjenog na Harvardu 1. Veljace 1986. Godine". *Latina et Greace*, sayı 26, 1986:3-16
- MARIJANOVIĆ, Dušan. "Problem Đerzelez Alije." *Prilozi proučavanju narodne poezije*, III, sayı 1, 1936:90-110
- MEDENICA, Radoslav. *Oblici kazivanja naših epskih pesama ispred drugog svetskog rata*, Beograd, Zbornik radova folklorista Jugoslavije Jajce, 1968
- MIKIĆ Vuk. *Globalna skica folklorne sredine i njeni vaspitni uticaji*, Nikšić 1990

- MINIĆ Vuk. "Staro i novo u guslarskoj umjetnosti Crnogoraca i Muslimana." *Almanah*, sayı 17-18, 2001:35-49.
- MURKO, Matija. *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike*, Zagreb, JAZU 1-2, 1951
- MUŠOVIĆ, Ejup. *Etnički procesi i etnička struktura stanovništva Novog Pazara*, Beograd, SANU Etnografski institut, 1979
- PARRY, Adam. *The Making of Homeric Verse: The Collected Papers of Milman Parry*, New York, Oxford University Press, 1987
- PARRY, M ve A. LORD. *Serbocraton Heroic Songs I. Novi Pazar: English Translations*, Cambridge and Belgrade, Harvard University Press and Serbian Academy of Science, 1954
- PETROVIĆ, Sreten. *Kultura i civilizacija*, Beograd, 1997
- REBRONJA, Ismet. "Kad je jaruh bio jare." *Almanah*, sayı 31-32, 2005:213-221
- SCHMAUS, Alois. "Çor –Huso Husovic." *Prilozi prucavanja narodne poezije*, V, sayı 1, 1938a
- SCHMAUS, Alois. "Iz muslimanske tradicije u Sandžaku." *Prilozi proučavanju narodne poezije*, V, sayı 1, 1938b
- SCHMAUS, Alois. *Studija o krajinskoj epici*, Zagreb, Rad JAZU, knj. 297, 1953
- SIJARIĆ, Ćamil. *Četiri narodne muslimanske pesme iz Sandžaka*, Beograd, Etnografska zbirka SANU, 1936
- ŠKRJELJ, Redžep. "Čuveni guslari na Pešteri." *Almanah*, sayı 31-32, 2005:149-181
- VIDAN, Aida. *Embroidered with Gold, Strung with Pearls (The Traditional Ballads Of Bosnian Women)*, no. 1, *Milman Parry Collection of Oral Literature publications*, Cambridge, Massachusettes, 2003
- VUKOVIĆ, Vojin. *Iz narodne epske poezije sjeničkih muslimana*, Beograd, Zbornik radova Etnografskog instituta SANU, 1951
- YILDIRIM, Dursun. "Orta Asya Bozkırlarından Ürümeline", *Türk Bitiği*, Ankara, Akçağ, 1998

EK-1

Avdo Mećedović (Lord 2000)

Gusle (Lord 2000)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Danojla Barjaktaroviç
Doğum Yeri ve Tarihi : Sjenica, 09. Ekim 1976

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi
Doğu Dilleri Bölümü Arap ve Türk Dili
ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Halkbilimi Bölümü
Bildiği Yabancı Diller : Sırpça, İngilizce, Farsça, Arapça, Rusça
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Tercüman (Farsça – Sırpça) / Kültür Sergilerinde
ve Dergilerinde/ Belgrad

İletişim

E-Posta Adresi : salamdonyam@yahoo.com

Tarih : 08. Haziran 2006